



Barcelona Economia Plural

INFORME

Una ciutat al servei
de les necessitats
collectives



coòpolis

Barcelona Economia Plural.
Una ciutat al servei de les necessitats col·lectives

Realitzat per:

Observatori Coòpolis

Formen part de l'Observatori de Coòpolis:

IDRA

La Ciutat Invisible

XES Barcelona

Autoria:

Rubén Martínez

Laia Forné

Mauro Castro

Claudia Delso

Berta Riera.

IDRA, Institut de Recerca Urbana de Barcelona

Barcelona, juliol 2025

Document PDF accessible

Aquesta obra està subjecta a la llicència de
[Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)
[Internacional de Creative Commons.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

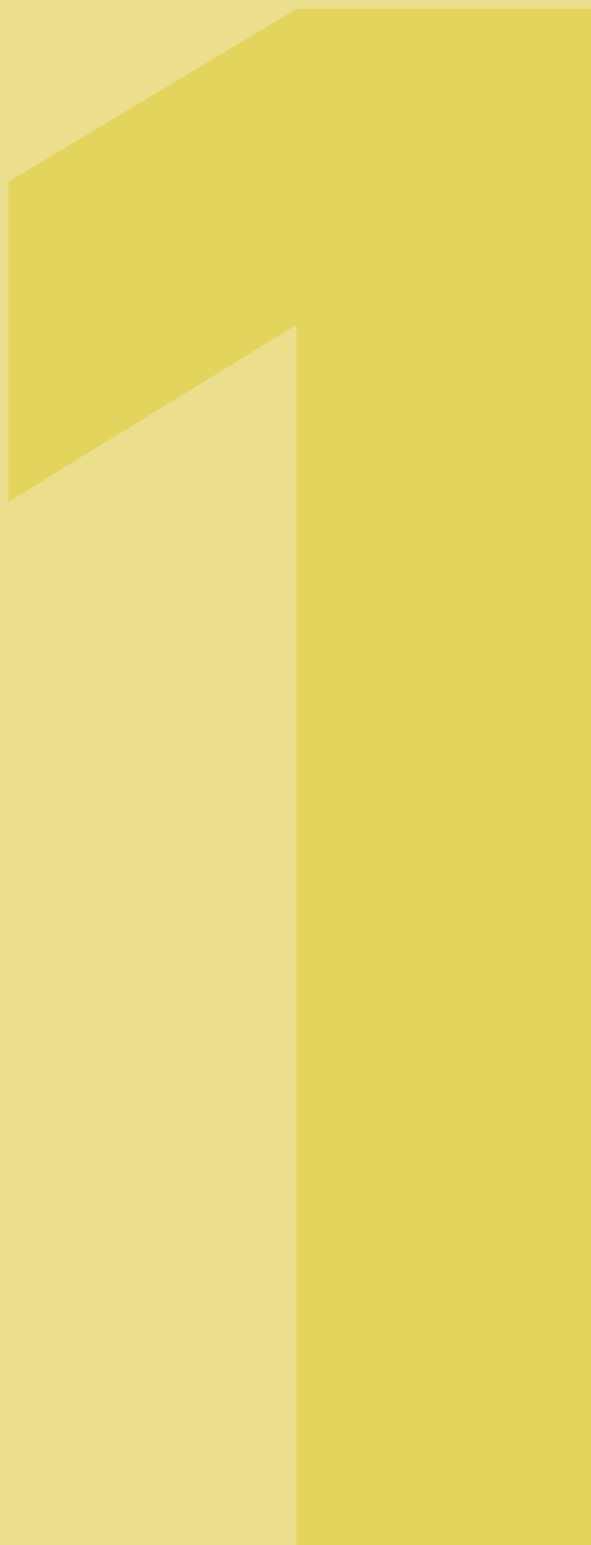


Promou i finança:



Índex

1.	Per què una economia plural a Barcelona?	5
1.1	Una alternativa al model esgotat	6
1.2	Objectius	11
1.3	Metodologia i fonts de dades	12
1.4	Com s'estructura l'informe	13
2.	Fonaments per a un model econòmic plural i democràtic	16
2.1	Democratitzar l'economia	17
2.2	Quatre eixos per transformar l'economia	21
2.3	Aliances per a la transició ecosocial	22
2.4	Reduir riscos socials i ambientals	25
3.	Què ens ensenyen altres territoris? Models internacionals d'economia plural	28
3.1	Hernani Burujabe (Euskal Herria), exemple de sobirania i planificació col·lectiva	29
3.2	Community Wealth Building	32
3.3	Cooperation Jackson (Mississippi, EUA)	35
3.4	Le Chantier de l'économie sociale (Quebec, Canadà)	37
3.5	Lliçons per enfortir l'economia plural	40
4.	Àmbits estratègics: alimentació, habitatge i energia	43
4.1	Alimentació, circuits curts i producció local	43
4.2	Habitatge: accés i models cooperatius	61
4.3	Energia: transició i models comunitaris	69
5.	Impulsar l'economia plural a Barcelona: propostes estratègiques	79
5.1	Consolidar l'economia plural amb més democràcia econòmica	80
5.2	Accions prioritàries en alimentació, habitatge i energia	83
6.	Bibliografia	87



1. Per què una economia plural a Barcelona?

L'economia plural és el conjunt de pràctiques econòmiques que no es regeixen exclusivament per la lògica del lucre, sinó que posen al centre les necessitats col·lectives, la sostenibilitat i la participació democràtica en la presa de decisions. És, en aquest sentit, una expressió concreta de la democràcia econòmica.

A Barcelona i la seva àrea metropolitana, l'economia plural ja és una realitat, tot i que sovint es desplega de manera fragmentada, amb recursos limitats i sense un suport estructural adient. Les iniciatives que ja operen —malgrat aquestes condicions— evidencien un potencial transformador significatiu i una capacitat real de generar models socioeconòmics més justos, sostenibles i arrelats al territori.

Cooperatives d'habitatge en cessió d'ús com La Borda o Cirerers garanteixen l'accés digne a l'habitatge fora del mercat especulatiu; projectes de consum col·lectiu com Foodcoop BCN o les xarxes agroecològiques de circuits curts connecten pagesia i veïnat a través de relacions justes i de proximitat; comunitats energètiques i iniciatives de transició ecosocial promouen un model energètic descentra-

litzat, renovable i participatiu; i col·laboracions públic-cooperatives-comunitàries operen en àmbits com les cures, l'educació o la gestió d'equipaments veïnals.

Aquestes pràctiques, algunes de les quals s'exploren al llarg d'aquest informe, mostren que l'economia plural no només és possible, sinó que ja es construeix des del present com a alternativa tangible i arrelada. Ara bé, cal entendre aquest model, veure la seva capacitat d'adaptar-se als reptes presents i desenvolupar les polítiques necessàries per a integrar-ho a la matriu social i econòmica del país.

Tanmateix, per entendre plenament el seu potencial transformador, cal primer analitzar amb detall el model actual i les condicions que han conduït al seu esgotament.

1.1 Una alternativa al model esgotat

Durant els darrers cinquanta anys, Barcelona i la seva àrea metropolitana han viscut una transformació estructural profunda del seu model productiu, amb implicacions urbanes, socials i ambientals de gran abast. El procés ha estat marcat per contradiccions constants entre, d'una banda, les necessitats del mercat i l'aposta pel creixement econòmic i, d'altra banda, la necessitat de cohesió social. Aquestes tensions han estat l'epicentre d'un model que vol esdevenir referent global mentre gestiona desequilibris locals. Des de finals dels anys setanta, amb la transformació del règim urbà, l'administració local ha anat adoptant un paper de facilitadora de processos de creixement orientats a la captació de fluxos de capital extern, generant una dependència estructural d'inversions globals.

1.1.1 Creixement, atracció de capitals i aliances públicoprivades

En els seus inicis, el procés de reconversió productiva es va vincular a la projecció internacional i l'obertura de mercats de sòl dins d'una estratègia municipalista que pretenia utilitzar el desenvolupament econòmic com a eina de transformació social i urbana, presentant la ciutat com a motor de la regió i com a espai de pacte entre inversors, institucions i societat civil (Pradel, 2016; Maragall, 1990). L'objectiu d'aquest municipalisme era guanyar poder polític i capacitat transformadora; tanmateix, en l'afany per reforçar la seva posició global, Barcelona va començar a perdre autonomia per impulsar polítiques redistributives i de protecció social (Martínez, 2018).

En aquest procés, la concertació públicoprivada ha estat una palanca perquè el capital privat planifiqui les relacions socials, el territori i els mitjans per sostenir la vida seguint els seus interessos, inserint-los en els circuits del capital i dels diners. Aquesta orientació s'ha traduït en una integració creixent del sector privat en l'arquitectura institucional de la ciutat, mitjançant partenariats, plans estratègics i projectes urbanístics, sovint assumint el risc amb recursos públics. Barcelona, mentre s'afirmava com a actor global, delegava funcions de comandament a grans empreses i promotors.

Els Jocs Olímpics de 1992, el Fòrum de les Cultures de 2004, el projecte 22@ al Poblenou i el desenvolupament de l'eix Diagonal-Fòrum il·lustren una estratègia de creixement centrada en el turisme, els grans esdeveniments i la promoció immobiliària com a motors del desenvolupament.



El model ciutat-mercaderia (centrada en el turisme, els grans esdeveniments i la promoció immobiliària com a motors del desenvolupament) ha configurat una geografia metropolitana desigual, amb barris i municipis que acumulen precarietat i l'impacte de les crisis, mentre altres zones concentren rendes urbanes i beneficis de centralitat, generant una metròpolis dual que amplifica les desigualtats socials i territorials

Aquestes operacions van tenir un efecte doble: van reforçar la capacitat institucional i econòmica de la ciutat per posicionar-se a escala global, però alhora van consolidar un model de ciutat-mercaderia, amb polítiques urbanes enfocades a capturar rendes urbanes i amb espais de decisió estratègica de cogovernança opaca i poca participació ciutadana real (Charnock et al., 2014).

Aquest model ha configurat una geografia metropolitana desigual, amb barris i municipis que acumulen precarietat i l'impacte de les crisis, mentre altres zones concentren rendes urbanes i beneficis de centralitat, generant una metròpolis dual que amplifica les desigualtats socials i territorials (Nel-lo i Blanco, 2018).

Segons l'Associació Internacional de Congressos i Convencions, Barcelona figura entre les cinc primeres ciutats del món en nombre de congressos internacionals, amb 139 celebrats el 2023. El 2024, la metròpolis va superar novament els 5 milions de viatgers registrats en allotjaments turístics, consolidant el monocultiu turístic com a motor econòmic (figura 1)¹.

El creixement es sosté en el turisme, l'especialització en serveis i la captació de capitals, sense abordar la redistribució de la riquesa ni avançar cap a un metabolisme urbà més just i resiliència. Les institucions han continuat prioritant la competitivitat territorial com a objectiu central. El resultat ha estat la desconexió entre les polítiques de ciutat i les necessitats reals de la ciutadania, especialment als barris més vulnerables.

Entre 2008 i 2018, mentre s'invertia en grans projectes i infraestructures, el nombre de barris amb alta vulnerabilitat social a l'àrea metropolitana va créixer un 27%, demostrant que el creixement no es traduïa en benestar compartit, sinó en més desigualtat territorial (Nel-lo i Blanco, 2018). Un tret característic d'aquest llarg cicle, tot i les polítiques que ho han volgut revertir, ha estat la privatització de serveis públics i les polítiques d'austeritat, que especialment des d'esferes supranacionals, van disciplinar els governs municipals.

Evolució de l'univers de turistes (milions)

Observatori del Turisme a Barcelona: ciutat i regió

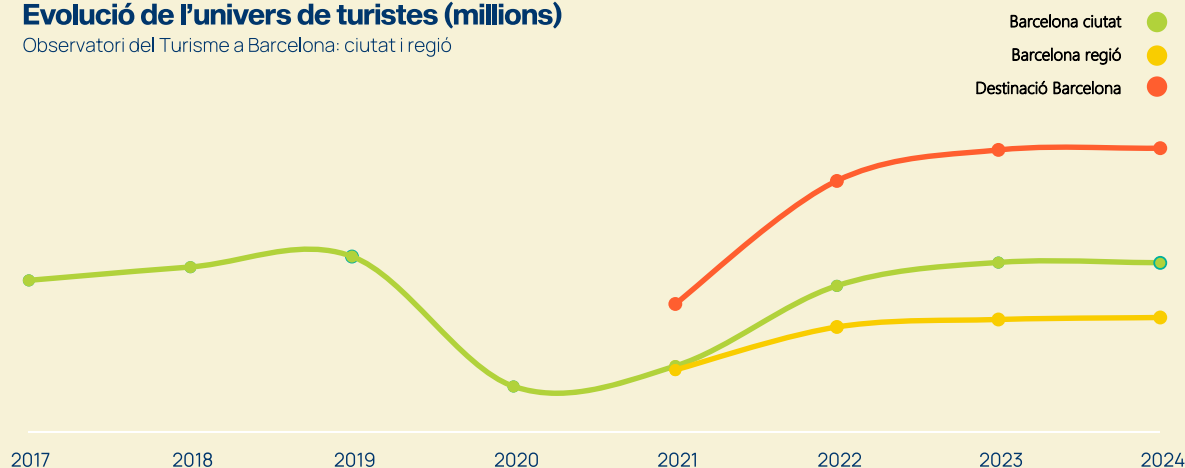


Figura 1: Evolució de l'univers de turistes (milions). **Font:** Observatori del Turisme a Barcelona (2024)

1. Segons els càlculs de l'Observatori del Turisme de Barcelona (2024), la ciutat va rebre durant el 2024 un total de 15,6 milions de turistes que, sumats als 10,5 milions de Barcelona regió, van permetre que la "Destinació Barcelona" en rebés 26,1 milions.

1.1.2 Impactes socials, desigualtats i crisi d'habitatge

Barcelona ha passat de ciutat industrial a metròpolis terciaritzada, dependent de sectors orientats a la demanda externa i de baixa capacitat redistributiva. Entre 1970 i 1986, el pes de la població industrial va caure del 45,5% al 36,3%, mentre els serveis esdevenien hegemònics². El PIB català va créixer un 49% entre 2000 i 2024, però el PIB per càpita només un 14,7%, reflectint una concentració creixent de la riquesa.

El mercat de l'habitatge exemplifica aquesta desigualtat: el 16,9% de la població de Barcelona es troba en risc d'exclusió residencial, amb lloguers que superen el 40% dels ingressos en moltes llars vulnerables, convertint l'habitatge en el principal factor de precarització (OMHB, 2024; IDRA, 2024a). En el 2023 a l'AMB, l'esforç mitjà d'accés a un habitatge de lloguer d'una llar amb 25.000 euros anuals es va situar en el 50% dels seus ingressos.

A tot plegat s'hi suma que el 47,6% de la població declara dificultats per arribar a final de mes, i un 27,2% es trobava en risc de pobresa o exclusió social el 2021-2022 (indicador AROPE) (figura 2)³.

En altres paraules, una de cada quatre persones no pot satisfer regularment les seves necessitats bàsiques. Aquest caràcter dual del mercat s'accentua entre la població migrant, amb una taxa de pobresa propera al 50%⁴. Tot i que les persones d'origen migrant han representat dues tercers parts del creixement de l'ocupació durant el segon trimestre de 2024, la seva integració es produeix principalment en feines precàries i amb poca protecció, com el treball domèstic (68,5% del total), les cures i la construcció, reforçant la segregació ocupacional⁵.

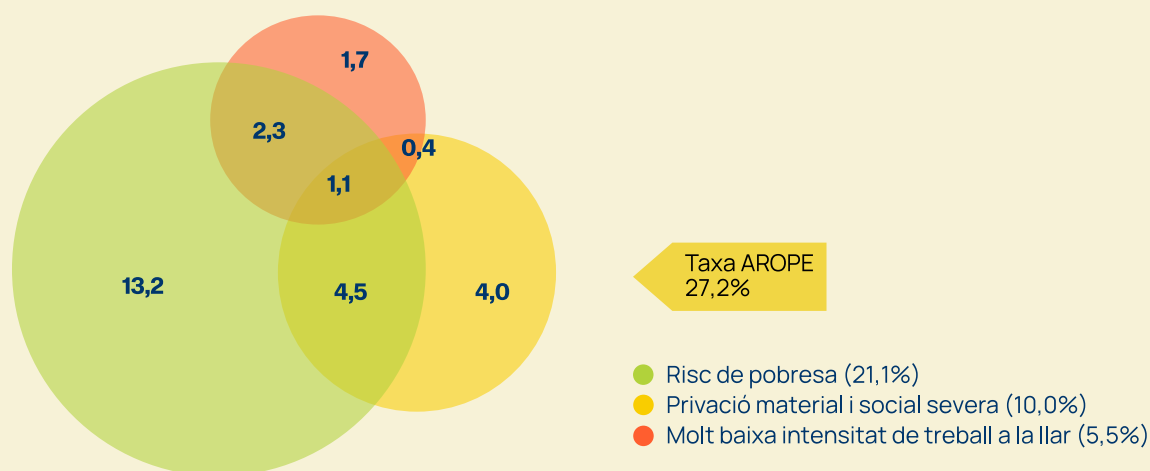


Figura 2: Interseccions entre les subpoblacions afectades pels components de la taxa de risc de pobresa (taxa AROPE - Objectiu UE 2030). AMB 2021-2022. **Font:** Institut Metròpoli i Idescat. Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2021-2022

2. Dades d'Idescat sobre població ocupada en la indústria <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=basics&n=10205> i sobre població ocupada en els serveis: <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=basics&n=10209>

3. Idescat. Població segons la dificultat per arribar a fi de mes per sexe i edat (2024) <https://www.idescat.cat/publicacions/?id=ecv&n=7683>

4. Radiografia INSOCAT. Enquesta de condicions de vida 2025 https://xarxanet.org/sites/default/files/assets/docs/library/2025-03/Radiografia-INSOCAT-ECV-2025_per-pagines.pdf

5. Doménech, Rafael Creciendo con inmigración. BBVA research. 2024. <https://www.bbvarresearch.com/publicaciones/espana-creciendo-con-mas-inmigracion/>

1.1.3 Emergència climàtica i límits ecosocials del model

El creixement econòmic de Barcelona s'ha sostingut en el turisme massiu, la pressió immobiliària i l'expansió d'infraestructures, augmentant la petjada ecològica mentre el canvi climàtic i la crisi hídrica eleven la vulnerabilitat metropolitana. Des del 2008, les dades mostren un increment sostingut de temperatures, amb anomalies tèrmiques d'almenys 1 °C respecte al període 1961-1990 des del 2014, arribant a més de 2 °C el 2022 (Institut Metròpoli, 2023).

Tot i el discurs de compromís amb l'Agenda 2030, la metròpolis manté un metabolisme urbà insostenible, dependent de cadenes llargues de subministrament, un consum energètic elevat i un ús intensiu del sòl, reduint la capacitat de garantir sobirania alimentària i energètica (IDRA, 2025). L'expansió urbana ha estat el canvi d'ús del sòl més significatiu en 30 anys, amb un augment del 70% a la RMB i

del 37% a l'AMB, acompanyat de l'expansió de les infraestructures viàries (figura 3). Aquesta dinàmica ha fragmentat el territori i reduït la funcionalitat ecològica del paisatge⁶. La pèrdua de terres agrícoles i l'abandonament de l'activitat agrària han afeblit la sobirania alimentària, clau per al tancament dels cicles metabòlics urbans.

L'escenari evidencia que Barcelona afronta no només una crisi de desigualtat, sinó una crisi estructural de model. L'aposta pel creixement a curt termini i per l'atracció de capitals sota el relat de ciutat global d'èxit ha creat una metròpolis polaritzada, amb zones que concentren la riquesa i sectors poblacionals creixentment precaritzats, alhora que augmenta la dependència d'un model extractiu que erosiona la cohesió social, el teixit comunitari i la sostenibilitat ambiental.

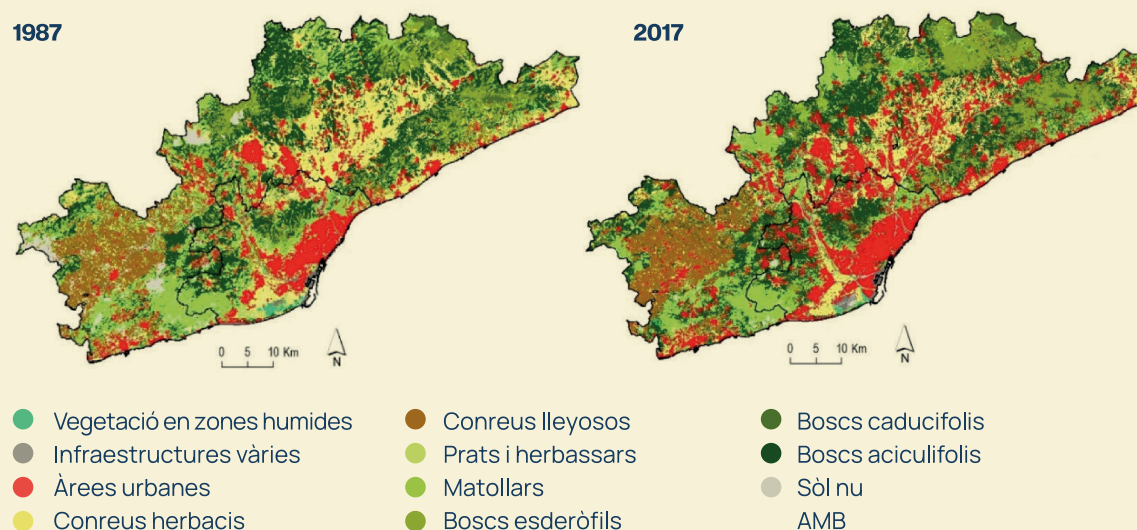


Figura 3: Canvis en els usos del sòl a la RMB entre 1987 i 2017.

Font: Laboratori Metropolità d'Ecologia i Territori de Barcelona (Marull et al., 2020)

6. La funcionalitat ecològica del paisatge és la capacitat d'un territori per mantenir els processos naturals i els serveis que fan possible la vida, com la regulació del clima, la conservació del sòl, la purificació de l'aigua i el manteniment de la biodiversitat. Quan aquesta funcionalitat es conserva, el paisatge pot continuar oferint recursos i serveis essencials de manera sostenible. En canvi, quan es perd (per fragmentació, contaminació o destrucció d'hàbitats), els ecosistemes es degraden, la biodiversitat disminueix i els serveis que ens ofereix la natura es redueixen.

1.1.4 L'economia plural com a alternativa emergent

Davant d'aquesta realitat, l'economia plural emergeix com una alternativa viable, transformadora i necessària per donar resposta a les contradiccions i limitacions estructurals del model actual. Barcelona Economia Plural proposa obrir un nou camí per superar la privatització dels serveis públics, així com la dependència d'un model extractiu i d'un metabolisme urbà insostenible, connectant el sosteniment de la vida amb la justícia social i la transició ecosocial.

Aquest enfocament es fonamenta en la construcció d'aliances entre institucions públiques, iniciatives cooperatives i comunitàries, amb l'objectiu de garantir la sobirania econòmica local i reorientar el metabolisme metropolità (fluxos de materials, energia, treball i diners dins dels límits planetaris). En aquest camí cap a l'economia plural, la democràcia econòmica i la política es conjuguen, i s'integra com a principi estructurant, articulant mecanismes que permetin a les comunitats decidir col·lectivament sobre les activitats econòmiques que afecten la seva vida quotidiana i el territori (Fernández & Miró, 2016).

En lloc de limitar-se a gestionar els desequilibris generats pel creixement, l'economia plural busca reorientar les polítiques públiques per prioritzar el dret a l'habitatge, l'alimentació saludable i de proximitat, la transició energètica i la cura de les persones, assegurant que les activitats econòmiques es desenvolupin arrelades al territori.

Les Col·laboracions Públic-Cooperatives-Comunitàries (CPCC) esdevenen un instrument clau per articular aquest canvi, en tant que permeten aprofitar la capacitat transformadora de l'administració pública, alhora que es fonamenten en la participació ciutadana i en la gestió col·lectiva de béns comuns, superant lògiques de govern opaques i restringides. Aquesta forma de governança facilita la democratització de l'economia, la redistribució de la riquesa i la diversificació del model productiu, promovent la relocalització d'activitats en sectors estratègics i reduint la dependència de fluxos de capital global que condicionen les polítiques locals (Miró, 2020).

L'economia plural és una proposta teòrica i alhora una estratègia pràctica per afrontar els reptes socials i ambientals actuals, tot garantint drets i sostenint la vida. Les pràctiques de transició ecosocial, vinculades a la promoció d'energies renovables comunitàries, l'impuls de circuits curts alimentaris, l'accés universal a l'habitatge digne o la mobilitat sostenible, exemplifiquen que un altre model per Barcelona no només és urgent, sinó que també és possible i viable.

L'economia plural emergeix com una alternativa viable, transformadora i necessària per donar resposta a les contradiccions i limitacions estructurals del model actual. És una proposta teòrica i alhora una estratègia pràctica per afrontar els reptes socials i ambientals actuals, tot garantint drets i sostenint la vida.

1.2 Objectius

Aquest informe té com a finalitat oferir una base sòlida de coneixement i propostes per impulsar l'economia plural a Barcelona com a pilar d'una transició ecosocial justa i democràtica. Els seus objectius específics són:

1

Sistematitzar els aprenentatges i les experiències generades a partir dels estudis i activitats impulsades per l'Observatori Coòpolis.

A partir d'una àmplia varietat de materials —inclosos informes previs, entrevistes, sessions de revisió amb actors clau i revisió de literatura—, l'informe recull, organitza i analitza els coneixements acumulats, amb l'objectiu de donar-los un marc analític i polític, facilitant la seva transferència a polítiques públiques i a projectes col·lectius.

2

Analitzar models i pràctiques CPCC que puguin orientar la construcció d'un model propi d'economia plural a Barcelona.

S'examinen experiències referents d'altres territoris, com el Community Wealth Building (EUA/Regne Unit), Cooperation Jackson (EUA), Hernani Burujabe (Euskal Herria) i Le Chantier de l'économie sociale (Quebec), així com diversos casos locals, amb l'objectiu d'identificar principis, condicions d'èxit i reptes per a la seva adaptació al context barceloní.

3

Identificar àmbits estratègics i definir accions prioritàries per a la consolidació i l'expansió de l'economia plural.

Es proposa una aproximació sectorial centrada en tres àmbits clau —alimentació, habitatge i energia— on el potencial transformador de les pràctiques d'economia plural és especialment rellevant. A partir de l'anàlisi de casos i tendències, s'estableixen recomanacions per a desenvolupar iniciatives que enforteixin la democratització econòmica i la governança plural d'aquests sectors.

1.3 Metodologia i fonts de dades

L'elaboració de l'informe s'ha basat en una metodologia mixta que combina anàlisi documental, sistematització d'experiències, contrast col·lectiu i modelització teòrica. Aquest enfocament ha permès construir una anàlisi rigorosa i situada, vinculada als processos vius de l'economia plural a Barcelona.

En primer lloc, s'ha realitzat una revisió sistemàtica dels materials generats per l'Observatori Coòpolis, incloent-hi informes com Fent Economia Plural⁷, que recull 10 casos de CPCC⁸ a la ciutat de Barcelona, i L'economia que el PIB oculta⁹, que analitza els límits de les mètriques econòmiques convencionals.

També s'han revisat actes i vídeos de les Jornades Internacionals d'Economia Plural¹⁰, els tallers sectorials que s'hi van dur a terme i algunes entrevistes a actors clau, així com exercicis d'autodiagnosi col·lectiva de les pràctiques entrevistades que es van dur a terme de forma presencial a finals del 2023.

Aquests materials constitueixen la base empírica i també són part de la base conceptual d'aquest estudi.

Sobre aquest corpus, s'ha dut a terme un exercici d'interpretació i síntesi alineada amb els principis de democratització econòmica, amb l'objectiu d'identificar patrons compartits i singularitats en les pràctiques de l'economia plural a la ciutat. La modelització s'ha estructurat a partir d'uns eixos analítics definits des de la literatura especialitzada, que s'han anat enriquint i ajustant mitjançant una lectura transversal i crítica dels casos analitzats.

El procés ha incorporat espais de contrast i validació col·lectiva, mitjançant tallers amb els

cercles sectorials de Coòpolis i sessions de treball conjunt amb actors de l'economia social, l'administració pública i la comunitat investigadora. Aquestes dinàmiques han permès contrastar i ajustar les hipòtesis inicials, assegurar la rellevància de les propostes i afinar la seva viabilitat.



S'ha dut a terme un exercici d'interpretació i síntesi alineada amb els principis de democratització econòmica, amb l'objectiu d'identificar patrons compartits i singularitats en les pràctiques de l'economia plural a la ciutat.

En relació amb les fonts de dades, l'informe combina informació primària (entrevistes, tallers i exercicis participatius) amb informació secundària procedent de literatura especialitzada, estudis de casos internacionals (Hernani Burujabe, Community Wealth Building, Cooperation Jackson, Le Chantier de l'économie sociale) i documents tècnics i legislatius rellevants.

En conjunt, la metodologia adoptada respon a la voluntat de construir una anàlisi útil, operativa i accionable, capaç de guiar diagnòstics, planificació i polítiques públiques, alhora que contribueix a enfortir les pràctiques i aliances que impulsen l'economia plural a Barcelona.

7. Informe presentat a la Nau Bòstik el 29 de juny del 2023 en una jornada en col·laboració amb les pràctiques que havien participat de l'estudi. Es pot llegir l'informe aquí: <https://www.bcn.coop/wp-content/uploads/2023/06/economiaplural-print.pdf>

8. En aquest apartat del web de Coòpolis es poden consultar totes les pràctiques estudiades en el marc de les CPCC per part de l'Observatori Coòpolis entre el 2022 i el 2024 <https://www.bcn.coop/bones-practiques/>

9. Informe presentat a les Jornades Internacionals de l'Economia Plural en una sessió sobre la importància d'establir i definir mètriques alternatives. Per consultar l'informe: https://www.bcn.coop/wp-content/uploads/2024/10/Informe_economia_que_el_pib_oculta.pdf

10. Jornades realitzades el 23 i 24 d'octubre del 2024 al Bloc4BCN, amb la participació d'entitats i experiències de Catalunya, el País Basc, EUA, Canadà, Regne Unit i Veneçuela per compartir propostes, reptes i oportunitats de l'Economia Plural com a model. Per a més informació del programa: <https://idrabcn.com/economiaplural/>, es poden consultar els vídeos de les jornades aquí: <https://www.youtube.com/watch?v=dpE2uXWbbfo&list=PLSIXQJfu0NTI-hRhTdVq5Y5pnaiuv624Nk>

1.4 Com s'estructura l'informe

Els continguts es despleguen en cinc capítols que configuren un recorregut analític i propositiu.

Capítol 2. Fonaments per a un model econòmic plural i democràtic

Presenta els conceptes, eixos i reptes per guiar la transformació de l'economia actual, partint de la necessitat de democratitzar-la, de promoure aliances plurals per a la transició ecosocial i d'avançar cap a la reducció dels riscos socials, econòmics i ambientals, situant la ciutadania al centre.

Capítol 3. Què ens ensenyen altres territoris? Models internacionals

Examina quatre referents clau (Hernani Burujabe, Community Wealth Building, Cooperation Jackson i Le Chantier de l'économie sociale) per inspirar l'economia plural a Barcelona, identificant les lliçons que aporten per consolidar un model arrelat i escalable al nostre context.

Capítol 4. Àmbits estratègics: alimentació, habitatge i energia

Aprofundeix en tres sectors clau per al canvi de model. Analitza el metabolisme alimentari metropolità i les iniciatives per impulsar circuits curts i agroecologia, models d'accés cooperatiu a l'habitatge i de gestió comunitària, així com el paper de les comunitats energètiques locals i de les empreses públiques per democratitzar la transició energètica.

El capítol 5. Impulsar l'economia plural a Barcelona: propostes estratègiques

Sintetitza les línies d'acció estratègica emergides de l'anàlisi prèvia, formulant propostes concretes per ampliar i consolidar l'economia plural. Es plantegen accions institucionals, financeres i de governança amb l'objectiu de garantir l'escalabilitat i l'impacte transformador del model.









2. Fonaments per a un model econòmic plural i democràtic

La transició ecosocial requereix una transformació profunda de les estructures econòmiques per garantir condicions de vida dignes dins dels límits planetaris. Aquest capítol defineix l'economia plural com a marc per democratitzar l'economia, socialitzar la propietat dels recursos estratègics i planificar col·lectivament la transició ecosocial des del territori.

Es parteix de la constatació que la concentració del poder econòmic en mans d'actors privats globals és un obstacle central per a la justícia social i ambiental, i que cal construir alternatives que articulin propietat col·lectiva, governança democràtica i estructures institucionals capaces de redistribuir el valor i la capacitat per organitzar i donar accés als béns bàsics.

2.1 Democratitzar l'economia

La democratització de l'economia és l'ampliació del control col·lectiu sobre les estructures i processos de decisió econòmica, amb l'objectiu de redistribuir el poder i garantir un repartiment just dels recursos. Aquest marc es fonamenta en la crítica a la concentració estructural del poder econòmic, en mans de grans actors privats, i en la necessitat de garantir les condicions materials per a una vida digna.

Els següents apartats proposen una transformació de les estructures econòmiques a través de la redistribució de la producció social i dels actius productius, fomentant formes de governança plural, propietat col·lectiva i presa de decisions democràtica des de la base comunitària i cooperativa.

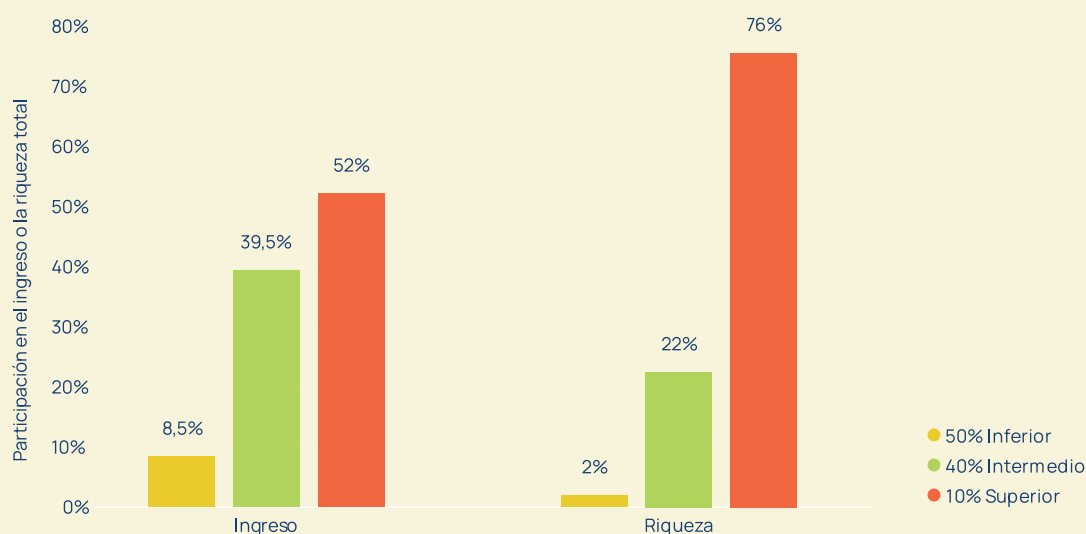
2.1.1 La concentració del poder econòmic

La concentració del poder econòmic és un dels principals obstacles per a la justícia social i ambiental. El World Inequality Report del 2022 mostra que el 10% més ric de la població mundial posseeix el 76% de la riquesa global, mentre que la meitat més pobre amb prou feines en posseeix el 2% (figura 4).

Davant d'aquesta realitat colpidora, només integrant plenament la democràcia en l'esfera econòmica es pot parlar d'una societat realment democràtica.

La democràcia econòmica, en la seva formulació clàssica, s'articula mitjançant diverses formes institucionals com la propietat col·lectiva dels mitjans de producció, la participació directa en la definició de l'activitat econòmica i sistemes de governança democràtica dins de les organitzacions productives.

Aquest horitzó ha estat desenvolupat per propostes com l'economia participativa, que defensa una estructura basada en consells autogestionats de treballadors i consumidors, sistemes de retribució vinculats a l'esforç i condicions laborals equilibrades, així com mecanismes de planificació democràtica que substitueixin els mercats i les jerarquies corporatives com a formes de coordinació econòmica (Hahnel i Wright, 2014).



Interpretación: El 50% de la población captura el 8% del ingreso total medido en paridad del poder adquisitivo (PPA). El 50% inferior global posee el 2% de la riqueza (PPA). El 10% superior mundial posee el 76% de la riqueza total de los hogares y captura el 52% del ingreso total en 2021. Tenga en cuenta que los principales poseedores de riqueza no son necesariamente los principales poseedores de ingresos. Los ingresos se miden después de pensiones y beneficios al desempleo y antes de impuestos y transferencias.

Fuentes y series: wir2022.wid.world/methodology.

Figura 4: Desigualtat mundial d'ingressos i riquesa. **Font:** World Inequality Lab (2022)

A diferència dels enfocaments que es limiten a redistribuir els ingressos mitjançant polítiques fiscals, aquest marc aposta per intervenir directament en les estructures de propietat i en els mecanismes de coordinació de l'activitat productiva.

A l'àmbit europeu, aquestes idees han tingut concrecions institucionals importants, com el model de codeterminació (Mitbestimmung) a Alemanya: des de la Llei de Codeterminació de 1976, els treballadors poden ocupar fins al 50% dels seients als consells de supervisió d'empreses amb més de 2.000 treballadors. A Suècia i Noruega, la legislació preveu que els sindicats puguin designar entre un terç i la meitat dels membres dels consells d'administració en funció de la mida de l'empresa¹¹.

Tanmateix, aquest marc se centra principalment en l'àmbit laboral i en les relacions de producció, deixant fora altres dimensions essencials de l'economia. La necessitat d'una perspectiva més àmplia es fa evident quan s'analitza el capitalisme contemporani com un règim rendista. Com explica Brett Christophers (2025), aquest règim s'articula al voltant de societats de gestió d'actius com Blackstone, Brookfield o Macquarie, que acumulen la propietat de béns essencials —habitatge, energia, serveis bàsics— sense implicar-se en la seva producció, tot capturant rendes garantides per la seva posició monopolística, establerta i protegida per regulacions públiques.

Aquesta forma de capitalisme no només buida de contingut la retòrica de la competència, sinó que transforma estructuralment l'economia en un sistema d'extracció de valor basat en el control de l'accés a béns de primera necessitat (Christophers, 2025).

Fins i tot veus liberals com Martin Wolf (2019) al Financial Times alerten que aquest capitalisme, caracteritzat per l'acumulació de poder i el bloqueig de la competència, amenaça les bases de la democràcia liberal, impedeix que les economies responguin a les necessitats de la majoria i aprofundeix les desigualtats estructurals¹².

Per afrontar aquest repte, cal superar la visió centrada únicament en el món del treball i avançar cap a una democratització integral de l'economia: des de la gestió de serveis i infraestructures fins a la planificació d'inversions i la regulació dels mercats que parasiten la reproducció social (habitatge, alimentació, energia, etc.).



Cal superar la visió centrada únicament en el món del treball i avançar cap a una democratització integral de l'economia: des de la gestió de serveis i infraestructures fins a la planificació d'inversions i la regulació dels mercats que parasiten la reproducció social.

11. L'economista Thomas Piketty destaca la codeterminació als països nòrdics i Alemanya com a model a estendre per democratitzar l'economia, tot i remarcar que el seu impacte queda limitat sense mesures complementàries de participació dels treballadors en el capital i de regulació de la propietat, assenyalant la necessitat d'adaptar aquests models a cada context per evitar desequilibris de poder (Piketty, 2019).

12. Altres autors adverteixen dels límits de situar el rendisme com a diagnòstic únic o central per comprendre el capitalisme contemporani. Javier Zacarés (2023) subratlla que, tot i la rellevància del rendisme, aquest fenomen s'ha d'analitzar conjuntament amb dinàmiques d'expropiació i disciplinament a través del deute i governança financera. Evgeny Morozov (2022) argumenta que el capitalisme de plataformes, més enllà d'extreure rendes, exerceix un poder tecnopolític que estructura mercats, configura normes socials i genera dependències institucionals a través del control de dades i infraestructures digitals. De manera similar,

2.1.2 Ampliar l'agenda de la democràcia econòmica

La crítica a la concentració contemporània del poder econòmic i el règim rendista ha estat formulada per diversos autors, com Adrienne Buller i Matthew Lawrence (2022), que assenyalen l'estructura de la propietat com a element central de les crisis múltiples contemporànies i defensen una nova arquitectura institucional basada en la propietat democràtica.

Les seves propostes inclouen crear fons de riquesa social que adquireixin participacions en empreses estratègiques i distribueixin els dividendes de manera equitativa, instaurar la codirecció amb representació laboral i comunitària als consells i desplegar vehicles públics d'inversió i planificació (estat holding, banca verda, agències de planificació) per socialitzar el control d'actius i garantir una transició justa.

Tom Malleson (2014), per la seva banda, sosté que la separació entre democràcia política i poder econòmic constitueix una paradoxa estructural de les democràcies liberals. Davant d'aquesta escissió, proposa l'extensió dels principis democràtics a tres àmbits fonamentals: els centres de treball —mitjançant cooperatives o formes institucionals d'autogestió— les finances —amb banca pública, cooperatives de crèdit, pressupostos participatius— i els mercats —amb regulacions que garanteixin equitat i rendició de comptes.

En aquest sentit, democratitzar l'economia no és només una aspiració normativa sinó una estratègia política i institucional per fer front a la crisi ecològica, social i democràtica. Implica empoderament col·lectiu, reapropiació dels béns comuns i construcció de sobirania econòmiques locals, requerint un nou equilibri entre estat, mercat i societat civil basat en propietat compartida, governança col·lectiva i planificació al servei de la vida.

Històricament, Catalunya ha estat un laboratori de pràctiques democratitzadores. Durant la Guerra Civil (1936-1939), les col·lectivitzacions van constituir una experiència única al món per la seva magnitud i caràcter autogestionari.

Impulsades inicialment de manera espontània per la classe treballadora, amb protagonisme de la CNT i suport de la UGT, aquestes col·lectivitzacions es van formalitzar amb el Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer d'octubre de 1936, sota la supervisió del Consell d'Economia de Catalunya i la Generalitat. Més del 70% de les empreses industrials i comercials van passar a ser gestionades pels seus treballadors pocs dies després del 19 de juliol de 1936, amb uns 4.500 indústries o comerços amb Comitès Obrers de Control i gairebé 2.000 empreses plenament col·lectivitzades, a més de 600 agrupacions industrials que van coordinar prop de 5.000-6.000 firmes.

El procés va afectar sectors clau com la indústria tèxtil, la metal·lúrgia, el transport urbà, el subministrament d'aigua i electricitat, hospitals i petits comerços. Tot i la seva curta durada i els límits imposats pel context de guerra, les col·lectivitzacions a Catalunya van assajar un model mixt de planificació pública i autogestió obrera que pretenia superar les estructures del capitalisme liberal, amb l'objectiu de garantir la producció per a les necessitats col·lectives i una distribució més justa dels recursos.

Aquest llegat inspira experiències actuals que, en una escala adaptada al context contemporani, avancen en formes de propietat col·lectiva i gestió democràtica dels béns comuns (Miró, 2017; Esteban i Miró, 2022).



Democratitzar l'economia no és només una aspiració normativa sinó una estratègia política i institucional per fer front a la crisi ecològica, social i democràtica. Implica empoderament col·lectiu, reapropiació dels béns comuns i construcció de sobirania econòmiques locals.

Per exemple, les cooperatives d'habitatge en cessió d'ús com La Borda, que ofereixen accés a l'habitatge sense especulació, amb propietat col·lectiva del sòl i dels immobles mitjançant fundacions o cooperatives integrals, implicant els residents en la presa de decisions. Les comunitats energètiques locals, com la de Poblenou o les iniciatives de Som Energia amb cooperatives de consum, posen en pràctica la generació d'energia renovable amb propietat compartida i control democràtic, reduint la dependència de grans oligopolis energètics.

Així mateix, projectes com Bicihub¹³, Can Batlló¹⁴ o la Nau Bostik¹⁵ exemplifiquen la gestió comunitària d'infraestructures per a la mobilitat sostenible, la cultura i el suport mutu, respectivament, tot establint marcs de governança horitzontal amb participació veïnal i cooperativa.

Encara que parcials i limitades en escala, aquestes pràctiques poden llegir-se com microcosmos d'una economia democràtica realment existent, que posa en relació la cobertura de drets socials bàsics (habitatge, energia, alimentació, mobilitat, cures o cultura) amb mecanismes de governança col·lectiva i propietat compartida, alhora que disputen espais concrets a la lògica extractiva i especulativa dominant en l'economia urbana.

Més endavant (capítol 4) abordarem amb detall algunes d'aquestes experiències.

13. Per a més informació: <https://www.bcn.coop/bo-nes-practiques/foment-de-la-mobilitat-sostenible-amb-bicicleta-a-traves-del-model-cooperatiu/>

14. L'Espai Comunitari i Veïnal Autogestionat de Can Batlló, és un equipament social i cultural ubicat en diferents naus, a l'antiga fàbrica tèxtil de Can Batlló, al barri de la Bordeta <https://canbatllo.org/can-batllo/>

15. La Nau Bostik s'inicia el febrer de 2015 amb l'apropiació d'una antiga fàbrica de cola situada en el barri de La Sagrera. L'objectiu de la Bostik és convertir-se en un centre cultural sota gestió comunitària obrint la seva participació i presa de decisions a les entitats, col·lectius i persones del barri. Es tracta d'un recinte de 6.000 m² on es fan activitats culturals, socials i polítiques, en gran part realitzades, o bé per entitats que lloguen l'espai, o per entitats socials del barri i la ciutat que el fan servir per a jornades, exposicions, presentacions, etc. També s'ha convertit en un referent d'art urbà a escala internacional <https://naubostik.com/>



2.2. Quatre eixos per transformar l'economia

Erik Olin Wright (2019) sosté que per avançar cap a una societat més justa cal construir configuracions institucionals viables que encarnin valors democràtics i, alhora, permetin la seva expansió a través de l'acció col·lectiva, l'aprenentatge institucional i el suport social.

Propostes com els fideïcomisos de terres comunitàries, les empreses públiques amb participació ciutadana o l'ús de clàusules socials en la contractació pública són exemples de mecanismes que poden erosionar progressivament el poder del capital i ampliar el control democràtic sobre els recursos bàsics.

En aquest marc, un programa de democràcia econòmica del segle XXI ha de superar la visió restringida de l'economia com a àmbit exclusivament productiu per entendre-la com un sistema social que afecta totes les dimensions de la vida i la reproducció.

A partir d'aquí, podem sintetitzar quatre eixos interdependents per a la democratització de l'economia (figura 5):

- **La propietat** ha de transformar-se d'un dret absolut orientat al lucre privat en una eina al servei de l'interès col·lectiu, a través de formes comunitàries, públiques o compartides.
- **La governança** dels recursos i els serveis ha de ser democràtica, oberta i vinculant, cosa que permet que les persones afectades per una activitat econòmica participin activament en les decisions que la regulen.
- **La redistribució** ha de basar-se en criteris d'equitat substantiva, reconeixent les necessitats socials, les desigualtats estructurals i les contribucions no mercantils a la vida col·lectiva, anant més enllà de la simple correcció dels efectes del mercat amb mecanismes fiscals.
- **La planificació** ha de combinar la participació ciutadana amb formes de planificació democràtica i institucions híbrides que subordinin als mercats basats en la reproducció dels diners a objectius socials i ecològics.

Aquests eixos impliquen entendre l'economia no com un àmbit separat i tècnic, sinó com un sistema social que integra totes les dimensions de la producció i la reproducció social. Per això, calen institucions que permetin deliberar col·lectivament sobre les prioritats econòmiques, gestionar conjuntament els béns comuns i repartir de manera justa riscos i beneficis. El següent apartat explora com aquestes idees poden concretar-se a través d'aliances entre institucions públiques, iniciatives comunitàries i economies cooperatives que impulsin la transició ecosocial des del territori.

Els 4 eixos per democratitzar l'economia

Propietat

+

Governança

+

Redistribució

+

Planificació

Figura 5: Quatre eixos per democratitzar l'economia. **Font:** elaboració pròpia

2.3 Aliances per a la transició ecosocial

Tal com s'ha exposat als apartats anteriors, la democratització de l'economia no pot restringir-se als espais productius o laborals. S'ha d'estendre a la manera com es prenen decisions sobre l'ús dels recursos col·lectius, la provisió de béns i serveis essencials, la distribució de la riquesa i les regles que configuren l'activitat econòmica.

Això implica institucionalitzar la participació ciutadana en la planificació de la producció, les prioritats d'inversió, la gestió del territori i les polítiques de transició ecosocial, superant l'exclusivitat tecnocràtica i privatitzadora de la governança publicoprivada.

Aquesta visió amplia els horitzons de la justícia econòmica més enllà del salari o les condicions laborals, per incloure també el dret a participar en les decisions que configuren les condicions de vida col·lectives. D'aquesta manera, la ciutadania econòmica s'articula com una dimensió consubstancial de la democràcia real.

El model d'economia plural proposat per l'Observatori Coòpolis (2023, 2024) identifica les col·laboracions públic-cooperatives-comunitàries (CPCC) com una forma de governança plural que institucionalitza la ciutadania econòmica. Aquestes aliances entre entitats públiques, cooperatives i comunitàries busquen revertir la subordinació de les esferes de reciprocitat i redistribució a les lògiques del mercat, i situar-les al centre tant de les polítiques públiques com de les pràctiques socioeconòmiques transformadores.

El marc conceptual desenvolupat en un informe previ (Observatori Coòpolis, 2023) parteix de la interacció de tres esferes:

- **La redistribució**, que inclou les polítiques públiques, els serveis universals i el finançament estructural que garanteixen drets col·lectius.
- **La reciprocitat**, que es concreta en les xarxes de suport mutu, el treball comunitari i les relacions solidàries que donen sentit i sostenibilitat als projectes col·lectius.
- **L'intercanvi**, entès com les activitats econòmiques mediades per diners que asseguruen la viabilitat dels projectes sense ànim de lucre.

Aquest marc permet analitzar el paper específic de les CPCC com a espais que articulen aquestes tres dimensions. L'informe assenyalava que el principal repte és evitar que l'esfera de l'intercanvi acabi subordinant la reciprocitat i la redistribució. Per això, cal dissenyar polítiques públiques que parteixin d'aquestes dues darreres com a eixos centrals, amb l'objectiu de construir una economia democràtica, arrelada al territori, socialment justa i ecològicament sostenible.

Les CPCC reuneixen actors diversos –administracions públiques, cooperatives i comunitats locals– per generar estructures econòmiques democràtiques, arrelades i sostenibles. A priori, cada actor exerceix una funció que es complementa amb la resta (figura 6):

- L'**administració pública** garanteix l'interès general, estableix les condicions per a l'accés universal i vetlla per la igualtat i la disponibilitat dels béns essencials.
- Les **cooperatives** implementen estructures de democràcia econòmica dels treballadors i treballadores i poden actuar com a facilitadores de la comunalització de serveis i recursos.
- Les **comunitats** mobilitzen coneixement situat i participació directa, assegurant els vincles socials, l'arrelament territorial i el retorn social de la seva activitat.



Les CPCC reuneixen a les administracions públiques, cooperatives i comunitats locals per generar estructures econòmiques democràtiques, arrelades i sostenibles. Cada sector exerceix una funció que es complementa amb la resta.

Col·laboració públic-cooperativa-comunitària



Figura 6: Rols i funcions dels diferents actors de les CPCC. **Font:** elaboració pròpia.

Eixos per democratitzar l'economia	Col·laboracions Públic-Cooperatives- Comunitàries
Propietat democràtica	Formes de tinença col·lectiva i no especulativa per l'accés just i arrelat als recursos
Governança democràtica	Institucions híbrides amb mecanismes de presa de decisions col·lectives
Redistribució i retorn social	Sistemes de valorització basats en criteris socials, comunitaris i ecològics
Planificació col·lectiva	Dispositius per transformar el territori en subjecte actiu de la planificació democràtica

Figura 7: Relació entre els eixos per democratitzar l'economia i les CPCC. **Font:** elaboració pròpia.

Les CPCC permeten operativitzar els quatre eixos de la democràcia econòmica que hem proposat mitjançant pràctiques concretes (figura 7):

- **Propietat democràtica.** Promouen formes de tinença col·lectiva i no especulativa — com les cooperatives d'habitatge en cessió d'ús, els fideïcomisos de terres comunitàries (Community Land Trust) o les comunitats energètiques locals— que garanteixen un accés just i arrelat als recursos essencials (habitatge, terra, energia), tot des d'un enfocament no lucratiu i vinculat al territori.
- **Governança democràtica.** Generen institucions híbrides amb mecanismes de presa de decisions col·lectives i vinculants, com demostren casos com el Canòdrom, Casa Orlandai o els consells de sobirania locals, on la ciutadania i els col·lectius arrelats participen activament en la gestió i orientació d'espais, serveis i recursos públics.
- **Redistribució transformadora i retorn social.** Articulen sistemes de valorització basats en clàusules socials, l'ús de balanços socials, comunitaris i ecològics, i criteris de contractació pública i inversió orientats a l'impacte col·lectiu. Aquest retorn no es mesura només en termes monetaris, sinó també en la millora de les condicions de vida, l'empoderament comunitari i l'enfortiment de la sobirania local.
- **Coordinació i planificació col·lectiva.** En lloc de deixar la direcció econòmica a les forces de mercat, s'impulsen formes de planificació democràtica a través de plans de sobirania alimentària, programes de transició energètica justa, estratègies públiques de foment de l'economia social i solidària, i instruments financers ètics i de capital pacient. Aquests dispositius transformen el territori en subjecte actiu de planificació democràtica, alineant recursos institucionals amb iniciatives comunitàries i cooperatives per sostenir una economia arrelada i justa.

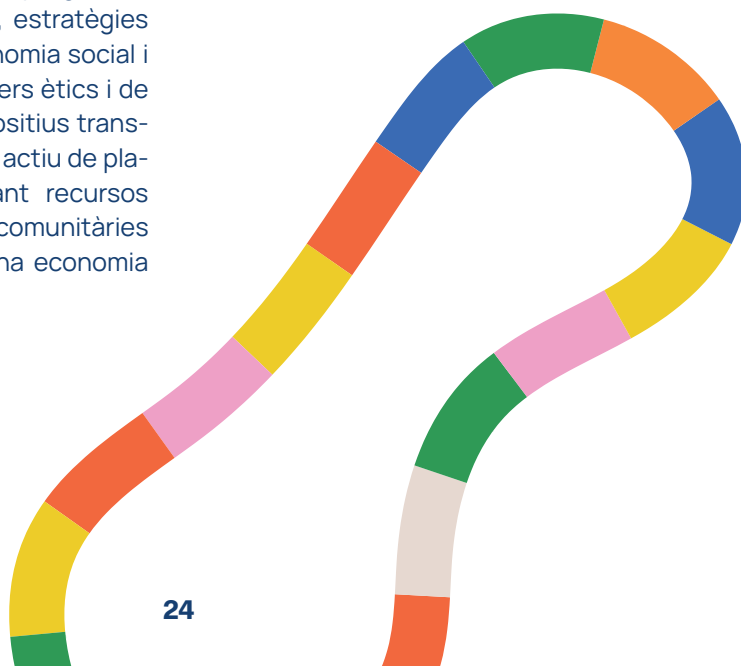
Evitant ser simples sumes d'actors o acords temporals, aquestes aliances han de ser estructures capaces de generar sobirania econòmica i valor públic, superant la fragmentació i les lògiques clientelars. La seva consolidació requereix suport institucional estable, mecanismes de reconeixement legal i eines d'avaluació que facin visibles les seves contribucions a la vida col·lectiva.

En aquest context, avançar cap a una economia plural exigeix un canvi de paradigma en les polítiques públiques: cal passar d'una arquitectura institucional centrada a protegir la rendibilitat del capital privat a un model que prioritzi la protecció dels drets col·lectius, la justícia social i ambiental, i la capacitat de les comunitats per autogovernar els béns comuns.

Aquest gir, que implica substituir l'eliminació de riscos per al capital per la reducció dels riscos col·lectius, és el que s'aborda en el següent apartat.



Aquestes aliances han de ser estructures capaces de generar sobirania econòmica i valor públic, superant la fragmentació i les lògiques clientelars.



2.4 Reduir riscos socials i ambientals

Les polítiques públiques contemporànies, especialment en el marc de la transició ecològica, s'han estructurat sovint al voltant d'un model que busca eliminar els riscos per a la inversió privada, convertint els recursos col·lectius i les infraestructures estratègiques en garants del lucre empresarial. Aquesta orientació, analitzada críticament per Daniela Gabor (2021) sota el nom de Consens de Wall Street, suposa una subordinació creixent de l'interès públic a les lògiques de rendibilitat financera, mitjançant la creació de marcs reguladors i fiscals que assegurin retorns previsibles al capital privat, especialment en sectors com l'energia, l'aigua o la mobilitat.

El derisking del benefici privat té efectes sistèmics: transforma la natura i les infraestructures públiques en actius financers, desplaça la planificació democràtica per la disciplina del mercat i limita el marge d'acció dels governs sota el pretext de les condicionalitats macro-financeres. El resultat és un escenari en què els recursos col·lectius es posen al servei del capital privat, mentre els riscos socials i ambientals es traslladen a les comunitats, especialment a les més vulnerables.

Lola Seaton (2023) afegeix una capa de profunditat al diagnòstic: ens trobem en un règim en què els beneficis del capital depenen directament del poder polític, i no de la inversió productiva. Això no només deslegitima el capitalisme des del punt de vista social, sinó que dificulta la redistribució i bloqueja les polítiques transformadores, donat que la política electoral mateixa ha estat reconfigurada per aquest estancament estructural.

La relació entre estat i capital ha deixat de ser neutral per convertir-se en un mecanisme de subsidiarietat permanent cap a les rendes més altes. Aquestes formes de "capitalisme polític", tal com les conceptualitzen originalment autors com Robert Brenner i Dylan Riley (2020), assenyalen que estem en plena mutació del règim d'acumulació: l'Estat no només deixa de corregir les disfuncions del mercat, si no que esdevé el seu principal garant, socialitzant riscos i privatitzant beneficis.

Les polítiques monetaristes de la darrera dècada en són un bon exemple: Des de 2020 la Reserva Federal dels EUA ha injectat 7 bilions de dòlars (milions de milions) en plans de rescat i reconversió industrial i el Banc Central Europeu ha injectat quantitats similars des de l'inici de la pandèmia (el juny de 2020 eren 4,5 bilions d'euros) (Brenner i Riley, 2020).

En l'actual context de concentració de poder econòmic, d'increment de desigualtats i de crisi ecològica, cal invertir radicalment la lògica. El gir cap a l'eliminació de riscos socials i ambientals esdevé una prioritat estratègica. Implica substituir l'arquitectura institucional centrada en el derisking privat per una basada en la corresponsabilitat col·lectiva, la planificació democràtica i la sobirania econòmica territorial.



El derisking del benefici privat transforma la natura i les infraestructures públiques en actius financers, desplaça la planificació democràtica per la disciplina del mercat i limita el marge d'acció dels governs. els recursos col·lectius es posen al servei del capital privat, mentre els riscos socials i ambientals es traslladen a les comunitats, especialment a les més vulnerables.

Aquest canvi de paradigma exigeix institucions públiques capaces de gestionar infraestructures comunes sota criteris de justícia i sostenibilitat, en lloc d'assegurar retorns a inversors globals¹⁶.

Les CPCC són un instrument clau per avançar en aquesta direcció, ja que permeten crear estructures col·lectives de gestió, planificació i inversió orientades al bé comú i a la reducció dels riscos socials i ecològics.



Les CPCC són un instrument clau ja que permeten crear estructures col·lectives de gestió, planificació i inversió orientades al bé comú i a la reducció dels riscos socials i ecològics.

Després d'haver exposat la necessitat de democratitzar l'economia, establir quatre eixos per a la seva transformació, enfortir aliances plurals i avançar cap a l'eliminació de riscos socials i ambientals, el següent pas és identificar com aquests principis es concreten en pràctiques i arquitectures institucionals viables.

Per fer més operatiu aquest horitzó, és essencial conèixer experiències que, arreu del món, han assajat formes concretes de planificació democràtica, governança col·lectiva, propietat compartida i redistribució transformadora.

Aquest és l'objectiu del capítol següent: analitzar quatre models internacionals que aporten lliçons valuoses, demostrant que una altra economia no només és possible, sinó que ja s'està construint en diversos territoris amb resultats tangibles.

16. En aquest sentit, el concepte de règim macrofinancer verd formulat per Gabor i Braun (2025) ofereix una eina analítica útil centrada en la transició energètica, però útil per altres àmbits d'intervenció. Argumenten que el ritme i la naturalesa de la descarbonització depenen del tipus de règim macrofinancer adoptat, és a dir, de la combinació concreta d'institucions monetàries, fiscals i financeres que configuren la creació i distribució del crèdit. Aquestes configuracions poden classificar-se en quatre grans tipus segons el grau de disciplina imposada al capital i el volum de despesa pública verda: des del derisking feble (com el model de la Unió Europea), fins al model de Gran Estat Verd (com el de la Xina), passant pel derisking robust (com el de l'administració Biden) i la teràpia de xoc de carboni (imposada per institucions com l'FMI en contextos d'austeritat).



3. Què ens ensenyen altres territoris? Models internacionals d'economia plural

Aquest capítol analitza quatre experiències internacionals - Hernani Burujabe (Euskal Herria), Preston/Cleveland (Regne Unit/EUA), Cooperation Jackson (Mississipi, EUA) i el Chantier de l'économie sociale (Quebec) - que despleguen estratègies diverses per democratitzar l'economia¹⁷.

L'anàlisi parteix dels quatre eixos estructurants per democratitzar l'economia: propietat democràtica, governança democràtica, redistribució transformadora i planificació democràtica. Cada cas s'aborda des d'aquests eixos, posant el focus en aquell on fa una aportació més significativa, i identificant me-

canismes concrets –financers, institucionals i organitzatius– que permeten superar els límits de l'economia neoliberal.

El capítol tanca amb una taula comparativa i algunes lliçons per traslladar aquests aprenentatges a Barcelona.

17. Aquestes experiències es van presentar durant les Jornades Internacionals de l'Economia Plural, organitzades per l'Observatori Coòpolis els dies 23 i 24 d'octubre de 2024. Les jornades es van celebrar al recentment inaugurat Bloc4BCN, amb l'objectiu d'analitzar la realitat socioeconòmica local conjuntament amb la d'altres contextos internacionals. Les sessions es van centrar en les possibilitats de transformació social a través de l'articulació entre l'economia comunitària, la cooperativa i la pública. Per a més informació: www.bcn.coop/formacio/economiaplural

3.1 Hernani Burujabe (Euskal Herria), exemple de sobirania i planificació col·lectiva

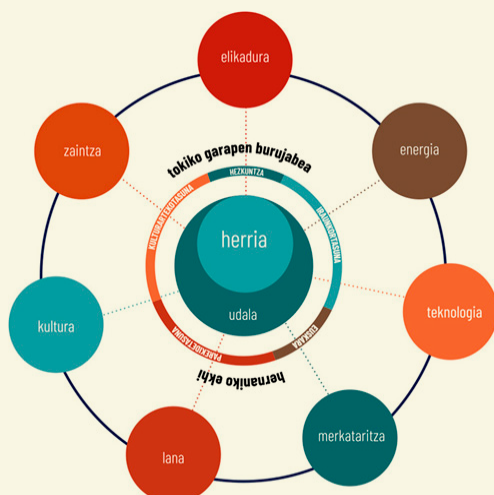


Introducció

Hernani Burujabe és una estratègia impulsada des de l'Ajuntament d'Hernani (Euskal Herria) per repensar el desenvolupament econòmic local a partir de relocalitzar l'economia i la sobirania.

Objectius

Aquesta proposta busca articular polítiques públiques, processos comunitaris i economies transformadores mitjançant un sistema de planificació Públic-Econòmic-Comunitària (PEC), amb l'objectiu de construir sobirania territorial (Egia-Olaizola, 2025).



Algunes dades

- Hernani és una petita localitat guipuscoana situada a l'entorn donostiarra amb una forta tradició de lluita municipalista, cooperativisme i organització comunitària.
- L'any 2020, s'impulsa el projecte "Hernani Burujabe", una estratègia de sobirania territorial i transició ecosocial que neix de la col·laboració entre moviments socials, cooperatives i el govern municipal.
- Aquesta estratègia es basa en la idea d'una economia local arrelada, sostenible i democràtica, sustentada per una planificació públic-econòmic-comunitària.

Elements clau

● **Creació del Consell de Sobirania**s com a òrgan deliberatiu que articula actors institucionals i comunitaris per definir les línies estratègiques del municipi.

Exemple: definició col·lectiva del model d'energia pública amb criteris de justícia ambiental i sobirania energètica.

● **Suport municipal a iniciatives comunitàries** de producció i serveis, especialment cooperatives.

Exemple: impuls i cofinançament de la cooperativa d'energia renovable Goiener, amb fort arrelament local.

● **Articulació de taules sectorials** (alimentació, energia, cures) amb co-gestió de projectes.

Exemple: Taula d'Alimentació com a espai motor de circuits curts agroecològics al municipi.

● **Desplegament d'un model de planificació PEC** (públic-econòmic-comunitària) que estructura polítiques públiques des d'una mirada de justícia global, transició ecosocial i sobirania múltiples.

Exemple: elaboració col·lectiva del Pla de Transició Ecosocial 2030 del municipi amb agents socials i econòmics.

Fonaments

El model es fonamenta en una arquitectura institucional basada en taules sectorials (alimentació, cures, energia, etc.), una Taula Intersectorial i un Consell de Sobirania, espais on es defineixen col·lectivament les prioritats del municipi. Aquests espais funcionen com a instruments deliberatius i executius, on actors comunitaris, cooperatius i institucionals comparteixen diagnòstic, recursos i responsabilitats. El procés no només contempla la participació ciutadana, sinó que distribueix la capacitat de planificar i governar en funció del coneixement situat i les capacitats col·lectives (Egja-Olaizola, 2023).

Eix destacat: Planificació democràtica

L'experiència d'Hernani destaca perquè no concep la planificació com un acte tecnocràtic ni només institucional, sinó com un procés radicalment democràtic que integra veïnat, moviments socials i agents econòmics transformadors. Aquesta planificació està orientada per la definició de sobirania estratègiques —energètica, alimentària, reproductiva, etc.— com a formes concretes de reorganitzar l'economia municipal segons criteris de justícia, arrelament i sostenibilitat. Aquest enfocament permet materialitzar la sobirania territorial com un exercici col·lectiu que redefineix les regles del desenvolupament des d'una lògica comunitària i ecosocial.

Entre les iniciatives més rellevants impulsades s'hi troben la municipalització de serveis de cures, la promoció d'empreses cooperatives locals, i l'impuls de comunitats energètiques i agroecològiques arrelades al territori. Aquestes estratègies no responen a una lògica de mercat ni de clientelisme institucional, sinó a una governança compartida i orientada a maximitzar el valor d'ús i el benestar col·lectiu (Egia-Olaizola, 2023; 2025).

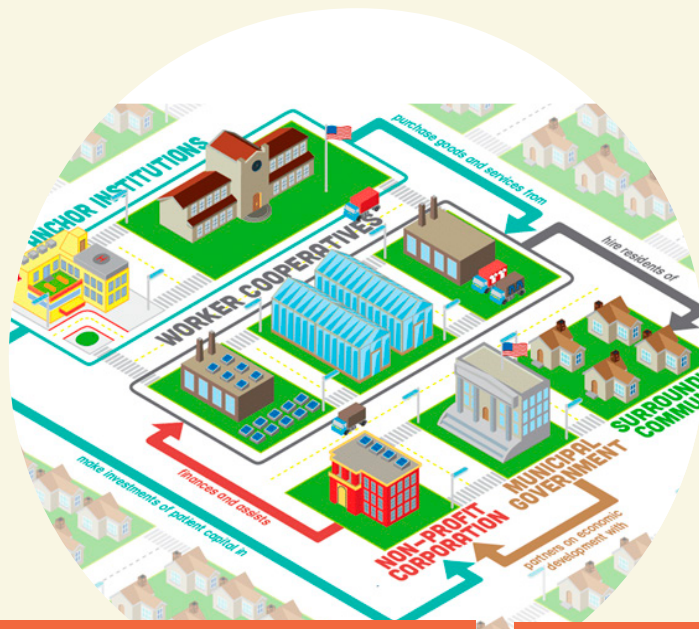
Des d'una perspectiva analítica, Hernani Burujabe es pot llegir com una concreció pràctica de la idea de sobirania popular aplicada a l'economia. La planificació PEC funciona com a vehicle per a una transició ecosocial situada, articulant mitjans de producció col·lectius, institucions públiques compromeses i formes d'auto-organització comunitària. Aquesta estratègia, situada fora de la lògica de partenariat publicoprivat, prefigura un model alternatiu basat en la corresponsabilitat pública-comunitària-cooperativa.

En paraules d'Andoni Egia, tècnic de desenvolupament local de l'Ajuntament d'Hernani, aquesta experiència no només desafia el model municipalista tradicional, sinó que proposa un esquema territorial per a la construcció d'una sobirania postcapitalista a escala local, on la planificació esdevé un espai de disputa política, producció de valor col·lectiu i reterritorialització del comú.

Per saber més: www.hernaniburujabe.eus



3.2 Community Wealth Building



Introducció

Els models de Cleveland (EUA) i Preston (Regne Unit) representen l'evolució d'un enfocament de desenvolupament local fonamentat en la democràcia econòmica i la redistribució del valor mitjançant la governança d'institucions ancorades (Kelly, 2015; Kelly, McKinley, & Duncan, 2016; CLES, 2019; McKinley, Brett, & Lawrence, 2020). Ambdós casos configuren el Community Wealth Building (CWB) com una estratègia per retenir i redistribuir la riquesa localment a través de la compra pública, la promoció de cooperatives i l'ús de la capacitat de les institucions públiques i comunitàries per reorganitzar l'economia local.

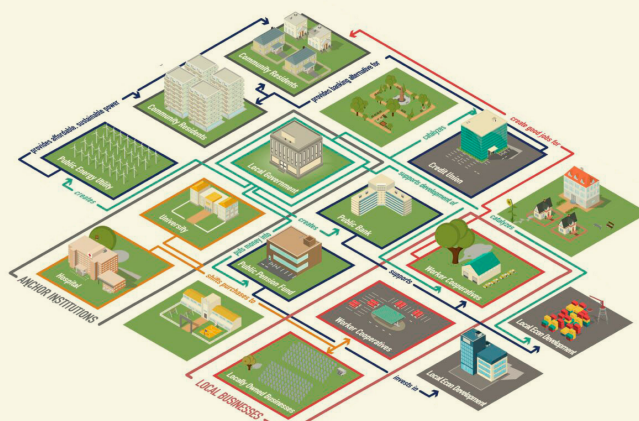
Història

Neix a Cleveland (EUA) l'any 2005 com a estratègia per fer front a la desindustrialització, impulsat per Democracy Collaborative.

Posteriorment, la ciutat de Preston (Regne Unit) adopta aquest enfocament a partir de 2011, després del fracàs d'un gran projecte d'inversió privada.

Algunes dades

- El CWB redefineix el desenvolupament local situant al centre les institucions ancorades al territori, la generació de treball digne i la propietat comunitària dels actius.
- És un cas pioner i paradigmàtic de com relocalitzar l'economia i utilitzar la contractació i compra pública responsable com a palanca per transformar tant l'economia com el model de desenvolupament local.



Elements clau

Reorientació de la contractació pública cap a proveïdors locals i cooperatius.

Exemple: l'hospital de Cleveland contracta una cooperativa de bugaderia formada per dones afroamericanes.

Per saber més: <https://democracycollaborative.org/learn/publication/evergreen-cooperatives>

Enfortiment de la base econòmica mitjançant el suport a noves cooperatives.

Exemple: creació d'una cooperativa solar amb fons públics locals.

Per saber més: <https://www.preston.gov.uk/article/1339/The-Preston-Model>

Xarxa d'institucions ancorades: hospitals, universitats, administracions.

Exemple: universitats locals compromeses a comprar a proveïdors locals de l'ESS.

Per saber més: <https://cles.org.uk/publications/community-wealth-building-2017/>

Adaptació del model a altres territoris com Escòcia, Chicago o St. Louis.

Exemple: plans de desenvolupament comunitari a St. Louis, basats en organitzacions religioses i d'habitatge.

Per saber més: www.democracycollaborative.org/blogs/creating-a-just-economy-through-shared-ownership?rq=%20st%20louis

Fonaments

El model de Cleveland, impulsat inicialment pel think tank The Democracy Collaborative, es fonamenta en la creació de cooperatives de treball vinculades a institucions ancorades com hospitals i universitats. La iniciativa més destacada és l'Evergreen Cooperative Initiative, que inclou empreses de neteja industrial, bugaderies i producció alimentària, orientades a contractar població de barris empobrits i racialitzats. Aquest model ha permès vincular els circuits de compra institucional amb projectes de base cooperativa, retenint així la riquesa al territori (Kelly et al., 2016).

Preston, per la seva banda, adopta el concepte de CWB com a política municipal a partir del 2013. L'Ajuntament va dur a terme una anàlisi de la despesa pública per identificar àrees susceptibles de relocalització, i va desenvolupar un sistema de contractació basat en valors socials. Això va implicar prioritzar licitadors locals, cooperatives i entitats d'economia social i solidària (ESS), arollint-se a la Public Services Social Value Act 2012. La llei permet ponderar el valor social en les decisions de contractació pública. El resultat fou un augment significatiu de la despesa pública dins el territori, impulsant l'economia social local i la creació d'ocupació (UK Gov, 2012).

Aquest enfocament s'ha estès a Escòcia i Gal·les, i ha esdevingut un referent en ciutats dels Estats Units com Chicago, St. Louis i Nova York, així com en països com Suècia i França. A Escòcia, s'està preparant una Community Wealth Building Act¹⁸, mentre que a Gal·les, la Wellbeing of Future Generations Act del 2015 ha integrat desenvolupament local, equitat i sostenibilitat en les polítiques públiques (Welsh Government, 2024).

18. Recentment, el 20 de març de 2025, es va presentar al Parlament escocès el Community Wealth Building (Scotland) Bill, que busca reduir les desigualtats econòmiques i fomentar el creixement local. La proposta estableix que les autoritats locals i organismes públics elaborin plans d'acció per a la construcció de riquesa comunitària (CWB).

Eix destacat: Governança democràtica

El valor principal del model CWB, especialment als models de Preston i Cleveland, rau en la construcció d'una governança econòmica distribuïda, deliberativa i participada. Mitjançant xarxes d'institucions públiques ancorades al territori i actors de l'economia social, es fomenta la coproducció de polítiques econòmiques. Aquesta governança multiactor i multinivell redefineix la presa de decisions i la planificació econòmica en clau comunitària, superant el paradigma del desenvolupament liderat exclusivament pel mercat o per l'administració (McKinley et al., 2020).

S'han detectat, però, limitacions, com l'ús superficial de la noció de "valor social" en la contractació, que pot reduir-se a pràctiques de responsabilitat corpora-

tiva simbòlica per part de grans empreses. Malgrat això, el CWB ha consolidat un moviment internacional per democratitzar les economies locals, reconeixent les necessitats comunitàries, enfortint capacitats institucionals i impulsant la sobirania econòmica local (Bird, Conaty, Mangan, McKeown, Ross, & Taylor, 2021)

El valor estratègic del CWB rau en la seva capacitat de connectar l'àmbit institucional amb el teixit econòmic local, dotant de governança col·lectiva els processos de contractació pública i de gestió d'actius. Com afirma Sarah McKinley (2015), "el CWB és una estratègia sistèmica per democratitzar l'economia des de baix, connectant institucions públiques, cooperatives i comunitats".

COMMUNITY WEALTH BUILDING



3.3 Cooperation Jackson (Mississippi, EUA)



Informació

Iniciativa d'economia popular afroamericana impulsada el 2014 com a part del Jackson-Kush Plan. Neix de la tradició de resistència dels moviments pels drets civils i del pensament ecosocialista i decolonial.

Objectiu

Busca construir sobirania negra a través del control col·lectiu dels recursos, la propietat comunitària i l'autogovern.

Elements clau

- **Sistema de Community Land Trust** per garantir l'accés col·lectiu a l'habitatge i el sòl.

Exemple: Projecte de rehabilitació de vivendes ocupades al barri de West Jackson.

Per saber més: <https://cooperationjackson.org/community-land-trust>

- **Desenvolupament d'una xarxa de cooperatives** en sectors claus com l'agricultura, l'energia i la construcció.

Exemple: cooperativa Freedom Farms per producció agroecològica local.

Per saber més: <https://cooperationjackson.org/our-work>

- **Organització política** a través de les Assemblies Populars amb capacitat decisòria.

Exemple: votació comunitària per establir prioritats econòmiques anuals.

Per saber més: <https://thenextsystem.org/learn/stories/cooperation-jackson-building-eco-socialism>

- **Infraestructura pròpia de formació, producció i distribució.**

Exemple: FabLab Jackson, centre de fabricació digital i formació tecnològica per a joves negres i comunitats marginades.

Per saber més: <https://cooperationjackson.org/fablab>

Fonaments

L'estratègia es fonamenta en la compra col·lectiva de terres i immobles a través d'un Community Land Trust, amb l'objectiu d'impulsar iniciatives cooperatives en àmbits com l'alimentació, la manufactura i els serveis. Aquesta aposta per la desmercantilització, la democràcia econòmica i la resistència al capitalisme racialitzat i colonial es concreta en tres pilars institucionals: el mateix Community Land Trust, una Community Development Corporation (CDC) i una xarxa de cooperatives interconnectades que estructurin una economia solidària, arrelada al territori i autogestionada. Entre les cooperatives actives destaquen Freedom Farms (agricultura urbana i sobirania alimentària), així com cooperatives de construcció, de reciclatge i gestió de residus, i de cures infantils, entre d'altres (Cooperation Jackson, 2021).

Un element clau és el programa integral de formació i suport a noves cooperatives. L'organització ofereix formació en governança, finances i gestió cooperativa, i facilita capital llavor per impulsar els projectes. També finança "àncores comunitàries"; persones que poden dedicar-se a temps complet a aprendre i desenvolupar noves cooperatives. A més, el Community Land Trust proporciona espais físics sense lloguer, alliberant les cooperatives naixents de la pressió immobiliària i afavorint el seu creixement i sostenibilitat a llarg termini.

La governança democràtica s'articula mitjançant les People's Assemblies, espais deliberatius on la comunitat decideix col·lectivament prioritats econòmiques i socials, gestiona recursos i reforça la seva capacitat d'autodefensa i reproducció comunitària.

Eix destacat: Propietat democràtica

Cooperation Jackson no crea cooperatives com a fi, sinó com a part d'una estratègia de lluita anticapitalista i antiracista. En paraules de Kali Akuno: "No intentem construir cooperatives per les cooperatives en si mateixes, sinó per establir les bases materials d'una societat anticapitalista"¹⁹.

L'objectiu és establir una matriu econòmica en mans de la comunitat negra, mitjançant estructures de propietat col·lectiva del sòl, dels recursos productius i dels serveis essencials, combinant la desmercantilització amb la construcció d'alternatives reals per a una vida digna i sobirana.

La seva estratègia Build and Fight articula la creació d'alternatives econòmiques amb la mobilització política, entenent que no hi ha transformació sense poder popular. Aquest model és avui un referent per a les transicions ecosocials basades en l'autoorganització, l'autogestió i les economies comunitàries (Williams & M'Barek, 2020).

19. Entrevista de Núria Segura a Kali Akuno a l'Ateneu L'Harmonia: <https://cooperationjackson.org/blog/barcelonainterview2023>



3.4 Le Chantier de l'économie sociale (Quebec, Canadà),



Introducció

A mitjans dels anys 90, Quebec patia una crisi econòmica marcada pel tancament de fàbriques i l'augment de l'atur. Davant aquesta situació, la marxa "Défilé des sans-emploi" va mobilitzar milers de persones per exigir alternatives, donant lloc a la creació del Chantier de l'économie sociale com a espai de diàleg entre moviments socials, sindicats i institucions públiques.

Informació

És una xarxa quebequesa que agrupa empreses i organitzacions de l'economia social i solidària (ESS), i un "interlocuteur privilégié" del Govern del Quebec, convertint-se en un model internacional d'institucionalització d'aquest sector.

Fundat el 1996 després d'una gran mobilització ciutadana, el Chantier ha demostrat com la col·laboració entre societat civil, governs i sector empresarial pot generar un ecosistema econòmic alternatiu, centrat en la justícia social i el desenvolupament local.

Objectiu

Inicialment, el seu objectiu era promoure empreses cooperatives i sense ànim de lucre com a eines per generar ocupació i cohesió social. Amb el temps, s'ha consolidat com una aliança estable entre la societat civil, les cooperatives i els poders públics, impulsant una visió plural de l'economia on l'ESS té un paper central al costat del mercat i l'Estat (RIPESS, 2023).

Elements clau

- Creació d'un sistema financer propi amb la Caisse d'économie solidaire, la Fiducie du Chantier i els fons sindicals FTQ i Fondation.

Exemple: crèdits a llarg termini a cooperatives agrícoles i d'habitatge.

Per saber més: <https://fiducieduchantier.qc.ca/>

- Utilització de capital pacient i criteris no especulatius per al finançament de projectes transformadors.

Exemple: inversions a 10-15 anys per a projectes d'ESS, sense requisits de retorn immediat.

Per saber més: <https://fondsdinnovation.social>

- Coconstrucció de polítiques públiques a partir del diàleg i la deliberació amb el govern.

Exemple: taules de concertació per definir les polítiques d'ESS provincials.

Per saber més: <https://chantier.qc.ca/structure-de-gouvernance-et-dorientation/>

- Impuls d'iniciatives com la banca pública alternativa gestionada amb criteris col·lectius i redistributius.

Exemple: projectes pilot de banca cooperativa amb suport públic per a barris populars de Montreal.

Per saber més: <https://observatoridesc.org/publicacio/document-de-treball-sobre-collaboracions-publico-comunitaries>

Fonaments

Aquest enfocament ha permès consolidar una política pública estructural, basada en la co-construcció a través de taules de concertació i dels Consells Regionals de Desenvolupament, que combinen planificació participativa i redistribució econòmica. El Chantier actua com a plataforma d'incidència, planificació i diàleg estratègic amb el govern provincial (Mendell & Neamtan, 2008).

De fet, la Llei de l'Economia Social del Quebec reconeix explícitament el Chantier de l'économie sociale i el Conseil québécois de la coopération et de la mutualité com els interlocutors privilegiats del Govern en matèria d'economia social, sent un actor central en el disseny i implementació de les polítiques del sector²⁰.

20. Segons l'article 6 de la Llei, el ministre d'Economia i Innovació ha de desenvolupar i proposar, conjuntament amb el ministre de Finances i en consulta amb el Chantier i el Conseil, les polítiques destinades a fomentar el desenvolupament de l'economia social al Quebec.



Eix destacat: Propietat democràtica: Redistribució transformadora

El model quebequès no només corregeix desigualtats, sinó que reconfigura les bases de l'economia, genera riquesa col·lectiva, distribueix poder de decisió i enforteix la sobirania econòmica comunitària, mantenint els valors cooperatius i solidaris en un context d'alta institucionalització.

La seva estructura institucional híbrida combina finançament públic, banca cooperativa i capital sindical, creant una arquitectura financera pròpia que inclou:

- La Fiducie du Chantier, fons d'inversió solidària que aporta capital pacient a llarg termini per a projectes col·lectius (cooperatives agrícoles, d'habitatge, etc.).
- La Caisse d'économie solidaire, banca cooperativa orientada a projectes socials i mediambientals, que canalitza estalvi popular i institucional cap a l'ESS.
- Els fons sindicals FTQ i Fondation, que acumulen milers de milions i els inverteixen amb criteris ètics i transformadors.

El cas quebequès és un referent internacional de com l'ESS pot institucionalitzar-se sense perdre capacitat transformadora i com es poden articular col·laboracions entre Estat i comunitats per superar els límits del mercat i de l'acció pública tradicional (Hammi, 2025)

ENGAGEMENT



3.5 Lliçons per enfortir l'economia plural

Els quatre models analitzats aporten aprenentatges pràctics, demostrant que una altra economia no només és possible, sinó que ja existeix i funciona en altres territoris.

A continuació es descriu com cada experiència dota de contingut pràctic als quatre eixos de democratització econòmica.

Hernani Burujabe

Propietat democràtica	Governança democràtica	Redistribució transformadora	Planificació democràtica
Cooperatives locals i comunitats energètiques amb propietat col·lectiva.	Consell de Sobiranes i taules sectorials amb participació comunitària i institucional.	Inversió pública amb retorn social i generació de valor col·lectiu.	Planificació PEC orientada a sobiranes estratègiques (alimentària, energètica, de cures).

Chantier de l'économie sociale

Propietat democràtica	Governança democràtica	Redistribució transformadora	Planificació democràtica
Sistema financer cooperatiu amb banca ètica i fons sindicals de capital pacient.	Taules de concertació i consells regionals de desenvolupament amb planificació participada.	Redistribució estructural amb banca ètica, fons solidaris i finançament no especulatiu.	Planificació regional coconstruïda entre govern i ESS amb objectius socials i ambientals.

Community Wealth Building

Propietat democràtica	Governança democràtica	Redistribució transformadora	Planificació democràtica
Cooperatives vinculades a institucions públiques ancorades al territori.	Xarxa d'institucions ancorades i coproducció de polítiques públiques locals.	Retenció de riquesa al territori mitjançant la compra pública responsable.	Planificació econòmica local vinculada a la compra pública amb participació comunitària.

Cooperation Jackson

Propietat democràtica	Governança democràtica	Redistribució transformadora	Planificació democràtica
Community Land Trust i propietat col·lectiva per desmercantilitzar el sòl.	Assemblees populars amb poder de decisió sobre prioritats socials i econòmiques.	Generació de riquesa col·lectiva amb cooperatives i serveis comunitaris.	Construcció d'estratègies socioeconòmiques comunitàries des de l'autogestió.

3.5.1 Aprenentatges

L'anàlisi dels casos i el seu encreuament amb els eixos de democratització econòmica ens ofereixen alguns aprenentatges clau:

- **Arquitectura institucional i comunitària sòlida.** Les experiències analitzades mostren que la democràcia econòmica necessita infraestructures físiques, xarxes de cooperació comunitària i institucions híbrides capaces de sostenir processos de transformació a llarg termini.
- **Centralitat de l'habitatge i el sòl.** La desmercantilització del sòl mitjançant cooperatives, fideïcomisos de terres comunitàries i altres instruments no és una política sectorial més, sinó una palanca clau per assegurar l'arrelament de les iniciatives comunitàries i evitar processos de desplaçament.
- **Finançament ètic i capital pacient.** La creació d'ecosistemes financers propis (banca ètica, fons solidaris, fons sindicals) és indispensable per reduir la dependència dels circuits especulatius i garantir l'autonomia de l'economia plural.
- **Articulació de les sobiranes estratègiques.** Les experiències demostren la necessitat de vincular sobirania alimentària, energètica, de cures i financera per reforçar economies locals que siguin menys dependents de mercats globals volàtils.
- **Coproducció de polítiques públiques.** Els casos evidencien el valor de la cogovernança entre institucions públiques i actors comunitaris, orientant la planificació i la inversió cap a objectius de sostenibilitat i justícia social.
- **Integració dels quatre eixos de democratització econòmica.** Propietat col·lectiva, governança democràtica, redistribució transformadora i planificació democràtica s'articulen de manera interdependent per generar ecosistemes socioeconòmics alternatius. Cap experiència es construeix de forma aïllada en un sol eix.
- **Construcció de poder popular en aliança amb el públic.** Les aliances entre comunitats, cooperatives i institucions públiques són essencials per democratitzar l'economia i enfortir la capacitat local davant reptes globals i dinàmiques extractives.
- Els casos estudiats mostren **camins concrets per fer possible l'economia plural.**

El següent pas és aplicar aquests aprenentatges a Barcelona, començant per analitzar els àmbits que situem com a prioritaris: alimentació, habitatge i energia.



4. Àmbits estratègics: alimentació, habitatge i energia

Aquest capítol identifica i desenvolupa tres àmbits estratègics prioritaris –alimentació, habitatge i energia– per al desplegament de l'economia plural a Barcelona, en coherència amb els quatre eixos de la democràcia econòmica i les CPCC com a palanca de canvi.

Privilegiar aquests sectors per sobre d'altres possibles respon a diferents criteris. Representen camps clau en la reproducció social i el benestar col·lectiu, tenen un impacte significatiu en la crisi ecosocial i són àmbits on ja existeixen pràctiques consolidades amb capacitat de transformació a escala urbana. Són també àmbits fortament afectats per dinàmiques de concentració de poder econòmic i processos especulatius i, per tant, on cal avançar en la democratització econòmica.

Alimentació, habitatge i energia són sectors on les polítiques públiques poden actuar com a vector de transformació estructural i de salt d'escala. Aquest capítol explora cadascun d'aquests àmbits, analitzant les tendències actuals, els reptes estructurals i les oportunitats per ampliar l'economia plural.

4.1 Alimentació, circuits curts i producció local

L'alimentació és un àmbit estratègic central. Garantir l'accés universal a una alimentació saludable i sostenible, reduir la dependència de cadenes de subministrament globals i reforçar la capacitat productiva local són reptes clau per avançar cap a un nou model econòmic

Aquest apartat explora els principals elements que configuren el sistema alimentari a l'àrea metropolitana identificant els factors rellevants. A partir d'aquesta anàlisi, es posarà el focus en els circuits curts de comercialització alimentària, la producció agroecològica i les iniciatives comunitàries, i en el paper que poden tenir les CPCC per reforçar aquest sector.

4.1.1 Sistema alimentari metropolità

Transformacions estructurals del metabolisme alimentari

La demarcació de Barcelona acull actualment el 74% de població de Catalunya, sent la demarcació catalana amb el menor índex d'autosuficiència alimentària, tot i tenir una superfície agrària similar a Tarragona i Girona (Planas, Renom i Tello, 2025).

L'evolució històrica de la relació camp-ciutat ha generat un desajust estructural entre la capacitat productiva dels entorns rurals i el creixement sostingut de la població urbana, fenomen que Carolyn Steel anomena aquest fenomen “paradoxa urbana”, característic de les grans urbs modernes (Steel, 2020).

Les dinàmiques del metabolisme alimentari metropolità responen a una transformació estructural als anys vuitanta, quan la terciarització de l'economia, centrada en el turisme, la promoció immobiliària i els serveis, va desplaçar l'agricultura com a eix vertebrador de l'economia i el territori.

Entre 1956 i 2018, aquesta evolució va comportar una pèrdua del 80,5 % del sòl conreable, deixant només un 0,7 % del sòl metropolità destinat a usos agraris. Aquest desequilibri estructural limita la capacitat de garantir aliments de proximitat, reduint l'horta metropolitana a cobrir només un 16 % de la demanda local de fruites i hortalisses.

La contracció de l'espai agrari ha anat acompanyada d'una pèrdua gradual d'autonomia alimentària: a Catalunya, l'autosuficiència ha passat del 80% als anys cinquanta al 40% actual (Reguant, 2023) (figura 8).

Paral·lelament, el model agroexportador s'ha consolidat, amb un increment del 45% en el volum d'exportacions i del 65% en el seu valor entre 2010 i 2020 (Diputació de Barcelona, 2021). Aquest procés ha anat acompanyat d'una reducció de l'ocupació agrària, que ha passat del 19,3% el 1988 a l'11,6% el 2017, afeblint la capacitat del món rural d'articular alternatives territorials a la dependència alimentària externa.

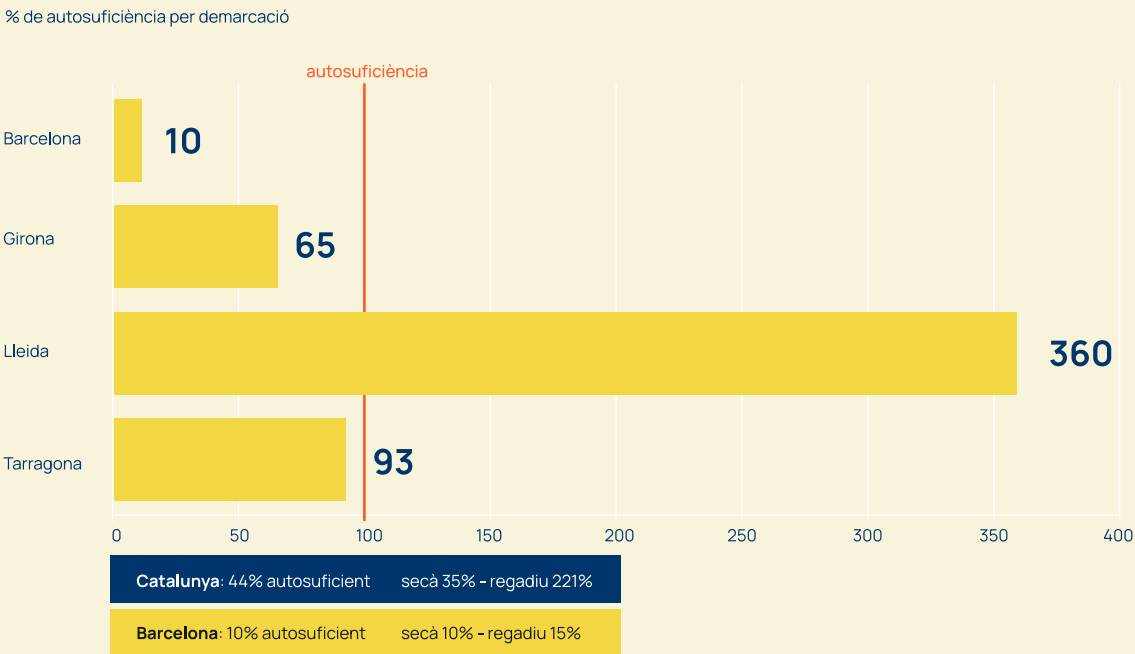


Figura 8: Comparativa de l'índex d'autosuficiència alimentària a les demarcacions catalanes.
Font: Diputació de Barcelona. (2021)

La reconfiguració del sistema de distribució alimentària reforça encara més aquesta tendència. A Mercabarna, el pes del producte local ha passat del 53% el 1988 al 15% el 2024, mentre les importacions s'han triplicat (IDRA, 2025). D'altra banda, s'ha produït un declivi dels Mercats Municipals, que han passat de representar un 70% de les compres a Mercabarna el 12% actual, minvant la distribució local (figura 9). Al mateix temps, s'ha produït un increment exponencial dels supermercats que, a Espanya, entre finals dels anys 80 i finals dels 90, passen de controlar el 44% de la quota de mercat a controlar el 83% (Maixé-Altes, 2009).

Aquesta evolució ha consolidat un metabolisme alimentari obert i dependent de fluxos globals, amb baixes taxes de reciclatge i reutilització, incrementant la vulnerabilitat davant pertorbacions externes i reflectint un patró històric en què el creixement de Barcelona ha ampliat constantment la seva àrea de proveïment, primer a les comarques veïnes i després a circuits internacionals, transformant els paisatges agrícoles del Baix Llobregat, Maresme i Vallès per abastir la demanda urbana. Aquest procés ha anat acompanyat d'un canvi de dieta cap a un consum més alt de carn i productes processats, augmentant les emissions i la dependència energètica, i limitant la capacitat del territori per sostenir una alimentació saludable i accessible dins dels límits ambientals (Planas, Renom i Tello, 2025).

El canvi climàtic accentua les vulnerabilitats existents. Des de 2014, l'anomalia tèrmica ha tingut un impacte directe sobre la freqüència de sequeres i les condicions de producció agrícola. La combinació de deslocalització productiva i inestabilitat climàtica genera un escenari d'inseguretat alimentària creixent a l'àrea metropolitana.

Tot i aquest context, i com esmentàvem al principi, la demarcació de Barcelona disposa d'una elevada capacitat potencial de producció d'aliments: amb 203.780 hectàrees de terres de conreu, podria alimentar prop de 600.000 persones. A més, dues de les dotze comarques –Berguedà i Moianès– podrien abastir-se totalment amb productes de proximitat, i quatre –Anoia, Osona, Alt Penedès i Bages– podrien cobrir més del 50% de les necessitats alimentàries de la seva població (Diputació de Barcelona, 2021).

Per aprofitar aquest potencial i avançar cap a un sistema alimentari sostenible, cal impulsar circuits curts, l'agroecologia i la sobirania alimentària com a estratègies clau per tancar cicles de nutrients, reduir quilometratges i minimitzar l'empremta de carboni. Garantir un subministrament de proximitat requerria multiplicar per set la superfície de fruites i hortalisses i per deu la de cereals i llegums, un repte que demana aliances sostingudes entre polítiques públiques, iniciatives comunitàries, cooperatives agroecològiques i pràctiques de consum transformador.

	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2010	2011-2021
Mercats municipals	70%	55%	30%	15%	12%
Botigues carrer / autoservei	12%	7%	20%	27%	22%
Majoristes d'origen / ambulant	10%	10%	9%	8%	9%
Supermercats / grans superfícies	4%	20%	26%	23%	20%
Hosteleria/ restauració/ càtering)	4%	8%	10%	12%	15%
Exportació	0%	0%	5%	15%	22%

Figura 9: Percentatge tipologia de compradors a Mercabarna (1971–2021). Font: Ros i Saqués (2022)

Cal tenir present que el metabolisme alimentari no es pot desvincular d'altres dimensions de la transició ecosocial. L'accés a una alimentació saludable està condicionat per les desigualtats socials, l'urbanisme, la mobilitat i el model energètic metropolità. Alhora, la dependència de combustibles fòssils, fertilitzants i pinsos importats incrementa la vulnerabilitat davant crisis globals i tensions ecològiques.

Aquesta breu diagnosi inicial permet entendre les tensions estructurals i les dependències que condicionen la capacitat de garantir una alimentació justa i de proximitat. Els següents apartats aprofundiran en com les polítiques públiques, les iniciatives productives i les infraestructures logístiques configuren les oportunitats per avançar cap a un sistema alimentari arrelat al territori i alineat amb el canvi que requereix la metròpoli.

Polítiques alimentàries a Barcelona (1960–2025)

En les darreres dècades, Barcelona ha anat configurant un marc polític i tècnic al voltant de l'alimentació que, tot i els avenços, encara és desigual i incipient en molts àmbits. Des de la regulació comercial i la creació d'infraestructures logístiques durant la segona meitat del segle XX, fins a l'actual impuls de la sobirania alimentària i l'agroecologia, les polítiques alimentàries han anat guanyant pes en l'agenda urbana.

La següent línia de temps sintetitza els principals instruments i accions desenvolupats des dels anys seixanta fins a l'actualitat, aplicant una visió de conjunt sobre l'evolució de les polítiques alimentàries metropolitanes.

Període 1960–1979

Construcció d'infraestructures alimentàries i planificació territorial

1967

Creació de Mercabarna

1968

Inauguració del Mercat Central del Peix a Mercabarna.

1971

Aprovació Pla Comarcal AMB (reserva espais agrícoles).

1975

Planificació mercats municipals com a xarxa de proximitat.

1976

Aprovació Pla General Metropolità (delimitació espais agrícoles i zones verdes).

Període 1980–1989

Regulació comercial i protecció ambiental inicial

1983

Creació del Servei de Mercats Municipals de Barcelona.

1984

Aprovació Ordenança Galeries i Centres Privats d'Alimentació.

1986

Aprovació Pla Especial d'Equipament Comercial Alimentari (PECAB).

1985

Aprovació de la Llei 12/1985 Llei d'Espais Naturals de Catalunya, amb protecció indirecta de sòls agrícoles estratègics

Període 1990–1999

Protecció del sòl agrari i impuls de l'agricultura urbana

1993

Adhesió de Barcelona a la Xarxa de Ciutats Saludables de Catalunya.

1995

Aprovació Pla Territorial Metropolità (protecció espais agraris).

1996

Inici projectes de compostatge comunitari.

1997

Primers horts urbans municipals a Barcelona (Can Mestres)

1998

Creació Parc Agrari del Baix Llobregat (Consorci Parc Agrari)

Període 2000–2009

Transició ambiental i primeres xarxes de consum agroecològic

2002

Aprovació del Pla d'Acció per a la Sostenibilitat de Barcelona 2002-2012 (Agenda 21 Local).

2006

Consolidació de la Xarxa de Consum Solidari de Barcelona (cooperatives de consum agroecològic).

2007

Organització de fires agroecològiques a barris.

2008

Creació del Consorci de Gallecs

2009

Signatura Carta Alimentària de la Regió Metropolitana.

Període 2010–2019

Emergència agroecològica i governança alimentària urbana

2012

Creació del Consell Alimentari Urbà de Barcelona (CAUB).

2015

Adhesió al Pacte de Política Alimentària Urbana de Milà.

2016

Inici del projecte Alimentem Collserola
Estratègies d'impuls de la política alimentària 2016-2019 que recull experiències del procés Llaurent Barcelona

2017

Creació de la xarxa Ruralitzem.
Expansió Xarxa Mercats de Pagès.

2018

Diagnosi Granja Ritz i La Poderosa.
Inici programa municipal 'Compostem'.

2019

Aprovació de l'Estratègia d'agricultura urbana a Barcelona 2019-2030
Creació d'Agròpolis

Període 2020–2023

Accions per un sistema alimentari sostenible

2020

Estratègia de l'ESS 2030
Pla Clima 2018-2030

2021

Barcelona Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible
7è Fòrum Global Pacte de Milà a Barcelona
Projecte "Menjadors escolars més sans i sostenibles"

2021–2026

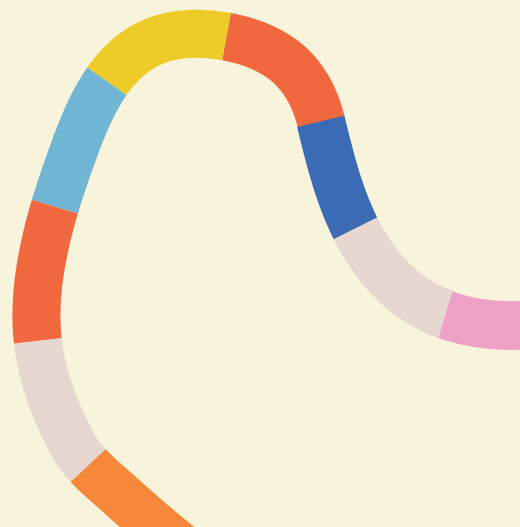
Pla Estratègic de l'Alimentació de Catalunya (PEAC).

2022

Estratègia Alimentació Sostenible Barcelona 2030.
Contracte Agrari Collserola.

2023

Acord de ciutat per l'Estratègia d'alimentació saludable i sostenible Barcelona 2030
Impuls del projecte AgroVallbona



La genealogia presentada, si bé no exhaustiva, mostra una trajectòria que ha passat de la planificació logística i comercial a l'adopció d'estratègies agroecològiques i de proximitat, però sense revertir les dinàmiques de dependència exterior i externalització d'impactes socials i ambientals.

Les actuacions han prioritzat la regulació comercial, la creació d'infraestructures logístiques i la protecció parcial de sòls agraris, però el sistema alimentari de la ciutat i de la regió continua condicionat per la dependència de cadenes llargues, la concentració de la distribució i la poca transformació dels circuits convencionals.

En aquest context, l'Estratègia d'Alimentació Saludable i Sostenible de Barcelona 2030 i l'Acord de Ciutat (Ajuntament de Barcelona, 2022) defineixen una agenda local vinculada a la transició ecosocial, al dret a l'alimentació i a la reducció de la petjada alimentària, amb objectius com l'impuls dels circuits curts, la prevenció del malbaratament i l'alimentació saludable als equipaments públics.

Així i tot, aquestes iniciatives es troben amb límits com la fragmentació competencial, la manca d'infraestructures públiques de suport i la dependència estructural de circuits globals, fet que exigeix reforçar les aliances amb la pagesia i la capacitat d'incidir en els hàbits de consum per evitar que quedin en un pla declaratiu sense impacte transformador.

Els apartats següents aprofundiran en com els espais productius, les xarxes de distribució i les iniciatives comunitàries estan construint alternatives que, tot i ser parcials, assenyalen camins per avançar cap a un sistema alimentari més just, resilient i arrelat al territori.



L'Estratègia d'Alimentació Saludable i Sostenible de Barcelona 2030 i l'Acord de Ciutat defineixen una agenda local vinculada a la transició ecosocial, al dret a l'alimentació i a la reducció de la petjada alimentària, amb objectius com l'impuls dels circuits curts, la prevenció del malbaratament i l'alimentació saludable als equipaments públics.

4.1.2 Espais agroecològics i xarxes logístiques de proximitat

A la regió metropolitana de Barcelona, els espais d'agricultura periurbana i urbana, com el Parc Agrari del Baix Llobregat, Gallecs i Collserola²¹, han esdevingut espais importants per a la producció agroecològica.

Tot i que, sumant altres entorns, només cobreixen un 16% de la demanda local de fruites i hortalisses, aquests espais representen una oportunitat per reforçar l'abastiment de proximitat i la reducció de l'impacte ecològic.

21. A escala catalana, inclosos alguns que s'ubiquen a la RMB, s'han de sumar a aquesta llista: el Parc Agrari de Sabadell, l'Espai Agrari de Palou, el Parc Rural del Montserrat, l'Espai Agrari de la Baixa Tordera, el Parc Agrari de la Conca d'Òdena, l'Espai Agrari Cinc Sènies-Mata-Valldeix, i el Parc Rural del Prepirineu català. Actualment, aquests espais representen una superfície total d'unes 105.000 hectàrees, i aglutinen més de seixanta ajuntaments que treballen de manera coordinada amb la pagesia per gestionar-los.

Parc Agrari del Baix Llobregat i Gallecs



Què és

Tant el Parc Agrari (creat el 1998) com Gallecs (consorci constituït el 2008) són cinturons agraris impulsats per la petita pagesia com a resposta a l'amenaça de projectes urbanístics que pretenien requalificar els terrenys i eliminar l'activitat agrària. En ambdós casos, la gestió està a càrrec de consorcis públics.

Parc Agrari

El Parc Agrari compta amb la participació de la Diputació de Barcelona, l'AMB, el Consell Comarcal del Baix Llobregat, la Generalitat, catorze ajuntaments amb territori dins del parc i la Unió de Pagesos, amb una gestió que combina la dimensió pública i la col·laboració amb la pagesia local.

Gallecs

En el cas de Gallecs (figura 9), el consorci està format pel Departament de Territori i Sostenibilitat, l'Incasòl de la Generalitat de Catalunya i els ajuntaments de Mollet del Vallès, Palau-solità i Plegamans, Montcada i Reixac, Lliçà de Vall, Paret del Vallès i Santa Perpètua de Mogoda, constituint-se com una de les àrees agrícoles contínues més extenses del Vallès.

Projectes agroecològics a Collserola



custòdia agroecològica

Al Parc Natural de Collserola existeixen dinàmiques de custòdia agroecològica del territori impulsades per projectes articulats entorn de la Vall de Can Masdeu²² (l'Assemblea dels Horts Comunitaris, l'hort col·lectiu gestionat per Regenerades, entre altres).

Projectes agroecològics

D'altra banda, s'implementen projectes de dinamització agroecològica orientats a reactivar l'activitat agrària i ramadera, amb l'objectiu d'enfortir sistemes alimentaris locals i sostenibles, recuperar el mosaic agroforestal i preservar la biodiversitat i el patrimoni cultural i agroalimentari. Iniciatives com Ruralitzem, Alimentem Collserola i el Pacte de Municipis per l'Agroecologia evidencien aquesta estratègia.

Finances

El Contracte Agrari de Collserola²³ (CAC), impulsat pel Consorci del Parc, és un mecanisme de pagament per compensar serveis ambientals i afavorir el relleu generacional, fruit d'un procés participatiu entre pagesia, administracions i agents acadèmics del territori. En les seves tres primeres edicions, ha subvencionat 442 actuacions, ha dinamitzat 131,6 hectàrees de superfície agrària i s'han invertit més de 231.000 euros en la conservació de serveis ecosistèmics, amb un increment del 34% en el pressupost respecte als inicis, i ha estat valorat per la pagesia com una eina útil per evitar la pèrdua de sòl i activitat agrària (CPNSC, 2025).

22. La Vall de Can Masdeu conforma una xarxa de projectes que mobilitza centenars de persones entorn dels sis projectes de la vall: la comunitat de la casa, el PIC (Punt d'Interacció de Collserola), que n'és el centre social el projecte d'educació agroecològica per escoles, l'Assemblea dels Horts Comunitaris, l'hort col·lectiu gestionat per Regenerades, la campanya per instal·lar un centre de justícia climàtica a l'abandonat Hospital de Sant Llàtzer (La Casa dels Futurs) (Observatori Coòpolis, 2024)

23. <https://parcnaturalcollserola.cat/linies-de-gestio/medi-natural/pla-agropecuari/alimentem-collserola/contracte-agrari-de-collserola/>

Projecte AgroVallbona



Què és

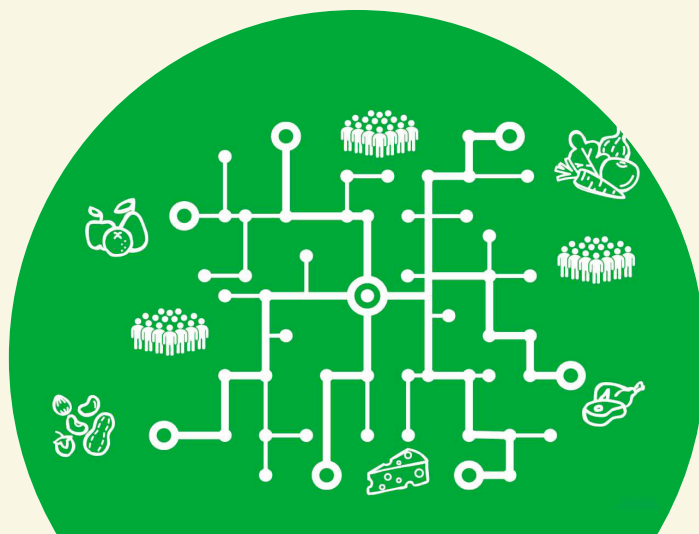
L'Ajuntament de Barcelona, amb el suport del Pla de Barris i en col·laboració amb el teixit comunitari local, impulsa el projecte AgroVallbona com a iniciativa estratègica per enfortir la sobirania alimentària a escala metropolitana i reconnectar l'urbanisme amb l'agroecologia.

Accions

El projecte es proposa recuperar l'últim espai agrícola actiu dins del terme municipal, amb 7 hectàrees situades a la llera del Besòs, al barri de Vallbona, mitjançant la requalificació dels camps de la Ponderosa com a sòl agrícola no urbanitzable.

A més, contempla la rehabilitació de l'antiga Granja del Ritz com a centre de formació, innovació i recerca aplicada en agroecologia, amb l'objectiu de promoure el relleu generacional, donar suport a la pagesia local i oferir espais de pràctica i aprenentatge –com els horts comunitaris– per a escoles, entitats i projectes comunitaris.

Xarxa de distribució agroecològica a Barcelona



Què és

El reforç dels espais productius s'articula amb el desenvolupament d'una xarxa de distribució agroecològica de circuits curts, connectant la producció local amb la demanda urbana de manera eficient, reduint emissions i quilometratge. Aquesta estratègia ha estat treballada per Coòpolis, Einateca i Som Ecològica, mitjançant la identificació i caracterització de nodes d'última milla a Barcelona, seleccionats segons la seva ubicació estratègica, rellevància logística i potencial per convertir-se en punts clau dins la xarxa de distribució (Einateca Agroecològica, 2022).

Aquests espais funcionen com a punts de recollida per a consumidors finals i grups de consum, centres de distribució amb servei de ciclogística²⁴, magatzems refrigerats i espais comunitaris amb activitat agroecològica. S'ha identificat la necessitat de reforçar aquesta xarxa amb nous nodes a la zona nord de la ciutat per millorar la cobertura territorial.

Nodes actius

Actualment, la ciutat compta amb nodes actius com:

- Mensakas (Eixample, amb magatzem de 300 m²)
 - Ecocentral (Gràcia)
 - Hortec (Mercabarna)
 - Can Batlló (Sants)
 - Ateneu Rosa de Foc (Gràcia)
 - Can Pujades (Sarrià)
 - Cooperativa El Borró a Fabra i Coats (Sant Andreu).

24. La ciclologística és una infraestructura estratègica per al repartiment d'última milla dins de circuits curts, utilitzant bicicletes de càrrega i vehicles lleugers no contaminants per a la distribució de productes agroecològics en entorns urbans densos. Aquest model permet reduir emissions, descongestionar el trànsit i millorar l'eficiència de la distribució, afavorint l'accés a una alimentació sostenible.

Tipologies

Els nodes de distribució es classifiquen en tres tipologies:

- Punts d'intercanvi entre entitats, per facilitar la circulació de productes entre productores, distribuïdors i botigues.
- Punts de recollida i comercialització, on consumidores i grups de consum poden accedir a productes agroecològics.
- Serveis de distribució, que ofereixen logística d'última milla i rutes interterritorials amb mitjans sostenibles com la ciclogística.

Com funciona

Al voltant d'aquests nodes es desplega una estratègia de distribució escalable, amb rutes optimitzades per garantir una logística eficient i sostenible, contribuint a la reducció de l'empremta de carboni i a l'autonomia alimentària urbana. Aquesta estratègia es vincula amb la creació de Zones d'Alta Sobirania Alimentària i Zones d'Elevat Consum Agroecològic, on es prioritza la producció i distribució local amb governança compartida entre productores, comunitats i administracions, consolidant circuits curts que redueixen la dependència de grans distribuïdors.

Per al seu funcionament, aquests nodes requereixen espais d'emmagatzematge i refrigeració, punts de càrrega i descàrrega, flotes adaptades i eines digitals de gestió logística que optimitzin els processos. Això permet establir una infraestructura estable que connecta productores i consumidores, enforteix l'economia plural i contribueix a un sistema alimentari més just, resiliència i coherent amb els principis de sobirania alimentària.



Impuls agroecològic des de Mercabarna: potencials i límits



Què és

Mercabarna és un node logístic central per a l'alimentació de Catalunya, amb iniciatives per impulsar el producte de proximitat i ecològic, però amb resultats desiguals en l'objectiu de reforçar circuits curts dins d'un sistema alimentari marcat per la globalització i la concentració logística (IDRA, 2025).

Projectes

- El **projecte Terra Pagesa**, impulsat per la Unió de Pagesos, facilita l'accés de la pagesia local a circuits de distribució metropolitans mitjançant una plataforma de comandes i logística compartida, millorant les connexions entre productors, comerços i restauració amb criteris de traçabilitat i relació directa. El 2021, Terra Pagesa va posar en funcionament el Centre d'Intercanvi Agroalimentari de Proximitat (CIAP) dins de Mercabarna, consolidant una infraestructura logística que permet a la pagesia de proximitat distribuir productes ecològics, de temporada i locals de forma eficient, contribuint així a enfortir els circuits curts dins del sistema alimentari metropolità.
- Paral·lelament, el **programa Foodback**, engegat a Mercabarna el 2022, treballa per reduir el malbaratament alimentari recuperant aliments en bon estat que no entren en el circuit comercial i redistribuint-los a entitats socials. El 2023, el 72% de les fruites i hortalisses rebudes en aquesta infraestructura es van poder recuperar per al consum, afavorint la circularitat dins del sistema alimentari i la reducció de residus.
- El **Biomarket de Mercabarna**, inaugurat el 2020 amb l'objectiu de centralitzar la distribució de producte ecològic i oferir incentius a la seva comercialització, manté, tanmateix, una presència limitada de petita pagesia i cooperatives agroecològiques, fet que evidencia les dificultats d'adaptar infraestructures majoristes a lògiques de sobirania alimentària i circuits curts, aspecte clau per avançar cap a un sistema alimentari més resiliència i sostenible.

Aquest conjunt d'experiències reflecteix que els espais productius agroecològics i les xarxes logístiques de proximitat són fonamentals per transitar cap a un sistema alimentari metropolità més just, resiliència i sostenible. Alhora,

plantegen la necessitat de continuar desenvolupant infraestructures públiques i comunitàries capaces de sostenir aquests processos i consolidar la relocalització de la producció i el consum alimentari al territori.

4.1.3 Cooperatives de consum, mercats de pagès i supermercats cooperatius

Les cooperatives de consum agroecològic s'han consolidat com una peça central en l'articulació de circuits curts a la RMB contribuint a garantir preus justos a la pagesia, afavorir un consum responsable i reforçar la sostenibilitat ambiental i social del sistema alimentari.

Creixement i impacte del cooperativisme agroecològic

Segons l'estudi més recent disponible, l'any 2010 hi havia a Catalunya unes 123 cooperatives de consum actives, que agrupaven més de 4.000 unitats de consum (Martín et al., 2018).

Tot i que no existeix un registre únic ni estudis sistemàtics sobre aquest fenomen, s'estima que aquestes iniciatives implicaven directament unes 12.000 persones, prenent com a referència una mitjana de tres membres per unitat.

La majoria de cooperatives (82%) es concentren a la província de Barcelona, fet que evidencia el pes d'aquesta àrea en la configuració del cooperativisme agroecològic català.

Un dels principals reptes d'aquest model és la seva capacitat d'escalar, tant en termes d'aprovisionament i estructura organitzativa.

Davant aquest repte, grups consolidats com **El Cabàs a Sant Cugat**²⁵, **La Magrana Vallesana**²⁶, **L'Economat Social**²⁷, **L'Economat Cooperatiu La Igualitària**²⁸ a Poble-Sec, **El Rodal**²⁹ a Sabadell o **L'Egarenca** ecobotiga³⁰ a Terrassa han iniciat estratègies d'ampliació que inclouen professionalització, obertura a nous públics i creixement intern per augmentar l'impacte i la viabilitat del cooperativisme agroecològic.

A escala de barri, cooperatives com **KerasButi**³¹ (L'Hospitalet i La Marina), **El Borró**³² (Sant Andreu) i l'**Ateneu Rosa de Foc** (Gràcia) funcionen com a nodes de proximitat que connecten directament la producció agroecològica amb la ciutadania organitzada. Aquests espais actuen com a punts d'abastiment, intercanvi de coneixements i construcció de comunitat al voltant de l'alimentació sostenible.

25. <https://www.elcabasecologic.cat/>

26. <https://lamagranavallesana.cat/>

27. Cooperativa de treball associat dedicada al comerç de productes procedents de l'agroecologia amb la voluntat d'oferir als seus associats una alimentació saludable i de proximitat. Ubicats a Barcelona, amb una botiga al barri de Sants i una altra al barri de Roquetes. <https://www.bcn.coop/bones-practiques/intercooperacio-gracies-a-la-sistematitzacio-de-l'experiencia-tecnologica/>

28. La Igualitària és una cooperativa de consum del Poble-sec que promou el consum ecològic i local amb una clara vocació comunitària i democràtica. Va néixer durant la pandèmia amb un grup motor de 7-8 persones i ha obert recentment al públic, amb 100 sòcies consumidores. <https://www.bcn.coop/bones-practiques/la-igualitaria-cooperativitzar-el-consum-per-autogestionar-les-necessitats-alimentaries/>

29. <https://elrodal.coop/>

30. https://www.instagram.com/ecobotiga_legarenca

31. Keras Buti és una cooperativa de consum agroecològic, amb botiga online i rebost físic, dedicada a la distribució i venda d'aliments de proximitat, de temporada i justos, amb seu al barri de la Marina, de Barcelona, i als barris de Bellvitge, Collblanc i el Centre, de l'Hospitalet de Llobregat. Vinculada a l'Escola Popular i Centre de Sabers Gitanos del mateix nom, un espai per a construir col·lectivament coneixement, recuperant i actualitzant pràctiques i sabers. <https://www.bcn.coop/bones-practiques/un-hort-transfronterer-per-a-enfortir-les-xarxes-de-suport-mutu-i-els-vincles-culturals/>

32. <https://elborro.blogspot.com/>



Mercats de pagès

A Barcelona, els mercats de pagès constitueixen una expressió consolidada dels circuits curts de comercialització agroecològica, que apropen el camp a la ciutat i connecten la petita pagesia amb el veïnat en espais de trobada, consum responsable i dinamització comunitària. Actualment, tres entitats en són les impulsores principals i conformen la Coordinadora de Mercats de Pagès de Barcelona: **Slow Food Barcelona**, **Menjador Ca la Rosa** i la **Xarxa de Consum Solidari**.

Aquests mercats són fruit de la col·laboració entre col·lectius de la sobirania alimentària (que assumeixen tasques d'organització i dinamització), desenes de petites productores i elaboradores (que ofereixen producte ecològic i de proximitat directament al públic) i entitats veïnals i consumidores (que col·laboren en activitats de sensibilització sobre alimentació sostenible i justícia ambiental).

Els mercats de pagès agrupen més de 70 petits projectes productius del territori, atenen una xarxa de més de 10.000 consumidores recurrents, generen més d'1,5 milions d'euros anuals en facturació directa per a la petita pagesia i organitzen més de 100 activitats l'any vinculades a la cultura alimentària i l'ecologisme (Coordinadora Mercats de Pagès, 2024). A més, esdevenen una eina clau per garantir la viabilitat econòmica de l'agroecologia urbana i metropolitana, contribuint a preservar el sòl agrari i a reforçar els vincles entre consum i territori.

Amb més d'una dècada de trajectòria —el primer mercat estable fou el de Germanetes, iniciat el 2014 a l'Esquerra de l'Eixample—, la ciutat ha arribat a comptar amb fins a onze mercats de pagès actius simultàniament. No obstant això, actualment el seu desplegament es troba en disputa, atès que l'Ajuntament de Barcelona no està renovant diverses concessions, la qual cosa ha provocat una reducció del nombre d'espais actius.

En el moment actual, només sis mercats mantenen una activitat regular: **Mercat de Sants-Les Corts**, **Mercat de la Terra** (Parc de les Tres Xemeneies), **Poble-sec**, **Fort Pienc**, **Guinardó** i **Germanetes**.

Davant aquest context d'incertesa, la Coordinadora ha impulsat el manifest «És l'hora dels mercats de pagès»³³, una crida col·lectiva per reclamar major suport institucional als models de venda directa, així com una normativa específica i adaptada a la seva realitat, que en garanteixi la continuïtat, la viabilitat econòmica i el reconeixement dins les polítiques públiques alimentàries de la ciutat.

També es reclama la creació d'un marc municipal específic per a mercats no sedentaris agroecològics i la integració efectiva d'aquests dispositius en l'Estratègia Alimentària de Barcelona.

33. <https://agorapagesa.org/elementor-1079/>



Supermercats cooperatius

En els darrers anys, el cooperativisme agroecològic ha evolucionat amb l'aparició de supermercats cooperatius.

La proposta de crear un supermercat cooperatiu neix de la necessitat de generar un sistema de consum responsable i ecològic diferent de les cooperatives de consum habituals pel que fa a la flexibilitat tant en termes de consum (que pugui ser menor als associats a les cooperatives de consum), de treball i responsabilitat més adaptable al consumidor i una filosofia més oberta i ampliable a més persones consumidores.

Els supermercats cooperatius representen una escala superior de consum col·lectiu mantenint els valors de participació democràtica i economia solidària. Experiències com **Pebre Roig**³⁴ (Poblenou) i **Food Coop**³⁵ (Esquerra de l'Eixample) exemplifiquen aquest pas cap a estructures amb més capacitat logística i de gestió, facilitant l'accés a productes agroecològics de proximitat a un públic més ampli, amb preus justos per a la pagesia i models de cogestió comunitària.

34. https://www.pebreroigsupermercat.coop/es_ES/
35. <https://foodcoopbcn.cat/supermercat/>



4.1.4 Infraestructures veïnals i sobirania des dels barris

Cuines comunitàries com a nodes de dret a l'alimentació

En els darrers anys, les cuines comunitàries i les iniciatives veïnals vinculades a l'alimentació han tingut especial protagonisme. Lluny d'una visió assistencialista, aquests espais actuen com a nodes de suport mutu, d'accés a una alimentació saludable i de construcció comunitària als barris de Barcelona.

Un dels exemples paradigmàtics és el **Menjador Social del Gregal**³⁶, en funcionament des de 2012.

Aquestes cuines operen com a nodes vius dins d'un sistema alimentari alternatiu, connectant la producció local amb xarxes de distribució cooperativa i formes d'autoorganització veïnal.

Durant la pandèmia de la COVID-19, moltes d'aquestes iniciatives van funcionar com a dispositius d'emergència veïnal, garantint el subministrament alimentari fora dels circuits oficials, com en el cas de la Xarxa de Suport Mutu de Poble-sec, que va arribar a elaborar més de 500 menús setmanals per a famílies vulnerables.

Entre d'altres moltes experiències, hi ha exemples com la **Cuina Comunitària de Can Peguera**³⁷, el **Menjador Comunitari de Ca l'Isidret**³⁸ i l'**Espai Mescladis**³⁹, que evidencien aquest rol transformador. Al Menjador Comunitari de Ca l'Isidret es cuinen al voltant de vuitanta i noranta àpats al dia, i es garanteix que setmanalment hi hagi un dia peix i un altre, carn i sempre alternatives per a persones vegetarianes o per a les comunitats musulmanes.

Aquestes infraestructures reconfiguren la manera com entenem l'alimentació, funcionant com a infraestructures de dret a l'alimentació (Planas, Renom i Tello, 2025) i dotant la ciutadania de capacitat d'agència sobre què, com i amb qui es menja, tot enfortint el metabolisme alimentari local.

A més, s'estan connectant progressivament amb xarxes de ciclogística per al subministrament d'aliments a persones amb mobilitat reduïda, persones grans o famílies en situació de vulnerabilitat, integrant criteris de sostenibilitat i economia solidària en la distribució.

36. El Menjador Social del Gregal s'ha consolidat com un equipament obert al barri i una xarxa de solidaritat i suport mutu estable. Els principals serveis que ofereix són els de menjador comunitari, amb menjar elaborat per a una mitjana de 600 usuaris mensuals i més de 275 àpats diaris, i el rebost solidari, donant menjar per emportar a 165 usuaris mensuals. Es nodreixen d'aliments a partir del reaprofitament i les donacions. També ofereixen serveis de dutxes i altres d'acollida i d'assessorament per a persones en situació de vulnerabilitat que sovint no arriben a serveis socials ni a les oficines d'habitatge o als menjadors oficials (Observatori Coópolis, 2024).

37. <https://pccanpeguera.wordpress.com/portfolio/cuina-saludable/>

38. <https://www.bcn.coop/bones-practiques/cohesionar-el-veinat-i-el-territori-des-de-l'alimentacio/>

39. <https://mescladis.org/>



Cooperatives de servei d'àpats i justícia migratòria

En paral·lel, han proliferat cooperatives de servei d'àpats impulsades per persones immigrades que estableixen vincles amb xarxes agroecològiques locals, combinant l'alimentació amb la inclusió social, l'economia solidària i la justícia migratòria.

Projectes com **De Sabers i Sabors**⁴⁰ (Sindillar), **Kantina Migrante**⁴¹, **Las Jamaiconas**⁴² i **Abarka**⁴³ exemplifiquen aquesta articulació, fent valdre la diversitat cultural com a part del dret a una alimentació digna i sostenible.

En aquesta mateixa línia, trobem projectes com la cooperativa **La Raíz**, nascuda l'any 2020 com una cooperativa de treball associat amb perspectiva migrant, antiracista i cooperativa situada en el Poble-Sec⁴⁴.

Les cuines comunitàries i les cooperatives de servei d'àpats configuren una arquitectura veïnal de suport mutu, però tot i la seva força transformadora, requereixen estructures de governança compartida i més atenció pública per garantir-ne la continuïtat i l'escalabilitat.

40. <https://www.instagram.com/desaberesysabores/?hl=es>

41. <https://www.instagram.com/kantina.migrante/?hl=es>

42. <https://www.instagram.com/las.jamaiconas/?hl=es>

43. <https://abarkacoop.com/>

44. <https://www.bcn.coop/bones-practiques/empeltant-arrels-cooperatives-raiz/>



LA CAFETA
MIGRANTE



DE CANTINA MIGRANTE

LA
RAÍZ

ABARKA

4.1.5 Un sistema alimentari just i de proximitat

Tal com s'ha vist als apartats anteriors, les limitacions estructurals del metabolisme alimentari metropolità, la dependència de cadenes llargues i la vulnerabilitat davant crisis globals requereixen mecanismes innovadors que connectin la producció agroecològica, els circuits curts i les infraestructures comunitàries de suport mutu.

A Catalunya, el marc institucional ha avançat cap a una major integració de l'alimentació com a política pública, amb instruments com el **Pla Estratègic de l'Alimentació de Catalunya (PEAC)** i l'**Estratègia d'Alimentació Sostenible de Barcelona 2030**, que situen la sobirania alimentària i la transició ecosocial com a prioritats.

Mentrestant, les pràctiques descrites en aquest capítol tracen una cartografia metropolitana encara incipient, però persistent, on convergeixen economies solidàries, cooperatives de consum, infraestructures de distribució de proximitat, cuines comunitàries i iniciatives de base. Aquest conjunt configura una arquitectura híbrida de governança alimentària, que desborda les lògiques sectorials convencionals i apunta cap a les CPCC com a horitzó estratègic per democratitzar l'alimentació.

El seu valor no rau només en l'eficiència logística o ambiental, sinó en la seva capacitat de crear ocupació digna, reforçar la cohesió comunitària i augmentar l'arrelament del sistema alimentari.

Tanmateix, aquest procés no està exempt de límits. La manca de finançament estructural, les dificultats normatives per a l'ús d'espais públics, la falta de marcs legals específics i l'escassa coordinació interadministrativa dificulten la consolidació i la seva escalabilitat.

Sense aquest suport estructural, moltes pràctiques corren el risc de quedar circumscrites a projectes pilot o iniciatives de barri, sense incidència a escala municipal o regional. És necessari desenvolupar marcs normatius, mecanismes de finançament estables i implementar eines com el balanç social i comunitari que reconeixin el seu valor real.

És urgent desplegar infraestructures públiques que consolidin els circuits curts i la distribució cooperativa, així com establir mercats majoristes de proximitat i nodes logístics descentralitzats que reforcin els petits i mitjans productors. Per fer-ho, calen espais de codis-seny i governança plural, avançant cap a un model que anticipi i respongui a les crisis socials i climàtiques.

És urgent desplegar infraestructures públiques que consolidin els circuits curts i la distribució cooperativa, així com establir mercats majoristes de proximitat i nodes logístics descentralitzats que reforcin els petits i mitjans productors.



4.2 Habitatge: accés i models cooperatius

L'habitatge és un àmbit estratègic al ser el principal motiu de desigualtat, tal com s'ha exposat al primer capítol. Garantir l'accés a un habitatge digne, estable i assequible és essencial per a la justícia social i per reduir les desigualtats urbanes, alhora que es configura com una dimensió clau per arrelar les comunitats al territori.

Aquest apartat explora els principals factors que condicionen el sistema d'habitatge a l'àrea metropolitana, identificant els elements estructurals que expliquen la seva vulnerabilitat i les dificultats d'accés. A partir d'aquesta diagnosi, es posarà el focus en les oportunitats que ofereixen els models cooperatius i les CPCC com a eines per enfortir el dret a l'habitatge.

4.2.1 El sistema d'habitatge públic a Catalunya

El sistema d'habitatge català i espanyol s'ha basat en la descapitalització del sòl públic i l'afavoriment del règim de propietat.

A diferència d'altres països europeus, Espanya i Catalunya⁴⁵ compten amb un parc públic residencial, la majoria del qual ha estat posteriorment privatitzat amb l'extinció del règim d'HPO.

La Llei del Sòl de 2004 consolida un model en què la responsabilitat de la planificació i provisió d'habitatge recau gairebé exclusivament en la iniciativa privada, afavorint especialment els promotors immobiliaris, que s'han erigit en els principals actors en la producció d'habitatge –tant lliure com protegit–, en detriment de l'administració pública o d'altres actors socials o cooperatius sense ànim de lucre.

El sistema públic d'habitatge a l'Estat espanyol és feble no només pel seu escàs pes dins del parc total (3,3%)⁴⁶, sinó també per la volatilitat del parc protegit. Es preveu que, a Catalunya, un terç dels 116.196 habitatges actuals de protecció oficial⁴⁷ deixaran de ser-ho abans de 2030 (Garcia, 2023). En una perspectiva històrica, es calcula que dels prop d'un milió d'habitatges construïts inicialment com a protecció oficial, 880.000 ja han perdut aquest estatus⁴⁸.

L'aposta majoritària per l'habitatge protegit en règim de compra -amb períodes de protecció que sovint no superen els 30 anys- ha acabat facilitant la reabsorció d'aquests immobles pel mercat privat, tot i haver estat finançats amb recursos públics, deixant els seus residents en situació de desprotecció.

45. A Catalunya el 74,4 % de l'habitatge és en règim de propietat (gràfic 1), una tendència que es va començar a instaurar durant els anys vuitanta

46. Segons dades del Ministeri d'Habitatge i Agenda Urbana el 2024 hi ha al voltant dels 318.000 habitatges de titularitat pública. Això representa un 1,72% dels 18,5 milions de llars que habiten a Espanya. Si considerem el parc d'habitatge de lloguer social en sentit ampli - més enllà del parc de titularitat pública- aquest augmenta al 3,3%. Així i tot, aquestes dades segueixen estant molt per sota del 8% de la mitjana europea i de països com Països Baixos (29%), Àustria (24%), Dinamarca (20%) o França (17%).

47. A Catalunya el parc d'habitatges protegit suposa 1,7% del total 3,9 milions d'habitatges segons IDESCAT

48. Per a més informació consultar Fernández, M. i Pont, S (2024)

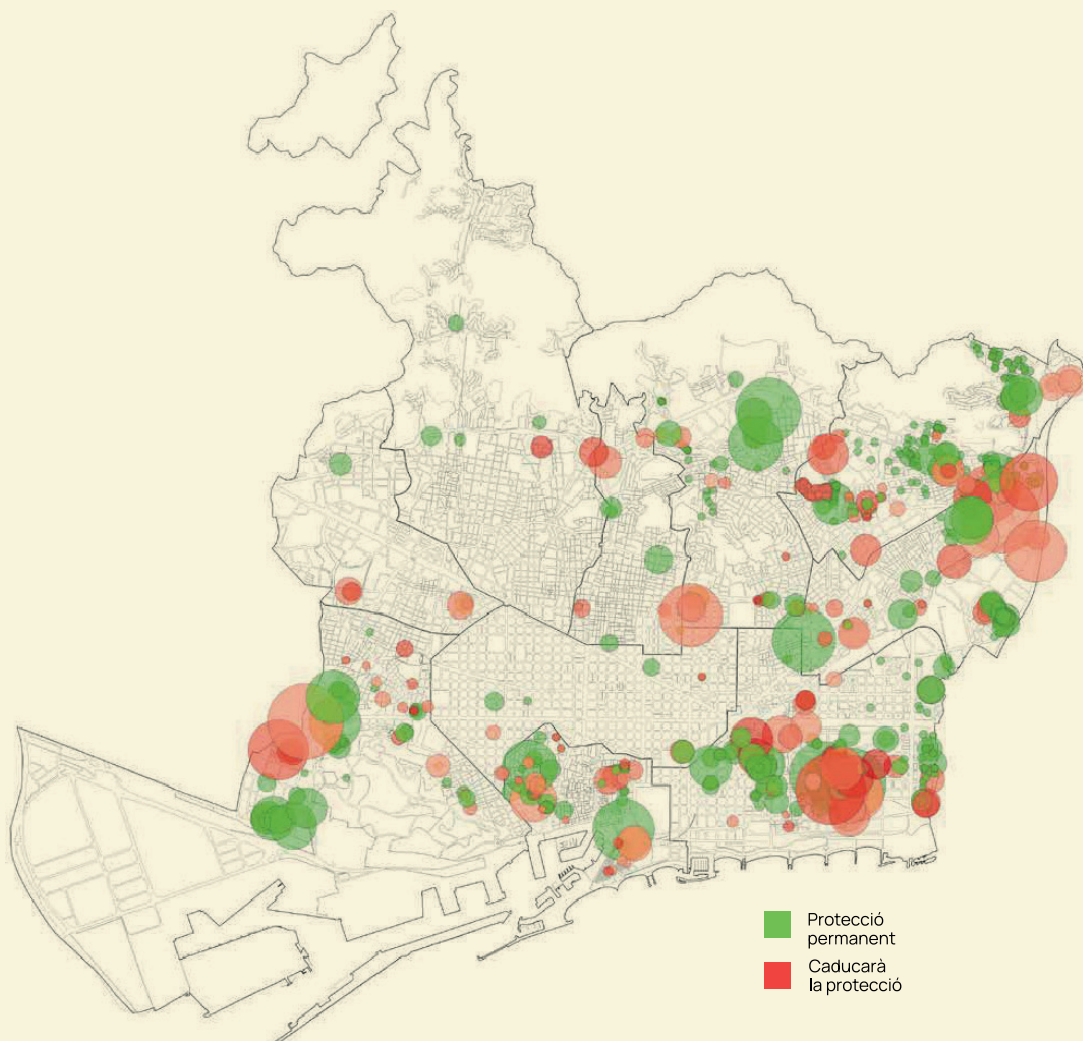


Figura 10: Mapa de l'estat de l'habitatge de protecció oficial a Barcelona. **Font:** Aguilera (2024)

El model d'HPO a Catalunya ha estat marcat per un pes predominant del sector privat en la promoció d'aquest. Les dades més recents mostren com el sector públic delega cada vegada més aquesta tasca al sector privat.

Només el 37,5% de la construcció del total d'HPO dels últims deu anys (2013-2023) ha estat liderada pel sector públic. Per contra, durant el mateix període, el 28,4% dels habitatges han estat construïts per promotors sense ànim de lucre -promotors socials i cooperatius- i el 34,1% restant per promotors privats.

4.2.2 L'accés a la propietat com a factor de desigualtat social

L'habitatge en règim de propietat no ha estat sempre el model predominant al sistema espanyol. Fins als anys setanta, el lloguer era la modalitat majoritària entre les llars catalanes. Tanmateix, a partir d'aquella dècada, les polítiques públiques han fomentat l'accés a la propietat mitjançant incentius fiscals, la liberalització del sòl i la promoció de l'endeutament familiar⁴⁹.

Aquestes mesures van propiciar una forta escalada dels preus entre 1996 i 2007. L'esclat de la crisi financera i de la bombolla immobiliària el 2008 va marcar un punt d'inflexió: l'accés a la propietat es va veure fortament restringit, especialment als grans nuclis urbans (Palomera 2025).

Així, ens trobem en un escenari sense precedents, on la generació nascuda a partir dels vuitanta té molt més complicat accedir a la propietat que les dues anteriors.

En un context en què els preus de compra segueixen pujant i l'accés a la hipoteca ha deixat de tenir barra lliure, el lloguer és l'única opció per a una part cada vegada més gran de la població, que majoritàriament no té expectatives d'herència o de compra d'un habitatge (IDRA, 2024b). Això explica que la majoria dels menors de 45 anys a l'àrea metropolitana de Barcelona ja visquin de lloguer⁵⁰.

Aquesta tendència consolida una nova bretxa entre les llars propietàries i les llars llogateres, situant l'accés a la propietat com un dels principals mecanismes de reproducció de les desigualtats socials.

En aquest sentit, l'aposta del cooperativisme és una de les opcions que en els últims anys està creixent tant com a forma de democratitzar l'accés a la propietat com de blindar el sòl a l'especulació.

49. El 1996, es comença a bonificar fiscalment la compra, i es penalitza el lloguer. S'estima que, en la dècada que va fins a l'esclat de la bombolla, les ajudes indirectes a la compra van finançar entre el 20% i el 50% de tot l'habitatge. Tot això va acompanyat d'una desregulació del mercat hipotecari, dels mercats financers i del sòl, que permet donar hipoteques a gairebé tothom. Tots aquests factors propicien els dos grans booms moderns: el de 1986-1992 i el de 1995-2007 (Palomera, 2025)

50. Els llogaters ja representen el 53% de les llars entre 16 i 29 anys i el 32% de les llars entre 30 i 44 anys. (IDRA, 2023)

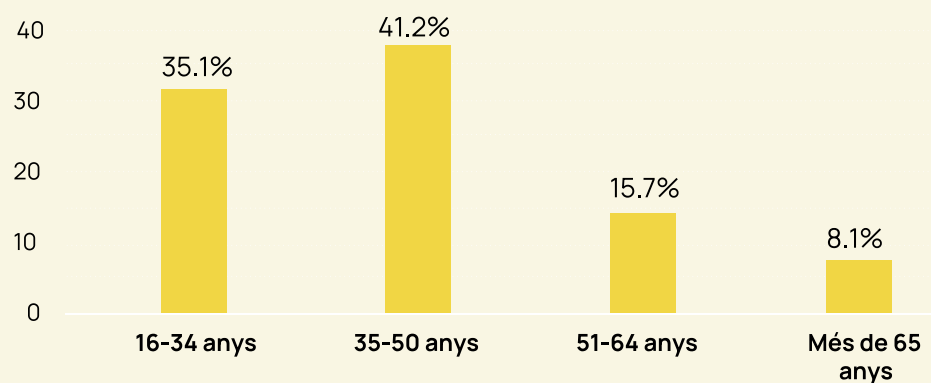


Figura 11: Distribució de la població llogatera a Barcelona per trams d'edat. **Font:** IDRA (2023)

4.2.3 Orígens del cooperativisme d'habitatge a Catalunya

El cooperativisme d'habitatge a Catalunya té els seus orígens el 1883 amb la fundació de la Cooperativa Obrera Mataronina. No obstant això, no fou fins a l'aprovació de la Llei de les Cases Barates el 1911 —i especialment amb la seva reforma de 1921— que aquest model començà a consolidar-se com una forma col·lectiva de promoció i accés a l'habitatge. Des d'aleshores, les cooperatives han esdevingut tant un instrument per a la construcció d'habitatges destinats als seus propis socis com també promotors privats d'habitatge de protecció oficial⁵¹.

En aquest procés, els sindicats tradicionals i les associacions veïnals han tingut un paper clau en l'impuls i l'expansió d'aquest model (Parés et al. 2022).



A partir del 2004 emergeix a Catalunya una nova onada de promoció del cooperativisme d'habitatge que es distingeix de la del segle anterior pel fet de situar al centre de la seva pràctica la no-mercantilització i la protecció indefinida dels habitatges construïts.

Tanmateix, aquestes experiències han tendit principalment a cooperativitzar el procés de promoció, però no han alterat el model de tinença. En la majoria dels casos, el fet que la propietat continués sent de caràcter privat ha comportat, a llarg termini, la reincorporació dels habitatges al mercat immobiliari convencional⁵². (Museu d'història de Catalunya).

A partir del 2004 emergeix a Catalunya una nova onada de promoció del cooperativisme d'habitatge. Aquesta generació es distingeix de la del segle anterior pel fet de situar al centre de la seva pràctica la no-mercantilització i la protecció indefinida dels habitatges construïts.

El model que s'hi desenvolupa, conegut com a “habitatge en cessió d'ús”, inicia els seus primers projectes entre 2006 i 2013, principalment en sòl privat, en entorns rurals i sovint vinculat a activitats productives.

A partir de 2013, s'enceta una nova etapa amb projectes que s'ubiquen en sòls i patrimoni cedits per ajuntaments, fet que obre la porta a una major expansió. Aquest model ha tingut un creixement sostingut i s'ha consolidat especialment durant l'última dècada⁵³.

51. Per a més informació consultar Museu d'Història de Catalunya. Les cooperatives d'habitatge. https://www.mh-cat.cat/exposicions/exposicions_realitzades/catalunya_terra_cooperativa/les_cooperatives_d_habitatge

52. Tot i que no hi ha dades de consens, la Federació de Cooperatives d'Habitatges de Catalunya, entre 1994 i 2007 es va promoure la construcció de prop de 14.000 habitatges a través de les cooperatives federades, 12.000 dels quals han estat habitatges HPO. D'altra banda, Les dades facilitades pel Ministeri de Foment sobre el nombre d'habitatges protegits a Catalunya segons el tipus de promotor, d'altra banda, indiquen que durant el període 2005-2013 les societats cooperatives van construir més de 6.612 habitatges protegits, que representen menys del 12 % de l'HPO total durant el mateix període. (Diputació)

53. Per a més informació consultar: <https://www.habitatge.coop/historia-i-present/>

4.2.4 Propietat col·lectiva i governança comunitària: cooperatives en cessió d'ús

L'aposta de l'economia social per les cooperatives en cessió d'ús s'inspira en experiències consolidades de països com Uruguai, Dinamarca o Alemanya, on aquesta fórmula s'ha practicat amb èxit des de fa dècades. En aquests contextos, les cooperatives en cessió d'ús constitueixen una alternativa real i àmpliament estesa dins del parc d'habitatge. Destaquen especialment Dinamarca, amb un 30 % del parc aconseguit al llarg de 100 anys; Alemanya, amb un 10 % (més d'1,8 milions d'habitatges en 75 anys), i l'Uruguai, amb un 5 % en tan sols 40 anys.

La fortalesa de les cooperatives de cessió d'ús, com a CPCC consolidada, rau en una governança col·lectiva que impedeix la venda o privatització unilateral del sòl i vol, alhora que assegura la participació directa de les persones residents. D'aquesta manera, es configura com una alternativa estructural a la trajectòria històrica de privatització de l'habitatge social i cooperatiu evitant la conversió del sòl públic o cooperatiu en propietat individual i en blinda la mercantilització futura.

Al mateix temps, s'assegura la participació de la comunitat en la governança del projecte afavorint una major cohesió i arrelament territorial.

Diverses organitzacions i cooperatives que impulsen el model d'habitatge en cessió d'ús es coordinen a través d'espais compartits, entre els quals destaquen la Federació de Cooperatives de Catalunya i la Xarxa d'Economia Social i Solidària (XES). Des d'aquests espais es defineix el model a partir de cinc principis i valors fonamentals: l'absència de lucre i la preservació de la propietat col·lectiva, l'asequibilitat i la inclusivitat dels projectes, l'autogestió i la construcció de comunitat, el compromís amb l'expansió del model, i la corresponsabilitat amb l'entorn i la defensa del dret a l'habitatge⁵⁴.

Actualment, a Catalunya el sector compta amb 65 projectes en fase de promoció i convivència que donen cabuda a més de 1175 habitatges, 882 dels quals en règim de protecció oficial⁵⁵. Un creixement de més de 1000% en el nombre d'habitatges en menys de 10 anys. (La Dinamo, 2023).

54. Per a més informació consultar: <https://www.habitatge.coop/model/>

55. Per a més informació consultar Observatori de l'Habitatge Cooperatiu <https://llargavista.coop/dades.php>

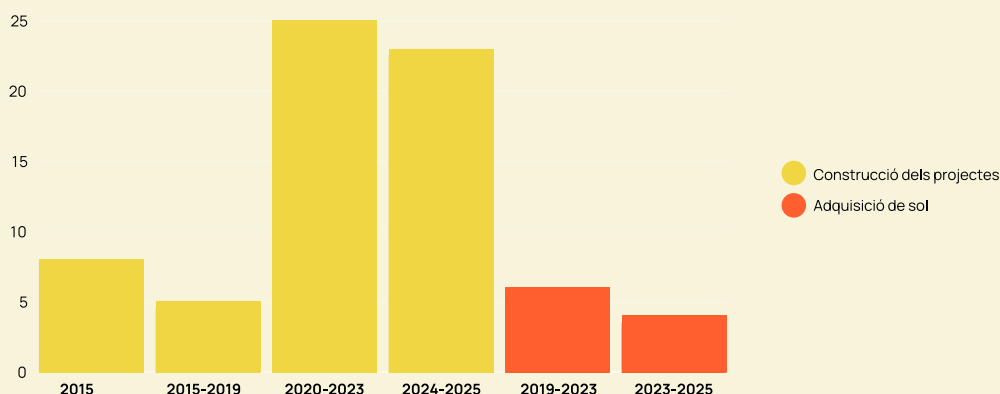


Figura 12: Distribució temporal de la construcció dels projectes d'habitatge cooperatiu, o si no n'hi ha, de l'adquisició del sol.
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Llargavista.

D'aquests projectes, una dissetena s'ubiquen a la ciutat de Barcelona. D'entre aquests destaquen Can70⁵⁶, el primer habitatge cooperatiu sènior en sòl públic; Torrent Viu⁵⁷, encara en construcció que amb la col·laboració de la Fundació Nazareth acollirà a joves extutelats, integrant-los en un projecte que aposta per la diversitat i la inclusió; o els projectes de mosaic⁵⁸ i Sotrac⁵⁹, nascuts al Poblenou i la Bordeta que es configuren com a cooperatives inclusives acollint a persones de diverses generacions - des d'infants a persones jubilades -, classe social i origen.

L'impuls del cooperativisme en cessió d'ús no només respon a una necessitat d'accés a l'habitatge assequible, sinó que és una opció estratègica dins l'economia plural per generar valor social, reduir desigualtats i promoure formes de convivència que reforcen la capacitat col·lectiva de gestionar recursos comuns de manera democràtica.



L'impuls del cooperativisme en cessió d'ús no només respon a una necessitat d'accés a l'habitatge assequible, sinó que és una opció estratègica dins l'economia plural per generar valor social, reduir desigualtats i promoure formes de convivència.

4.2.5 Un sistema d'habitatge cooperatiu, comunitari i públic

El cooperativisme en cessió d'ús està molt inspirat en el model dels Community Land Trust. Segons aquest model -que ja hem vist aplicat als casos internacionals (capítol 3)- s'estableix la propietat col·lectiva del sòl, hi ha una cessió d'ús assequible de l'habitatge i la propietat i la governança és tripartida entre residents, entitat comunitària i administració pública.

Són experiències de CPCC que permeten moure sòl públic o privat per a la promoció d'habitatge cooperatiu. Tenen el seu origen en les comunitats afrodescendents de Nord-amèrica i una llarga trajectòria a Europa on s'han pogut institucionalitzar gràcies a una aposta clara i valenta de finançament públic.

En aquest esquema de CPCC, el sector públic actua com a copropietari, assegurant l'accessibilitat del model mitjançant la cessió de sòl i facilitant l'accés a finançament.

L'àmbit cooperatiu s'encarrega de vetllar per la integritat del model i de promoure la construcció o rehabilitació de l'habitatge.

Finalment, la part comunitària aporta el capital inicial i permet emancipar la gestió de la finca en mans de la cooperativa de consum la qual seria responsable de la convivència, del manteniment i del sosteniment del projecte cooperatiu per a tots els anys que duri la cessió.

56. Per a més informació: <https://www.bcn.coop/bones-practiques/can70-pioneres-en-habitatge-cooperatiu-senior-a-barcelona/>

57. Per a més informació: <https://www.bcn.coop/bones-practiques/torrent-viu-cohabitatge-intergeneracional-amb-impacte-social/>

58. Per a més informació: <https://www.bcn.coop/bones-practiques/mosaic-cohabitatge-inclusiu-i-sostenible-al-poblenou/>

59. Per a més informació: <https://www.bcn.coop/bones-practiques/sotrac-cohabitatge-cooperatiu-a-la-bordeta/>

Aquesta governança tripartida permet una alta rendibilitat pública, social i econòmica, ja que multiplica el valor invertit aportat per l'administració, no només ampliant el parc públic, sinó afavorint la cohesió social i assegurant els vincles i l'arrelament territorial de les persones habitants i dels diferents projectes.

A Catalunya l'exemple més proper a un Community Land Trust és el cas de la Titaranya a Valls, un projecte impulsat per La Dinamo, Coop57 i el Casal Popular La Turba. Tot i que en aquest cas l'administració no hi participa, és el més semblant a una forma de propietat tripartida, amb una posterior cessió del dret de superfície a la cooperativa local per un període de setanta-cinc anys.

Una de les principals dificultats d'aquesta iniciativa, així com del model cooperatiu en cessió d'ús, és la dificultat per ser replicada i esdevenir una solució assequible per al conjunt de les classes populars. Aquesta limitació es deu a la seva complexitat en els àmbits urbanístic, financer i comunitari, així com a la dificultat d'estandarditzar processos tan singulars com els que requereix aquest model.

El cooperativisme en cessió d'ús ha estat un veritable laboratori cooperatiu i ciutadà que, en diverses escales i contextos, ha demostrat la seva validesa com a model per construir un sistema públic d'habitatge: un 76% dels habitatges en cessió d'ús són habitatges de protecció oficial (figura 13). El repte principal és com escalar-lo i fer-lo viable a gran escala. En aquest sentit, la planificació esdevé una de les eines clau per afrontar aquest repte.

Un exemple de planificació públic-cooperativa-comunitària és el conveni ESAL impulsat per l'Ajuntament de Barcelona, que preveu la cessió de sòl públic al sector cooperatiu per a la promoció d'habitatge en règim de cessió d'ús. Tot i això, les limitacions del model es fan evidents quan es restringeix exclusivament al sòl municipal, un recurs notablement escàs. Davant d'aquesta realitat, des del sector cooperatiu es reclama una major capacitat d'incidència també sobre el sòl privat.

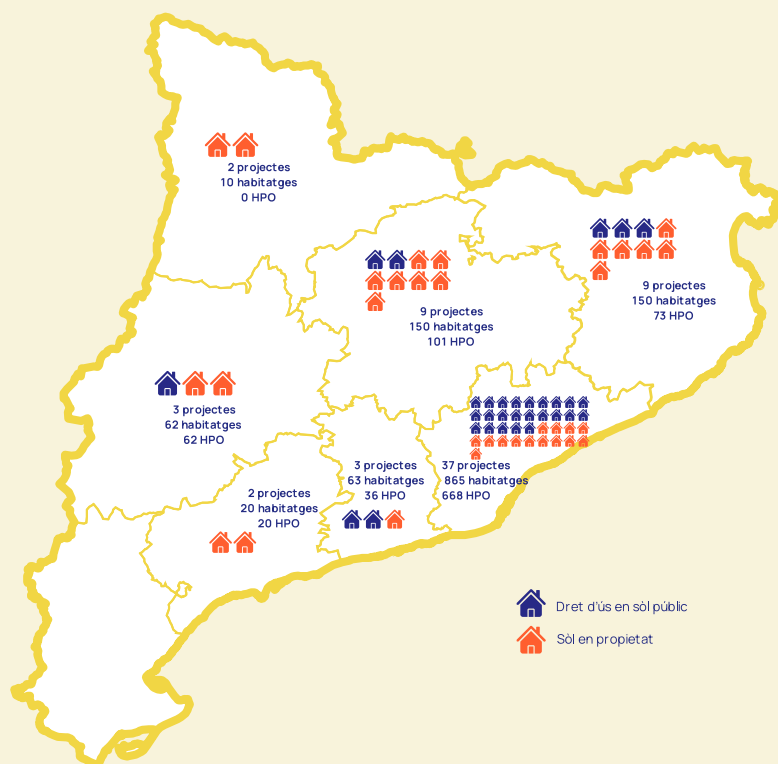


Figura 13: Distribució territorial dels projectes d'habitatge cooperatiu segons la propietat del sòl a Catalunya. Total d'habitatges i habitatges de protecció oficial. **Font:** Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori Llargavista.

Fins ara, el marc normatiu s'ha limitat a reconèixer el cooperativisme com un actor més dins la promoció d'habitatge amb protecció oficial (HPO), en igualtat de condicions amb altres agents socials i privats. La Llei estatal d'habitatge de 2023⁶⁰ obre noves possibilitats per a l'impuls del cooperativisme en cessió d'ús, tot prioritzant el règim de lloguer com a forma preferent d'accés a l'habitatge i, en segon terme, promovent altres fórmules no especulatives com la cessió d'ús, el cohabitatge o les cooperatives sense ànim de lucre. Així mateix, la llei estableix que les administracions públiques poden cedir sòl públic a cooperatives d'habitatge sense ànim de lucre, fundacions o entitats amb finalitats socials. En aquest sentit, serà important si finalment s'aprova una modificació de la Llei 12/2015, de 9 de juliol, de cooperatives de Catalunya per introduir el reconeixement i una regulació especial sobre l'habitatge cooperatiu de cessió d'ús. En l'àmbit local, l'instrument clau per desenvolupar polítiques d'habitatge continua essent el planejament urbanístic. El grau d'intervenció dels municipis en aquest camp depèn, però, del context i dels recursos disponibles a cada territori. Malgrat això, els municipis han estat històricament l'escenari més propici per assajar formes pilot que anticipen models CPCC.

Perquè el model pugui estendre's i fer-se una realitat requereix una major cooperació entre administracions autonòmiques i locals així com més inversió de diners públics que permeti l'assequibilitat del model.

Paral·lelament, el moviment cooperatiu ha obert el debat sobre la necessitat de crear estructures cooperatives de segon i tercer grau amb capacitat per adquirir sòl, finançar projectes i oferir suport tècnic i comunitari als processos locals. Aquesta demanda sorgeix de la constatació que els territoris són profundament desiguals en termes de capital social i econòmic, i que la innovació social necessita una arquitectura pública i cooperativa sòlida

que la sostingui. En aquest sentit, els Community Land Trusts poden esdevenir una eina potent per combatre aquestes desigualtats, ja que permeten garantir la seguretat residencial —amb independència de l'accés a la propietat patrimonial—, salvaguarden la funció social i no especulativa de l'habitatge i situen la comunitat i les necessitats dels territoris i les persones al centre.

L'activitat d'aquest operador de sòl comunitari se centraria principalment en l'adquisició de sòl o de finques ja construïdes, que serien custodiades per l'operador i posteriorment cedides en dret de superfície a cooperatives d'habitatge en cessió d'ús. Aquest procés es desenvoluparia en el marc d'una governança tripartida, en què l'administració pública tindria un terç de representació. L'aposta per un operador d'aquestes característiques constitueix un instrument estratègic per avançar cap a una planificació públic-cooperativa-comunitària, amb l'objectiu de garantir el dret a l'habitatge des d'una perspectiva d'arrelament territorial, sostenibilitat i control democràtic.



El moviment cooperatiu ha obert el debat sobre la necessitat de crear estructures cooperatives de segon i tercer grau amb capacitat per adquirir sòl, finançar projectes i oferir suport tècnic i comunitari als processos locals.

60. Fins al 2023 que s'ha aprovat la primera llei estatal específica i integral sobre habitatge. Per altra banda, són les comunitats autònomes qui tenen la competència plena del desenvolupament legislatiu i execució en aquesta matèria. En el cas de Catalunya el marc normatiu vigent és la Llei Per al dret a l'habitatge del 2007 i la principal eina de planificació el Pla Territorial Sectorial de l'Habitatge.

4.3 Energia: transició i models comunitaris

L'energia és un factor clau per garantir drets bàsics i reduir desigualtats. La dependència dels oligopolis energètics, els impactes ambientals i els elevats costos socials del sistema actual fan imprescindible avançar cap a models energètics més democràtics, sostenibles i arrelats al territori.

Aquest apartat analitza els factors que configuren el sistema energètic a l'àrea metropolitana i a Catalunya, identificant els elements estructurals que en limiten la democratització i la sostenibilitat. A partir d'aquesta diagnosi, es posa el focus en les oportunitats que ofereixen les comunitats energètiques, les cooperatives i les iniciatives municipals com a eines per avançar cap a una governança plural de l'energia.

4.3.1 El sistema elèctric d'energia a l'Estat espanyol

A diferència d'altres països del seu entorn, l'Estat espanyol mai no ha exercit un control efectiu sobre el sector elèctric. Durant bona part del segle XX, la generació i distribució d'energia es desenvolupa mitjançant un model descentralitzat, amb empreses locals o municipals que subministren electricitat al seu entorn immediat. El 1944 es crea l'Empresa Nacional d'Electricitat (ENDESA), i més endavant, el 1985 la Red Eléctrica de España (REE),

una empresa parcialment pública dedicada al transport elèctric.

Però aquesta etapa de centralització i intervenció pública va ser breu. Segons avancen els anys vuitanta, amb l'arribada de les polítiques neoliberals i les mesures d'austeritat, l'Estat comença a retirar-se del sector i inicia un procés progressiu de privatització de les empreses públiques⁶¹.

A partir del 1997 i amb l'aprovació de la Llei del sector elèctric⁶² -que va servir per justificar la privatització del sistema- es defineix el subministrament d'energia com un "servei d'interès econòmic general". Això ha suposat l'abandonament de la noció de servei públic -com encara es manté en el cas de l'aigua- per la de garantia genèrica de subministrament. En la pràctica, aquest canvi implica que l'energia pot ser gestionada com un bé privat i que l'Estat no té per què intervenir directament en el seu subministrament, tot i que es manté el dret de fer-ho en casos d'excepcionalitat.

La Unió Europea estableix les directives que promouen la liberalització del sector elèctric, dividint-lo en diferents fases d'activitat, totes elles imprescindibles perquè l'energia arribi al seu destí final. Aquestes són: producció, transport, distribució i comercialització (Pérez, 2017).

61. Als anys 80 i 90 avança un fort procés de concentració que fa que ENDESA es fusioni amb la Compañía Sevillana de Electricidad, Fecsa, Hidráulica de Catalunya, Eléctricas Reunidas de Zaragoza i Electra de Viesgo, entre moltes altres. El govern de Felipe González inicia l'any 1988 el procés de privatització d'ENDESA, culminat per José Maria Aznar, fet que es deriva en la pèrdua de capacitat de l'administració pública d'influir en el sector. (ESF)

62. Ley 54/1997, de 27 de noviembre, del Sector Eléctrico.

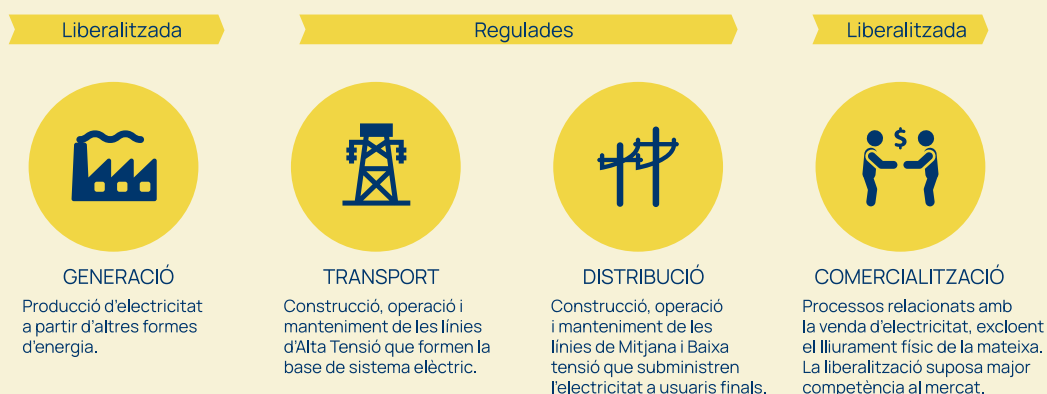


Figura 14: Fases del subministrament elèctric i estat de regulació **Font:** Enginyeria Sense Fronteres (2017)

Tot i el marc europeu orientat a la liberalització del mercat elèctric, el sistema espanyol mai no ha arribat a desplegar-se completament en aquesta direcció.

El sector continua controlat per un oligopoli format per cinc grans empreses: EDP, Endesa, Iberdrola, Naturgy (abans Unión Fenosa) i Viesgo Distribución.

Aquestes companyies dominen la major part de les tres grans etapes del sistema elèctric –generació, distribució i comercialització– i exerceixen una influència considerable tant sobre la xarxa elèctrica com sobre els mecanismes que fixen els preus de l'energia.

En el cas del transport -que permet portar l'energia generada des de punts allunyats, a través de xarxes de transport d'alta tensió, fins a punts propers als llocs de consum- està encomanat des de 1985 en exclusiva a REE⁶³.

63. Red Eléctrica de España, S.A.U. (REE) és una empresa espanyola filial del hòlding Redeia Corporación, S.A., el nom comercial del qual, des de 2022, és Redeia. L'Estat és l'accionista majoritari de REE: un 20% del total, segons l'Informe de Govern Corporatiu de 2024 de Redeia. A més, la Llei 17/2007, de 4 de juliol, estableix limitacions legals perquè cap altre accionista pugui posseir més del 5% del capital social. Entre aquests els accionistes majoritaris són Pontegadea Inversiones, S. L., el titular de la qual és Amancio Ortega, propietari d'Inditex, amb una participació directa del 5% del capital social, i BlackRock Inc, amb una participació indirecta del 4,64%.

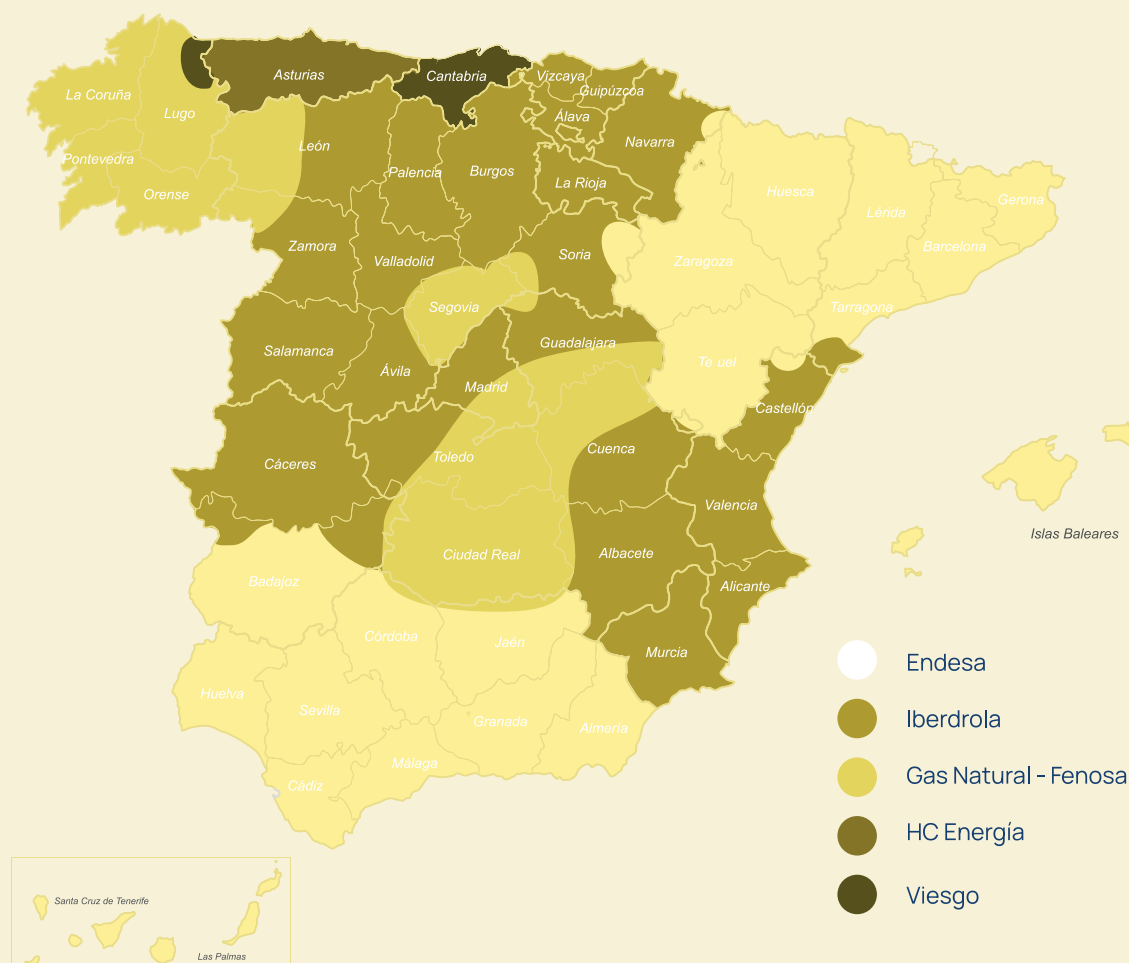


Figura 15: Mapa zones d'activitat de les distribuïdores de l'oligopoli energètic. **Font:** Enginyeria Sense Fronteres (2017)

Aquest organisme va ser privatitzat l'any 1999 tot i que manté com a accionista majoritari a l'Estat espanyol. No obstant això, la seva capacitat d'incidència en la gestió quotidiana de la xarxa és molt limitada.

Aquesta evolució ha tingut conseqüències greus per a la ciutadania: una factura elèctrica molt elevada en comparació amb altres països europeus; una dependència estructural de fonts d'energia fòssil i una escassa capacitat d'intervenció democràtica sobre un recurs essencial com l'energia. Entendre aquesta trajectòria històrica és clau per abordar amb rigor els reptes actuals i les alternatives possibles com ara la remunicipalització de la xarxa elèctrica o la construcció de sobirania energètica des de la ciutadania i l'economia social.

Malgrat aquesta concentració del sector en mans de cinc grans empreses, a l'Estat espanyol hi operen encara 327 distribuïdores més —44 amb seu fiscal a Catalunya—, entre les quals es troben cooperatives i empreses municipals amb una trajectòria consolidada en el sector elèctric (Pérez 2017).

En paral·lel, cal destacar que Espanya ocupa una posició destacada en el panorama europeu pel que fa a la generació d'energies renovables, sent el segon país en producció eòlica i el tercer en fotovoltaica. L'any 2024 la generació elèctrica renovable va suposar el 56,8 %, liderat per la generació eòlica (24 %), hidràulica (17,5 %) i fotovoltaica (15 %) (OBERcat, 2023). Tot i aquestes bones xifres, l'electricitat representa només una quarta part del consum energètic total, fet que limita de manera important el potencial de les renovables per fer més sostenible el sistema energètic.

4.3.2 La política energètica a Catalunya

A diferència de països com Alemanya, on ciutats com Berlín i Hamburg han pogut remunicipalitzar el servei energètic gràcies al manteniment del caràcter local de la distribució, a Catalunya l'oligopoli d'Endesa, Iberdrola, Naturgy (Gas Natural Fenosa), EDP i Viesgo Distribución⁶⁴ sobre la xarxa de distribució dificulta considerablement aquest pas. Davant d'aquesta realitat, diversos municipis i entitats d'arreu del territori s'han organitzat a través de l'Associació de Municipis i Entitats per l'Energia Pública (AMEP)⁶⁵.

Aquesta iniciativa neix amb una clara voluntat de transformació del sector elèctric i parteix tant de la preocupació per l'infrafinançament i el mal manteniment de la xarxa com per les interrupcions en el subministrament i les mancances en el servei de distribució. Tot plegat, sota el convenciment que els grans reptes energètics només seran abordables si la titularitat de la xarxa és pública.

Pel que fa a nivell autonòmic, la política energètica actual està vinculada, principalment, a les polítiques d'adaptació al canvi climàtic, amb instruments destacats com la Prospectiva Energètica de Catalunya 2050 (PROENCAT) —que traça el camí cap a la neutralitat climàtica del sistema energètic català— o el Pla Territorial Sectorial per a la Implantació de les Energies Renovables a Catalunya (PLATER). Tanmateix, més enllà dels objectius climàtics, encara manca una estratègia clara i decidida sobre el paper del sector públic davant els grans reptes energètics del segle XXI, com són la democratització de l'accés a l'energia, la sobirania energètica o el control social de les infraestructures estratègiques.

64. En el cas de Catalunya l'Oligopoli controla el 98% de la distribució. Pérez, A., (2017) Recuperant el control de l'energia. Accions per remunicipalitzar la distribució elèctrica (pàgina 11)

65. La idea de l'AMEP pren forma el 20 de juliol de 2020, amb la signatura i presentació del Protocol per regular el marc de col·laboració entre els, aleshores, 47 municipis i les 2 entitats, per impulsar la creació d'una xarxa de municipis i entitats compromesos amb la gestió pública de l'energia, articulada com a associació.

L'impuls de les energies renovables s'ha materialitzat principalment en decrets llei que fixen les condicions d'implementació. El vigent Decret Llei 24/2021 per a l'acceleració del desplegament de les energies renovables distribuïdes i participades és força innovador a l'hora d'incorporar mecanismes de control públic i social d'aquestes noves infraestructures elèctriques⁶⁶. El text obliga les empreses a oferir la possibilitat de participar com a mínim en un 20% de la propietat del projecte o del seu finançament a les persones físiques i jurídiques -públiques o privades- del municipi o entorn.

Aquest mecanisme que podria ser un element de democratització econòmica i de retorn pels territoris, en la pràctica no s'aplica perquè xoca amb la llei de contractes del sector públic i amb la dificultat dels organismes públics a dur-ho a terme.



La lectura que es fa des dels moviments ecologistes és que l'esgotament dels combustibles fòssils i nuclears i el seu impacte en el canvi climàtic situen en un futur immediat la generació elèctrica, particularment amb renovables, com l'aposta clara en el sistema energètic.

Actualment, però, es vol resoldre aquesta mancança amb la possibilitat de traspasar aquesta participació a L'Energètica⁶⁷ o a altres empreses públiques perquè aprofitin el 20% del capital social que cada projecte ha d'obrir a participació pública⁶⁸.

Tanmateix, s'ha trobat a faltar una concreció territorial d'aquests marcs normatius, així com una aposta clara per la inversió pública en noves infraestructures de generació renovable. El balanç final és clarament insuficient si tenim en compte que l'any 2023 les renovables -comptant l'autoconsum elèctric- van cobrir només un el 13,6% de la demanda elèctrica catalana i que ha augmentat sensiblement la dependència de les importacions d'electricitat, perdent sobirania energètica.

En l'última dècada, també s'ha apostat per la creació d'empreses públiques comercialitzadores d'energia, seguint en part l'exemple de projectes cooperatius. Barcelona Energia —constituïda el 2021 amb la participació de l'Ajuntament de Barcelona i l'Àrea Metropolitana de Barcelona— va ser la primera iniciativa d'aquest tipus a Catalunya. Posteriorment, s'hi van afegir experiències com Energia del Prat, una societat limitada impulsada per l'Ajuntament del Prat amb participació d'entitats, petites empreses i veïnat, i la ja mencionada L'Energètica, l'empresa pública de la Generalitat de Catalunya, creada el 2023 i encara en una fase inicial de desplegament.

66. Actualment el Decret està en revisió. Existeix també una normativa semblant al País Basc amb la recentment aprovada llei obre la transició energètica i el canvi climàtic.

67. L'Energètica, oficialment Energies Renovables Públiques de Catalunya, és una empresa pública d'energia de Catalunya constituïda el 4 d'octubre de 2022, amb l'objectiu de "reduir les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle en un 55% l'any 2030 i arribar a la neutralitat d'emissions de carboni l'any 2050". Genera en teulades d'equipaments públics i la distribueix per a equipaments i ens locals, amb els excedents provinents de les teulades dels edificis públics, L'Energètica preveu proveir d'energia elèctrica les famílies vulnerables que visquin en un radi de 2 km al voltant de l'equipament.

68. Decret Llei 12/2025 12/2025, de 3 de juny, per augmentar la resiliència del subministrament elèctric a Catalunya

4.3.3 L'aposta de l'economia social per la sobirania energètica

La lectura que es fa des dels moviments ecologistes és que l'esgotament dels combustibles fòssils i nuclears i el seu impacte en el canvi climàtic situen en un futur immediat la generació elèctrica, particularment amb renovables, com l'aposta clara en el sistema energètic.

Per aquest motiu, les accions de les organitzacions ecologistes han anat a disputar l'hegemonia de les grans empreses elèctriques que acaparen el poder del sector. Per donar resposta a aquests reptes, a Catalunya han sorgit diferents experiències de col·lectivització de l'energia tots ells amb un triple objectiu:

- Impulsar les energies renovables com a bandera per a la transició energètica;
- Aplicar criteris de democràcia econòmica sobre els beneficis;
- Garantir la participació ciutadana i el control públic en la gestió de les infraestructures (Forné i Castro, 2021).

Les comunitats energètiques neixen com a iniciatives comunitàries orientades a fomentar l'autoconsum i a promoure models de governança en què la comunitat local té un paper central en la presa de decisions.

En aquest marc, destaca la tasca de la Xarxa per la Sobirania Energètica (creada el 2013), integrada per prop d'una trentena d'organitzacions, amb l'objectiu de recuperar el control públic i comunitari sobre les xarxes de distribució.

L'obertura de fons europeus destinats a la transició energètica i en especial a Comunitats Energètiques ha despertat l'interès tant del cooperativisme com de les institucions i administracions públiques per tal de promoure la

forma cooperativa en l'àmbit energètic, així com l'oportunitat de cooperativitzar altres sectors vinculats.

Paral·lelament, des del món de l'economia social han sorgit iniciatives com BATEC⁶⁹ o Som Comunitats⁷⁰, que ofereixen suport tècnic i organitzatiu a nous projectes.

En la mateixa direcció d'afavorir l'impuls de comunitats energètiques a la ciutat, és interessant conèixer propostes com Som Comunitat Energètica⁷¹, plataforma per simular la creació d'una comunitat energètica entre veïnat i consultar l'estalvi energètic i econòmic que suposaria, així com els agents facilitadors que operen a prop; o JoinEnergy⁷², una iniciativa per a la promoció, creació i autogestió de comunitats energètiques basades en l'autoconsum compartit.



Les comunitats energètiques neixen com a iniciatives comunitàries orientades a fomentar l'autoconsum i a promoure models de governança en què la comunitat local té un paper central en la presa de decisions.

69. BATEC és un projecte d'intercooperació socioeconòmica d'entitats cooperatives i associatives, que treballa des de Barcelona per ser un referent en la transició energètica cap a un model sostenible, just i democràtic promogut des de l'àmbit de l'ESS. Més informació <https://batec.coop/>

70. Som Comunitats és una aliança entre set entitats de l'economia social que ens hem unit per impulsar Comunitats Energètiques i continuar avançant en la transició energètica transformadora. <https://somcomunitats.coop/>

71. Per a més informació: <https://www.bcn.coop/bones-practiques/mapatge-diniciatives-al-voltant-de-les-comunitats-energetiques/>

72. Per a més informació: <https://www.bcn.coop/bones-practiques/plataforma-digital-per-a-la-creacio-i-gestio-de-comunitats-energetiques/>

Cal destacar l'existència d'algunes cooperatives que s'han obert mercat en la generació o comercialització d'energia i que representen un model de negoci diferent. La més gran i pionera és la cooperativa Som Energia⁷³ nascuda a Girona el 2010 que, sent una comercialitzadora d'energies renovables, impulsa també projectes de creació d'energia fotovoltaica. A més de les seves activitats en el sector de la generació i la comercialització, Som Energia promou espais de participació, decisió i formació crítica.

Tot i l'oligopoli, a Catalunya existeixen diverses iniciatives que actuen com a distribuïdores sense formar-ne part. Entre aquestes, n'hi ha una de cooperativa, onze de municipals i trenta-dues de privades (D'Elia, 2017). Estabanell Energia va ser la primera distribuïdora elèctrica a Catalunya després d'ENDESA i actualment encara en funcionament. La Cooperativa Popular de Fluid Elèctric de Camprodon és l'única empresa cooperativa distribuïdora d'energia elèctrica i opera als termes municipals de Camprodon i Llanars⁷⁴. A diferència d'altres iniciatives de l'economia social aquesta té el control directe sobre una xarxa de distribució elèctrica, fet que la converteix en un actor singular dins del panorama energètic català i espanyol (D'Elia, 2017).

EneRural⁷⁵, és un exemple recent de projecte territorial més agregat i de nova creació que té per objectiu "l'apoderament ciutadà" per tal d'avançar cap a un canvi de model basat en energies sostenibles. Creada el 2022, ha sigut impulsada per la Comunitat de Municipis del Segrià Sec i agrupa a tres ajuntaments, algunes petites i mitjanes empreses, associacions i veïns de la zona en una cooperativa de consu-

midors i usuaris que pren forma de Comunitat Ciutadana d'Energia. L'objectiu final és abastar totes les activitats fent producció, emmagatzematge, distribució i comercialització d'energia sostenible a partir d'infraestructures pròpies. Un exemple de sobirania territorial al marge de l'oligopoli de les elèctriques.

A escala comunitària, han anat emergint iniciatives de suport mutu orientades a fer front a situacions de vulnerabilitat residencial derivades de la pobresa energètica. Segons l'informe La pobreza energética en Cataluña 2023 del Síndic de Greuges (2023), un 19,2 % de la població no pot mantenir el seu habitatge a una temperatura adequada.

En aquest context, cal destacar el paper de l'Aliança contra la Pobresa Energètica (APE)⁷⁶, un moviment social nascut el 2014 amb l'objectiu de defensar l'accés universal als serveis bàsics d'aigua i energia. L'APE combina assessorament i formació col·lectiva —per exemple, per entendre la factura elèctrica— amb accions de mobilització i d'incidència política, pressionant les administracions públiques perquè assumeixin un rol actiu davant les grans empreses subministradores i garanteixin els drets de les persones afectades.

Com a resultat d'aquestes accions sostingudes entrar en vigor la Llei 24/2015 de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, impulsada mitjançant una ILP. Durant aquests anys, la lluita de l'APE ha prefigurat polítiques públiques que després s'han estès a tot el territori com els comptadors socials, el Bo Social o la creació dels Punts d'Assessorament Energètic.

73. Som Energia és una cooperativa de consum d'energia verda sense ànim de lucre. Les seves activitats principals són la comercialització i la producció d'energia d'origen renovable. Actualment, compta amb més de 83.000 persones i entitats sòcies i més de 118.000 contractes de subministrament elèctric a tota la Península, Illes Balears i Canàries. Més informació <https://www.somenergia.coop/ca/>

74. La Cooperativa de Fluid Elèctric de Camprodon (CFEC) va ser fundada el 1920 com a alternativa al monopoli privat de l'energia, amb l'objectiu de reduir els sobre costos del subministrament elèctric. Amb un capital inicial de 25,3 milions de pessetes, va posar en marxa dues centrals hidroelèctriques pròpies -Les Rocasses (1933) i Cruanyes (anys 50)- i va desenvolupar la seva pròpia xarxa de distribució, esdevenint una empresa energètica integrada verticalment. A finals dels anys noranta, per exigències legals, la cooperativa es va dividir en quatre empreses, de les quals només la dedicada a la distribució elèctrica va mantenir la forma jurídica de cooperativa.

75. Per a més informació consultar [Lleida.com](https://www.lleida.com) (ed.) (9 de gener de 2023,). EneRural, primera cooperativa d'energia solar, eòlica i hidràulica del Segrià. https://www.lleida.com/noticia_canal/enerural-la-primera-cooperativa-produir-energia-solar-eolica-i-hidraulica-del-segria

76. L'Aliança contra la Pobresa Energètica (APE) és un moviment social que neix l'any 2014 per defensar l'accés universal als serveis bàsics d'aigua i energia. Per a més informació: <https://pobresaenergetica.es>

4.3.4 Governança plural de l'energia

El model de governança plural del sistema energètic no es pot pensar si no és de la mà dels reptes que planteja la transició energètica. En aquest sentit, es fa imprescindible actuar en les infraestructures existents i en les que cal construir. Això requereix posar en marxa múltiples estratègies que impliquin ampliar el control col·lectiu sobre les infraestructures energètiques amb l'objectiu d'assegurar que les decisions remen a favor d'aquest canvi de matriu i que no responen als interessos de les grans empreses i capital global.

Experiències com les comunitats energètiques actuen com a prototips emergents de democràcia econòmica i de sobirania. A través de l'autoproducció d'energia renovable, fan possible imaginar models de governança col·lectiva i de retorn social vinculats a l'entorn immediat, com ara el subministrament compartit amb veïnat o equiptaments públics o comunitaris.

Tanmateix, el seu desenvolupament es veu limitat per una normativa que no reconeix el consum directe entre persones usuàries i obliga a fer el registre a través de la xarxa de distribució gestionada per les operadores. A més, només s'hi poden acollir punts de consum ubicats a menys de 5.000 metres i dins del mateix centre de transformació, cosa que restringeix notablement el potencial d'expansió d'aquestes iniciatives.

A aquestes traves s'hi suma l'estructura oligopolística del sistema: malgrat l'existència de comercialitzadores públiques o cooperatives, aquestes no tenen accés a la xarxa de distribució, controlada gairebé íntegrament per Endesa a Catalunya. Aquesta concentració impedeix que les alternatives com L'Energètica, Barcelona Energia o Som Energia tinguin incidència real en la governança del sistema i perpetua una profunda asimetria de poder.

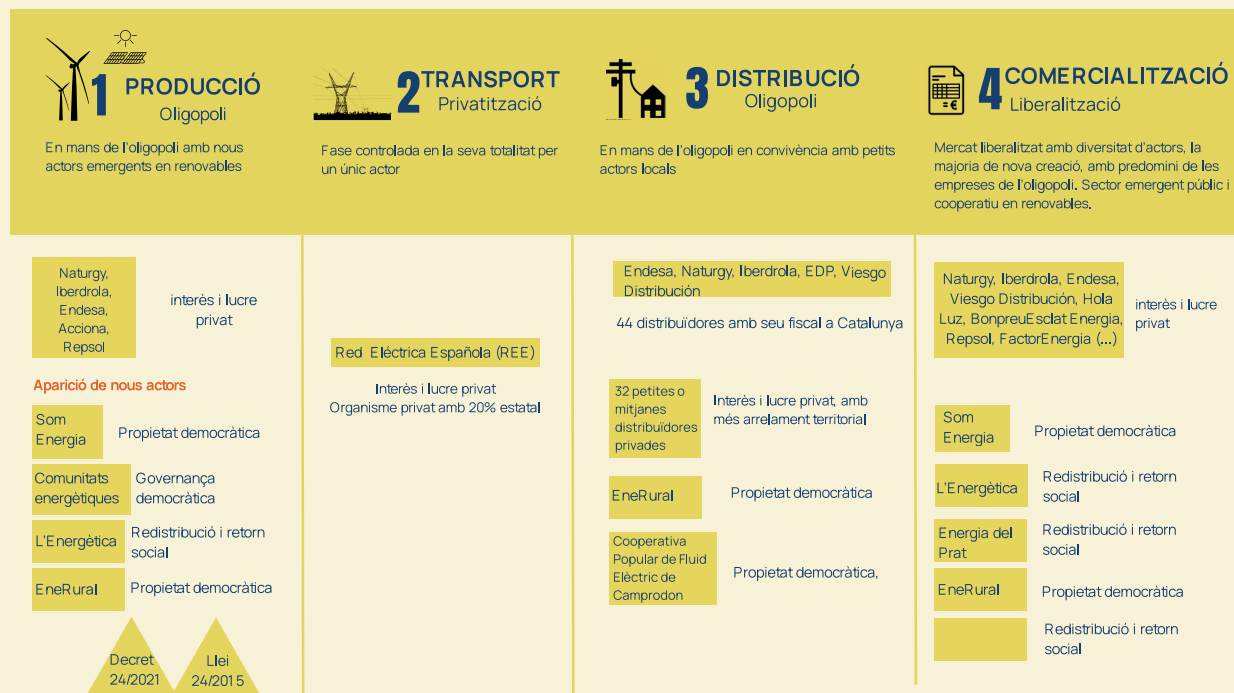


Figura 16: Funcionament i actors del sistema elèctric en relació amb la seva funció i pràctiques de democratització econòmica.
Font: Elaboració pròpia.

En la figura anterior (figura 17) se situen els principals actors que tenen joc en cada fase del subministrament elèctric. De cadascun d'ells s'ha destacat una pràctica concreta de democràcia econòmica, o la seva inclinació cap a l'interès i lucre privat. En la Fase de producció s'han introduït els decrets llei 24/20215 i 24/2021 que són els que regulen les activitats de producció. Es fa evident la manca de planificació col·lectiva, que no està present en cap dels actors ni de les fases; així com el control monopolístic de REE en la fase de transport.

Com s'ha anat exposant al llarg del text, el principal escull per a la transformació del sistema elèctric és el monopoli de la REE sobre l'activitat de distribució. El control o la gestió d'aquesta infraestructura obriria la porta a un paper actiu dels municipis en la governança elèctrica local, així com a un major protagonisme de les iniciatives comunitàries i cooperatives que operen en el sector. La reversió de la xarxa de distribució, però, no sembla senzilla, ja que implicaria la compra de tota la infraestructura existent o, alternativament, la creació d'una xarxa nova. Davant d'aquesta dificultat, hi ha propostes que plantegen separar la propietat de la gestió, de manera que aquesta pugui ser assumida per empreses municipals mitjançant un règim de concessió (AMEP, 2025). En aquesta mateixa línia es planteja que les comunitats energètiques tinguin un paper en l'activitat de distribució, tal com recull la directiva europea⁷⁷, sobre el mercat interior de l'electricitat. Una mesura per incorporar els municipis i les comunitats autònomes en la titularitat i la gestió de les xarxes de distribució, obrint així el caràcter públic de la xarxa.

Per altra banda, és imprescindible la planificació democràtica de les infraestructures futures. Davant els conflictes que genera la implantació de grans projectes, cal impulsar models supralocals que permetin disputar l'hegemonia empresarial de l'oligopoli i assegurar que les decisions no penalitzin els territoris més vulnerabilitzats.

En aquesta línia, diverses propostes apunten a la creació de fons accionaris públics o comunitaris dins del sector elèctric, amb l'objectiu de garantir que les instal·lacions de renovables contribueixin efectivament al bé comú (IDRA, 2022).

La proposta passa perquè qualsevol projecte en aquest àmbit s'hagi de vincular a una transició energètica realment democràtica, amb instruments que assegurin la corresponsabilitat de les comunitats locals, la governança compartida i el repartiment equitatiu dels beneficis.

Aquest escenari de transformació està marcat per una gran mobilització d'inversions impulsades per la Unió Europea i organismes internacionals com el Banc Mundial, orientades a les infraestructures verdes, les energies renovables i la rehabilitació energètica d'edificis.



És imprescindible la planificació democràtica de les infraestructures futures. Davant els conflictes que genera la implantació de grans projectes, cal impulsar models supralocals que permetin disputar l'hegemonia empresarial de l'oligopoli i assegurar que les decisions no penalitzin els territoris més vulnerabilitzats.

77. L'article 16.4 de la Directiva UE 2019/944 estableix que: "Els estats membres poden decidir concedir a les comunitats ciutadanes d'energia el dret a gestionar xarxes de distribució dins la seva zona d'operacions i definir els procediments corresponents, sense perjudici del que disposa el capítol IV i d'altres normes i regulacions aplicables als gestors de xarxes de distribució."

Tanmateix, lluny de contribuir efectivament a revertir el canvi climàtic, aquest model està servint per reforçar la rendibilitat del gran capital mitjançant una aliança sofisticada amb el sector públic, en què aquest darrer assumeix el risc perquè el sector privat pugui invertir amb garanties. La paradoxa d'aquest enfocament és que els beneficis generats pels sectors productius no reverteixen en el sector públic, malgrat que la seva activitat econòmica no seria possible sense el volum ingent d'inversions públiques que reben.

Aquesta dinàmica presenta limitacions estructurals profundes. La principal és la pèrdua de capacitat dels governs per impulsar transicions energètiques autònomes i socialment justes, atès que subordina les decisions climàtiques a les expectatives de rendibilitat del capital inversor, en detriment d'alternatives més inclusives, democràtiques i sostenibles. Alhora, obre un nou camp de disputa entorn del dret a les infraestructures i la necessitat de reforçar el seu control social.

La transició energètica no és només canviar les fonts d'energia, sinó democratitzar el model energètic ampliant el control públic i col·lectiu sobre les infraestructures i les decisions, per assegurar que els recursos i els beneficis es reparteixin de manera justa.

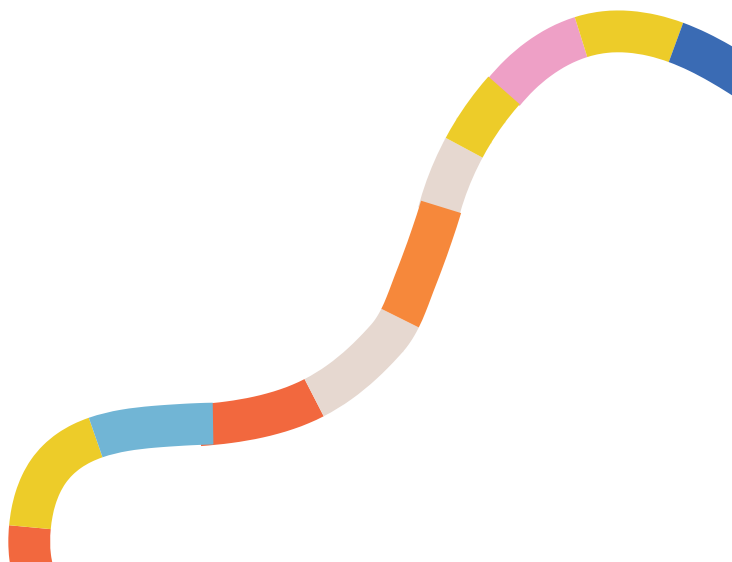
Cal avançar cap a un nou contracte social i territorial que posi l'energia al servei de l'interès públic, la cohesió territorial i la justícia social i ambiental. Això vol dir construir una governança plural, garantir que els beneficis tornin a la societat i posar l'interès general per sobre del benefici privat. Només així, amb aliances àmplies, podem construir sobirania energètica.

S'han de dissenyar models que responguin a aquests principis, com establir un fons sobirà de les renovables, inspirat en l'experiència de Noruega amb els ingressos del petroli, alimentat mitjançant impostos específics a les empreses de l'oligopoli energètic, llicències i concessions per a renovables i la producció d'hidrogen verd (Tejero, 2023).

Els diagnòstics sectorials han evidenciat que l'alimentació, l'habitatge i l'energia són àmbits on la ciutat enfronta bloquejos estructurals, però també disposa de pràctiques de l'economia plural amb potencial transformador. Aquestes pràctiques, si s'articulen amb polítiques públiques, poden convertir-se en eines efectives per garantir drets bàsics, reduir dependències i avançar cap a un model econòmic just i sostenible. A partir d'aquestes conclusions, el capítol següent concreta accions per consolidar l'economia plural en aquests sectors estratègics.



La transició energètica no és només canviar les fonts d'energia, sinó democratitzar el model energètic ampliant el control públic i col·lectiu sobre les infraestructures i les decisions, per assegurar que els recursos i els beneficis es reparteixin de manera justa.





5. Impulsar l'economia plural a Barcelona: propostes estratègiques

En els següents apartats es presenten les línies estratègiques que s'han identificat en aquest informe per consolidar i fer créixer l'economia plural a Barcelona, com a base per avançar cap a una transició ecosocial. Aquesta transició demana transformar l'economia de la ciutat per garantir una vida digna dins dels límits del planeta i situar la sostenibilitat i la democràcia al centre de les polítiques públiques.

Davant la crisi climàtica, les desigualtats i la concentració de poder econòmic, cal planificar perquè l'economia plural esdevingui un horitzó estratègic per a Barcelona. Per aconseguir-ho, s'han d'impulsar eines institucionals, finances i de governança que permetin consolidar i fer créixer les pràctiques transformadores existents, tot connectant-les amb els objectius de transició ecològica, justícia social i sobirania local.

Aquest plantejament s'estructura a partir dels quatre eixos de la democràcia econòmica identificats prèviament en aquest informe: propietat democràtica, governança democràtica, redistribució transformadora i planificació democràtica (capítol 2), integrant els aprenentatges recollits de les experiències internacionals analitzades (capítol 3) i concretant-los en els àmbits estratègics de l'alimentació, l'habitatge i l'energia (capítol 4).

5.1 Consolidar l'economia plural amb més democràcia econòmica

La concentració de recursos en mans de pocs i les dinàmiques rendistes bloquegen l'accés als béns essencials, generant desigualtats i limitant la resiliència de la ciutat. Per això, avançar cap a una economia plural implica construir un marc estable de CPCC que permetin:

- Garantir l'accés col·lectiu, assequible i no especulatiu a béns essencials com l'habitatge, l'energia i l'alimentació.
- Institucionalitzar una governança democràtica, híbrida i vinculant amb la societat civil organitzada.
- Redistribuir de forma transformadora els fluxos de valor generats per l'activitat econòmica.
- Accelerar la transició ecosocial mitjançant una planificació democràtica a llarg termini.

Amb aquesta perspectiva, es proposen actuacions estructurades en els quatre eixos per democratitzar l'economia i per desenvolupar i reforçar les CPCC com a eina de planificació democràtica

Eix 1. **Propietat democràtica: socialitzar l'accés als recursos**

Consolidar l'economia plural requereix garantir l'accés col·lectiu, assequible i no especulatiu als béns essencials (habitatge, energia, alimentació i altres serveis bàsics) mitjançant formes de propietat col·lectiva, comunitària i pública que assegurin drets, estabilitat, arrelament i sobirania locals.

Accions:

- **Reforçar el cooperativisme en cessió d'ús**, facilitant l'accés a sòl i vol i a finançament per a habitatge assequible i de qualitat, amb governança compartida entre l'administració, cooperatives i comunitats residents, inspirant-se en les bones pràctiques internacionals.
- **Desenvolupar Community Land Trust metropolitans i operadors de sòl comunitari**, com a eina de desmercantilització del sòl, garantint-ne la funció social i la disponibilitat per a usos cooperatius, comunitaris i públics estratègics.
- **Impulsar comunitats energètiques locals amb propietat col·lectiva** de les instal·lacions de generació i amb gestió democràtica de la seva operació, reconeixent-les com a operadors de distribució d'energia per avançar cap a una transició energètica justa i reduir la dependència dels oligopolis del sector.
- **Consolidar instruments de finançament públics, cooperatius i comunitaris** (banca pública, banca ètica, fons solidaris, fons de capital pacient i fons de riquesa social) per canalitzar estalvi local i recursos públics cap a projectes amb retorn social i ambiental, inclosa la recuperació i la propietat col·lectiva de la terra per a usos agroecològics i comunitaris.

Eix 2. **Governança democràtica: institucions híbrides i corresponsabilitat**

Construir una economia plural requereix institucionalitzar una governança democràtica que integri la participació vinculant de la societat civil organitzada, el cooperativisme i les comunitats locals en la presa de decisions sobre els recursos col·lectius, el metabolisme urbà i les infraestructures públiques.

Accions:

- Crear consells de sobirania en sectors estratègics com l'alimentació, l'energia i l'habitatge, amb representació comunitària, cooperativa i institucional, dotats de capacitat de decisió vinculant.
- Establir taules de planificació participada per a la cocreació de polítiques públiques amb els actors de l'economia plural i els moviments socials, consolidant processos de corresponsabilitat i deliberació col·lectiva.
- Reconèixer jurídicament les CPCC com a instruments legítims de governança democràtica, dotant-les de marc normatiu i finançament estable. Incorporar les CPCC en la planificació estratègica municipal (PAM, plans directors de ciutat i de barri) com a línia d'actuació transversal.
- Impulsar la gestió comunitària i cooperativa d'infraestructures socials i equipaments públics, reforçant la capacitat de la societat per decidir col·lectivament sobre els serveis essencials.

Eix 3. **Redistribució transformadora: valor social i equitat**

Implica reorientar els fluxos de valor i els beneficis generats pel sistema econòmic cap a la justícia social, la cohesió comunitària i la transició ecosocial.

Accions:

- Impulsar la compra pública responsable i orientar la despesa de les institucions ancorades cap a circuits curts i proveïdors de l'economia solidària per generar retorn social i ambiental i transformar el model productiu local.
- Introduir criteris de retorn social i ambiental en la contractació i la gestió pública, vinculant-los a objectius de cohesió social, sostenibilitat i creació d'ocupació digna. De manera més general, cal abordar els reptes normatius que limiten les CPCC dins la contractació pública.
- Desenvolupar mecanismes fiscals progressius i de recuperació de plusvàlues urbanes, per generar fons destinats a projectes d'impacte col·lectiu, especialment en sectors estratègics amb models com els Fons Sobirà de les Renovables.
- Promoure l'ús de balanços socials, comunitaris i ecològics com a instruments de transparència, traçabilitat i generació de valor compartit en iniciatives públiques i privades, impulsant protocols de retorn dels excedents cap a les comunitats, el teixit econòmic local i el territori.

Eix 4. **Planificació democràtica: accelerar la transició ecosocial**

La planificació democràtica és una eina clau per anticipar i conduir la transició ecosocial, garantint que el desenvolupament urbà i econòmic respongui a les necessitats col·lectives dins dels límits planetaris.

Accions:

- Elaborar plans sectorials participatius en alimentació, habitatge, energia i cures, amb implicació dels diversos actors de l'economia plural, incloent-hi un teixit econòmic local divers.
- Integrar criteris de justícia social, sostenibilitat ambiental i cohesió territorial en les polítiques urbanes i econòmiques, assegurant la transversalitat de la perspectiva ecosocial i impulsar contractes-programa públic-comunitaris plurianuals que assegurin estabilitat i previsió en les CPCC, evitant la dependència de subvencions anuals.
- Relocalitzar activitats econòmiques estratègiques per reduir la dependència de cadenes globals, augmentant la resiliència i la sobirania local.
- Impulsar un pacte de ciutat per a la transició ecosocial que estableixi un pla general compartit entre administracions, comunitats i actors socials per planificar accions i objectius en tots els sectors, incloent-hi instruments de planificació urbana que reservin sòl per a habitatge cooperatiu, equipaments socials i infraestructures de l'economia plural, anticipant necessitats col·lectives de llarg termini.

5.2 Accions prioritàries en alimentació, habitatge i energia

Els sectors de l'alimentació, l'habitatge i l'energia són punts d'ancoratge per consolidar l'economia plural a Barcelona, cosa que permet garantir drets bàsics i reduir la dependència de mercats globals.

Alimentació

- És prioritari construir una infraestructura local que enforteixi els circuits curts i l'agroecologia, assegurant l'accés a una alimentació saludable i justa per a tota la població.
- Per avançar, cal ampliar la compra pública agroecològica en escoles, hospitals i equipaments, establir mercats de proximitat i centres logístics de gestió compartida amb cooperatives i productores locals, i atorgar poder a consells alimentaris amb participació vinculant per orientar les polítiques públiques cap a la sobirania alimentària.
- A més, cal desplegar polítiques d'accés a la terra per a la pagesia agroecològica, prioritzant la gestió col·lectiva, la protecció del sòl agrari i la creació de bancs de terres en mans públiques i comunitàries per garantir relleu generacional i la viabilitat econòmica i l'estabilitat de les explotacions locals dins d'una perspectiva d'interès general.

Aquestes mesures permeten reduir la dependència de les grans distribuïdores, reforçar la capacitat de negociació de la pagesia i millorar les condicions de treball en el sector primari local.

Habitatge

- És necessari escalar el cooperativisme en cessió d'ús i els Community Land Trusts per garantir l'accés estable i assequible, reduir l'especulació i avançar cap a un sistema públic d'habitatge amb la col·laboració d'actors socials, territorials i cooperatius. Això requereix reservar sòl municipal per a projectes cooperatius, crear un operador metropolità de sòl amb participació comunitària i cooperativa, i incloure clàusules d'habitatge cooperatiu en els instruments de planificació urbanística.
- També és clau facilitar l'accés a finançament mitjançant instruments de finances ètiques i establir consells locals d'habitatge amb capacitat d'incidir en les polítiques municipals, integrant la societat civil en la definició de l'agenda d'habitatge de la ciutat. En aquest sentit, a Barcelona existeix el Consell de l'Habitatge, que, tot i les mancances, funciona com a espai on reunir tots els actors, i pot situar-se com a repte avançar en aquest model dins del marc d'una economia plural i de la cocreació de polítiques públiques amb retorn social.

Energia

- Democratitzar la transició energètica implica desplegar comunitats energètiques locals amb propietat col·lectiva de les instal·lacions de generació i distribució compartida, reduint la dependència dels oligopolis i assegurant una transició cap a renovables amb retorn social i control ciutadà.
- Cal establir convenis amb cooperatives, promoure l'autoconsum compartit i crear fons municipals i comunitaris per a energies renovables, garantint que els beneficis es reinverteixin al territori.
- La contractació pública ha d'incorporar clàusules socials i ambientals, prioritzant comercialitzadores cooperatives i models amb retorn col·lectiu.
- Finalment, cal garantir la transposició de les directrius europees per a un subministrament elèctric més democràtic, explorant un model metropolità de distribució amb participació comunitària i cooperatives.

Alhora, cal vincular aquests processos amb plans de transició justa que integrin formació, ocupació de qualitat i relocalització de la cadena de valor energètica.

Aquests tres àmbits constitueixen els pilars per avançar en la consolidació de l'economia plural com a política pública de ciutat, situant el dret a l'alimentació, l'habitatge i l'energia com a béns comuns i serveis essencials que han d'estar protegits de l'especulació.

És important subratllar que aquests sectors són prioritaris pel seu impacte estructural en l'economia plural, però no són els únics. Àmbits com les cures, la mobilitat o la cultura comunitària són igualment centrals per un canvi de model.

Barcelona ja té experiències valuoses de cooperatives agroecològiques, comunitats energètiques i habitatge en cessió d'ús que han demostrat viabilitat social, ambiental i econòmica.

Cal que les administracions públiques articulin aquestes pràctiques amb instruments de planificació, compra pública transformadora, finançament públic-comunitari i reserva de sòl i infraestructures per a usos col·lectius.

Amb aquest enfocament, és possible fer un salt d'escala: passar d'iniciatives aïllades a construir sistemes alimentaris locals amb centres logístics públic-comunitaris, ampliar de manera sostinguda el parc d'habitatge cooperatiu no especulatiu i estendre les comunitats energètiques amb generació renovable i governança compartida.

Aquest salt permetrà reduir la dependència de cadenes globals, limitar l'exposició als xocs de preu i a l'especulació, i enfortir la capacitat per garantir drets socials a través d'un model econòmic arrelat, just i ambientalment viable. Consolidar l'economia plural en aquests sectors estratègics no és només una opció tècnica viable, sinó una aposta necessària i urgent per garantir el futur de tothom.



Barcelona ja té experiències valuoses de cooperatives agroecològiques, comunitats energètiques i habitatge en cessió d'ús que han demostrat viabilitat social, ambiental i econòmica.





6. Bibliografia

Aguilera, G. (2024). *La política d'habitatge trenca Barcelona*. Revista Carrer. <https://carrer.cat/article/la-politica-dhabitatge-trenca-barcelona/>

Ajuntament de Barcelona. (2022). *Estratègia d'alimentació saludable i sostenible Barcelona 2030*. <https://www.alimentaciosostenible.barcelona/es/politicas-alimentarias-urbanas/documentacion>

Akuno, K., & Nangwaya, A. (2017). *Jackson rising: The struggle for economic democracy and black self-determination in Jackson, Mississippi*. Daraja Press.

Akuno, K. (2020). *Build and fight: Envisioning solidarity economies as transformative politics*. Cooperation Jackson. <https://cooperationjackson.org/blog/fightandbuildarticelowandboone>

AMEP (Ed.). (2025). *Propuesta de modificación del marco jurídico de titularidad y gestión de la distribución eléctrica*. https://amep.cat/wp-content/uploads/2025/03/Propuesta_red_distribucion_publica_Amep_2024_vd_IMPRI-MIR_vd.pdf

Arboleda, M. (2020). *Planetary mine: Territories of extraction under late capitalism*. Verso.

Associació de Productors d'Energies Renovables (Ed.). (2025). *Notes de premsa i comunicats*. <https://www.appa.es/notas-de-prensa-historico/ano-2025/>

Baiges, C., Ferreri, M., & Vidal, L. (2019). *Estudis internacionals sobre el model d'habitatge cooperatiu en cessió d'ús*. Fundació La Dinamo. <https://ladinamofundacio.org/wp-content/uploads/2019/12/Document-estudis-internacionals-La-Dinamo.pdf>

Bird, A., Conaty, P., Mangan, A., McKeown, M., Ross, C., & Taylor, S. (2021). *Together we will stand: Trade unions, cooperatives, and the Preston Model*. In *The Preston Model and Community Wealth Building* (pp. 93–110). Routledge.

Brenner, R., & Riley, D. (2020). *Seven theses on American politics*. *New Left Review*, 138.

Buller, A., & Lawrence, M. (2022). *Owning the future: Power and property in an age of crisis*. Verso.

Centre for Local Economic Strategies. (2019). *How to build an anchor network*. CLES. <https://cles.org.uk/publications/how-to-build-an-anchor-network>

Charnock, G., Purcell, T. F., & Ribera-Fumaz, R. (2014). *City of rents: The limits to the Barcelona model of urban competitiveness*. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(1), 198–217.

Christophers, B. (2025). *Nuestras vidas en sus carteras: Cómo los gestores de activos dominan el mundo* (P. Martín Ponz, Trad.). Traficantes de Sueños.

Clavell, D. (2023). *Com funciona el mercat elèctric espanyol? Som Energia*. https://aulapopular.somenergia.coop/wp-content/uploads/2023/08/Com_funciona_mercat_CAST-1.pdf

CPNSC- Consorci del Parc Natural de la Serra de Collserola. (2025). *Alimentem Collserola: Transició agroecològica a la Serra de Collserola*. Memòria 2016–2024 [PDF]. https://www.parc-naturalcollserola.cat/pdfs/DLAe/Memoria_Ali-mentemCollserola_2016_2024.pdf

Cooperation Jackson. (2021). *Fight and build formula: Part 3* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=KwjZAKkIFXg>

Coordinadora de Mercats de Pagès de Barcelona. (2024). *Dossier Mercats de Pagès Barcelona 2024*. <https://agorapagesa.org/mercats/>

Diputació de Barcelona. (2021). *Terres que alimenten. Una mirada a la capacitat de la demarcació de Barcelona per abastir la seva població amb productes de proximitat*. <https://gisportal.diba.cat/portal/apps/storymaps/stories/25d1fe92ec134006a9743e89e6f8a330>

Donat, C., & Campaña, A. (2022). *L'habitatge amb protecció oficial a l'AMB: Evolució, situació actual i perspectives de futur*. Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona & Observatori DESC. https://www.ohb.cat/wp-content/uploads/2023/03/informe_HPO_OHB_ODESC.pdf

- D'Elia, G.** (2017). *Transformando el modelo energético [Tesis de máster, Universitat Politècnica de Catalunya]*. https://upcommons.upc.edu/bitstream/handle/2117/111082/TFM_MCTS_Gaia_DElia.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Egia-Olaizola, A., et al.** (2023). *El papel de la economía social en el nuevo contexto de políticas locales transformadoras: El caso de Hernani Burujabe*. *Revista Prisma Social*, 42, 83–114.
- Egia-Olaizola, A., Villalba-Eguiluz, U., & Gainza, X.** (2025). *Beyond the new municipalism: Towards post-capitalist territorial sovereignty in the case of Hernani Burujabe*. *Antipode*.
- Einateca Agroecològica.** (2022). *Nodes de la distribució agroecològica: Anàlisi de rutes alimentàries a Catalunya*. Einateca Agroecològica. https://agroecologiaenxarxa.cat/wp-content/uploads/2022/08/Informe-No-des-distribucio-2022_DEF.pdf
- Esteban, M., & Miró, I.** (2022). *Ateneus Cooperatius: eines per un altre desenvolupament econòmic metropolità. Aportació de la Ciutat Invisible pel Pla Estratègic Metropolità de Barcelona (PEMB)*.
- Fernández, A., & Miró, I.** (2016). *L'economia social i solidària a Barcelona*. Barcelona: La Ciutat Invisible / Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària - Ajuntament de Barcelona.
- Fernández, M., & Pont, S.** (2024, 23 novembre). *Catalunya, a la cua d'Europa en pisos socials: Radiografia de l'habitatge públic, en 5 gràfics*. 3cat. <https://www.3cat.cat/324/nhi-ha-prou-amb-50000-pisos-socials-radiografia-de-lhabitatge-public-en-cinc-grafics/noticia/3315615/>
- Forné, L. i Castro, M.** (2021). *Cap a una política ecofeminista de l'aigua*. Apunts per una governança pública comunitària de l'aigua. Autores: Castro, M. i Forné, L. ESFeres Estudis, 28. Enginyeria Sense Fronteres, IDRA i Aigua de tothom: un dret i no una mercaderia.
- Gabor, D., & Braun, B.** (2025). *Green macrofinancial regimes*. *Review of International Political Economy*, 32(3), 542–568.
- Gabor, D.** (2021). *The Wall Street Consensus*. *Development and Change*, 52(3), 429–459.
- Garcia, G.** (2023, 3 juny). *Més de 100.000 habitatges perdran la protecció oficial fins al 2030*. La Directa. <https://directa.cat/mes-de-100-000-habitatges-perdran-la-proteccio-oficial-fins-al-2030/>
- Generalitat de Catalunya - Departament de Territori.** (2024). *Construcció d'habitatges amb protecció oficial*. https://habitatge.gencat.cat/ca/dades/indicadors_estadistiques/estadistiques-de-la-politica-dhabitatge-/construccio-dhabitatges-amb-proteccio-oficial-/
- GIASAT – Grupo Operativo Supra Autonómico GOSA-GIASAT.** (2023, mayo). *Diagnóstico inicial de necesidades logísticas de los centros agroecológicos de distribución [Informe PDF]*. <https://agroecologiaenxarxa.cat/wp-content/uploads/2024/10/Informe-Act-1.-R1.-Diagnostico-de-necesidades-logisticas-de-los-Centros-de-acopio-Anonim.pdf>
- Hahnel, R., & Wright, E. O.** (2014). *Alternatives to capitalism: Proposals for a democratic economy*. Verso.
- Hammi, Y.** (2025). *Les théories de l'économie sociale et solidaire: Un chantier en perpétuelle construction*. *International Journal of Economics and Management Sciences*, 3(4), 55–74.
- Harvey, D.** (1989). *From managerialism to entrepreneurialism: The transformation in urban governance in late capitalism*. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 71(1), 3–17.
- IDRA.** (2022). *La Solución Verde*. Crisis, Green New Deal y relaciones de propiedad capitalista. Institut de Recerca Urbana de Barcelona. <https://idrabcn.com/es/publicacion/la-solucion-verde/>
- IDRA.** (2023). *Generació llogatera: la gran esquerda social*. Enquesta sobre les condicions de vida a Barcelona (2018–2022).
- IDRA.** (2024a). *Vivir de alquiler: inseguridad garantizada por ley [Informe]*. Institut de Recerca Urbana de Barcelona.
- IDRA.** (2024b). *De propietarios a inquilinos*. Informe sobre la creciente desigualdad en el acceso a la propiedad [Informe]. Institut de Recerca Urbana de Barcelona.
- IDRA.** (2025). *Accions públiques per enfortir Mercabarna en l'alimentació sostenible [Informe]*. Institut de Recerca Urbana de Barcelona.
- Iglesias, M., Martí-Costa, M., Subirats, J., & Tomàs, M.** (Eds.). (2011). *Políticas urbanas en España: Grandes ciudades, actores y gobiernos locales*. Icaria Editorial.
- Institut Metròpoli.** (2023). *LAMB en xifres 2023: La metròpoli en 100 indicadors*. Institut Metròpoli.

- Kelly, M., McKinley, S., & Duncan, V.** (2016). *Community wealth building: America's emerging asset-based approach to city economic development*. *Renewal*, 24(2).
- Kelly, M.** (2015). *Cities building community wealth*. Democracy Collaborative.
- La Dinamo** (Ed.). (2023). *Impuls de cooperatives d'usuàries d'habitatge en cessió d'ús: marc jurídic, instruments i experiències*. Fundació La Dinamo. https://ladinamofundacio.org/wp-content/uploads/2020/01/LADINAMO_IMPULS-COOPERATIVES-USUARIES-HABITATGE.pdf
- Maixé-Altés, J. C.** (2009). *La modernización de la distribución alimentaria en España, 1947-1995*. *Revista de Historia Industrial*, (41), 125-160.
- Malleson, T.** (2014). *After Occupy: Economic democracy for the 21st century*. Oxford University Press.
- Maragall, P.** (1990). *Las ciudades en el desarrollo económico*. Universidad Internacional Menéndez Pelayo.
- Martí-Costa, M., & Tomàs, M.** (2016). *Crisis y evolución de la gobernanza urbana en España*. *Ciudad y Territorio. Estudios Territoriales*, 48(188), 187-202.
- Martín, A., Flores-Pons, G., Homs, P., & Espelt, R.** (2018). *Eines per repensar el cooperativisme agroecològic*. En R. Espelt & N. Vega (Eds.), *Cooperativisme i agroecologia a Barcelona: 25 anys, 1993-2018* (pp. 136-154). Comanegra.
- Martínez Moreno, R.** (2018). *Innovación social y gobernanza multinivel: Cambio en las relaciones de poder y gestión del conflicto [Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona]*.
- Marull, J., Padró, R., Gordillo, J., Serrano, T., Guzmán, P., La Rota Aguilera, M. J., & Pino, J.** (2020). *El funcionament socioecològic del territori metropolità de BCN en deu indicadors*. Barcelona Societat, 27, 28-43.
- McKinley, S., Brett, M., & Lawrence, M.** (2020). *Democratic by design: A new community wealth building vision for the British Economy after Covid-19*. *Common Wealth*. <https://www.common-wealth.co.uk/reports/democratic-by-design>
- Mendell, M., & Neamtan, N.** (2010). *The social economy in Quebec: Towards a new political economy*. In *Researching the social economy* (pp. 63-83).
- Miró, I.** (2017). *Noves polítiques públiques per l'economia social i solidària a Catalunya: una oportunitat per la intercooperació i el canvi de model?* Barcelona: La Ciutat Invisible / Coòpolis - Ateneu Cooperatiu de Barcelona / IERMB (Institut Metròpoli).
- Miró, I.** (2020). *Una Economia per la Vida: De la Covid-19 a un Nou Model Econòmic Plural, Democràtic, Relocalitzat i Ecològic per Catalunya*. Barcelona: La Ciutat Invisible / Coòpolis - Ateneu Cooperatiu de Barcelona.
- Ministerio de Vivienda y Agenda Urbana.** (2024). *Boletín especial del Observatorio de Vivienda y Suelo: Vivienda social 2024*. https://www.mivau.gob.es/recursos_mfom/comodin/recursos/observatoriodeviviendaysueloboletn-especialviviendasocial2024_0.pdf
- Morozov, E.** (2022). *Crítica de la razón tecno-feudal*. *New Left Review*, (133/134), 99-140.
- NeHo, O., & Blanco, I.** (Eds.). (2018). *Barris i crisi: Crisi econòmica, segregació urbana i innovació social a Catalunya*. Tirant Humanidades.
- Newtral.** (2023, 19 abril). *50.000 viviendas públicas prometidas por el Gobierno: ¿son muchas o pocas?* <https://www.newtral.es/vivienda-publica-espana/20230419/>
- Observatori Coòpolis.** (2023). *Fent Economia Plural*. 10 casos rellevants de col·laboracions públic-cooperatives-comunitàries. Autores: Martínez, R., Forné, L. i Castro, M. Barcelona: Ateneu Coòpolis.
- Observatori Coòpolis.** (2024). *L'economia que el PIB oculta. Una primera aproximació per mesurar l'economia plural*. Coòpolis.
- Observatori de les Energies Renovables de Catalunya** (Ed.). (2023). *Progrés en la implantació les energies renovables a Catalunya. Objectius 2030 | 2050*. <https://observatorirenovables.cat/wp-content/uploads/2024/07/Informe-OberCat-2023.pdf>
- Observatori del Turisme a Barcelona.** (2024). *Informe de l'activitat turística a Barcelona 2024*. Ajuntament de Barcelona.
- OMHB** (Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona). (2024). *L'habitatge a la metròpoli de Barcelona en el 2023: assequibilitat i accés. Informe anual*. Ajuntament de Barcelona, Àrea Metropolitana de Barcelona, Diputació de Barcelona, Generalitat de Catalunya.

OMHB (Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona). (2025). *Indicadors de l'habitatge*. <https://www.ohb.cat/indicadors/>

Palomera, J. (2025, 2 abril). *El que defineix el teu futur és si heretaràs o no un pis*. *El Crític*.

Parés, M., Ferreri, M., & Cabré, E. (2022). *La coproducció de polítiques públiques per garantir el dret a l'habitatge*. Diputació de Barcelona. <https://www.diba.cat/documents/479934/352502257/Coproduccio+habitatge-web.pdf>

Pérez, A. (2017). *Recuperant el control de l'energia*. ESFeres, 19. Enginyeria Sense Fronteres. <https://esf-cat.org/wp-content/uploads/2017/06/ESFeres19-RecuperantControlEnergia-web.pdf>

Piket, T. (2019). *Capital e Ideología*. Barcelona: Deusto.

Planas, J., Renom, M., & Tello, E. (Eds.). (2025). *La petjada alimentària de Barcelona: Xarxes de proveïment i transformacions agràries (segles XI-XXI)*. Pagès Editors.

Pradel, M. (2016). *Catalunya, xarxa de ciutats: El municipalisme de Pasqual Maragall i la seva influència en la governança de Catalunya*. Fundació Catalunya Europa.

Reguant, F. (2023). *Recursos, alimentos y sostenibilidad. El caso de Catalunya*. Alternativas Económicas. <https://alternativaseconomicas.coop/recursos-alimentos-y-sostenibilidad-el-caso-de-catalunya>

Renovem-nos (Ed.). (2024). *Proposta de reforma del marc normatiu de les renovables a Catalunya*. <https://renovemnos.cat/proposta-de-reforma-del-marc-normatiu-de-les-renovables/>

RIPESS. (2023). *Entrevista a Béatrice Alain: Coconstrucción de políticas públicas en Quebec*. <https://www.ripest.org/entrevista-a-beatrice-alain-co-costruccion-de-politicas-publicas-quebec/?lang=es>

Rodríguez, M. (2023). *L'habitatge protegit a Catalunya: Un descoratjador viatge de 20 anys*. Universitat Pompeu Fabra. https://www.upf.edu/documents/244440153/248756268/Policy_brief_habitatge_protegit_catalunya.pdf

Ros i Saqués, J. (2022). *Cinquanta anys de Mercabarna, cinquanta anys de canvis*. *TECA: Tecnologia i Ciència dels Aliments*, 21, 52–59.

Ruralitzem. (s. d.). *AgroVallbona*. <https://www.ruralitzem.cat/places/agrovallbona/>

Seaton, L. (2022). *Reflections on political capitalism*. *New Left Review*, 142.

Síndic de Greuges de Catalunya (Ed.). (2023). *Resumen ejecutivo: Informe sobre pobreza energética en Catalunya*. https://www.sindic.cat/.../Resumen%20ejecutivo%20pobreza%20energetica%20julio%202023_cast_def.pdf

Steel, C. (2020). *Ciudades hambrientas: Cómo el alimento moldea nuestras vidas*. Capitán Swing.

Tejero, H. (2023, 22 de febrer). *Renovables para todos: por un nuevo contrato social y territorial*. *El País*. <https://elpais.com/clima-y-medio-ambiente/2023-02-22/renovables-para-todos-por-un-nuevo-contrato-social-y-territorial.html>

UK Gov (2012). *Public Services (Social Value) Act 2012*. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/3/enacted>

Welsh Government. (2024). *Well-being of Future Generations (Wales) Act 2015: The essentials*. <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2024-07/well-being-future-generations-wales-act-2015-the-essentials-2024.pdf>

Williams, E., & M'Barek, M. (2020). *From self-determination to community-determination: Black-led commons in the United States*. In *Cities of Dignity*. <https://beyonddevelopment.net/wp-content/uploads/2020/11/Cities-of-Dignity.pdf>

Wolf, M. (2019, 18 septiembre). *Why rigged capitalism is damaging liberal democracy*. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/5a8ab27e-d470-11e9-8367-807ebd53ab77>

World Inequality Lab. (2022). *World inequality report 2022*. World Inequality Database. <https://wid.world>

Wright, E. O. (2019). *How to be an anticapitalist in the twenty-first century*. Verso.

Zacarés, J. M. (2023). *¿Euforia del rentista?* *New Left Review*, (129), 51–74.

